

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ «ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ»**

**«Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ISIS – AL QAEDA, Ο ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ
ΝΕΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΦΟΥΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

(Α.Μ.: 1217Μ035)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΓΚΟΦΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΥΦΑΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2019

«Η παρούσα εργασία δεν αποτελεί - εν όλω ή εν μέρει - προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής».

Στους καθηγητές μου και ιδιαίτερα στον επιβλέποντα της παρούσας
προσπάθειας
Στην οικογένειά μου
Σε όλους εκείνους που με ενέπνευσαν και με συνέδραμαν

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AQ – Al Qaeda

IS – Islamic State

ISIS – Islamic State of Iraq and Al-Sham

ISIL – Islamic State in Iraq and the Levant

UAVs – Unmanned Aerial Vehicles

PBX – Ράδιο – Βιο – Χημικές

CBRN – Chemical – Biological – Radiological and Nuclear

FTFs – Foreign Terrorist Fighters

Η.Π.Α. – Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Α΄ Π.Π. – Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Β΄ Π.Π. – Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

IRA – Irish Republican Army

ΕΟΚΑ – Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών

Ο.Η.Ε. – Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

PLAF – People’s Liberation Armed Forces of South Vietnam

RAF – Red Army Fraction

PLO – Palestine Liberation Organization

FSLN – Sandinista National Liberation Front

M-19 – 19th of April Movement

ETA – Euskadi Ta Askatasuna

Ε.Ε. – Ευρωπαϊκή Ένωση

OPEC – Organization of the Petroleum Exporting Countries

PFLP – Popular Front for the Liberation of Palestine

LTTE – Liberation Tigers of Tamil Eelam

NATO – North Atlantic Treaty Organization

MAK – Maktab Al-Khadamat

AQAP – Al Qaeda in the Arabic Peninsula

AQI – Al Qaeda in Iraq

AQIM – Al Qaeda in the Islamic Maghreb

DNA – DeoxyriboNucleic Acid

ISI – Islamic State in Iraq

JTJ – Jama'at al-Tawhid wal-Jihad

JAN – Jabhat Al-Nusra

CJTF-OIR – Combined Joint Task Force - Operation Inherent Resolve

IDP – Internally Displaced Person

UNESCO – United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization

ABM – Ansar Bayt Al-Maqdis

AEM – Αυτοσχέδιος Εκρηκτικός Μηχανισμός

IED – Improvised Explosive Device

LRA – Lord's Resistance Army

TSS - Terrorist Semi-States

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
ΤΑ «ΤΕΣΣΕΡΑ» ΚΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	12
Το «Αναρχικό» Κύμα.....	12
Το «Αντιαποικιακό» Κύμα.....	17
Το «Νεο-Αριστερό» Κύμα	22
Το «Θρησκευτικό» Κύμα	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Η AL QAEDA (AQ)	38
Η γέννηση και άνοδος της οργάνωσης.....	39
Τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα και ο Al-Zarqawi	42
Η παρακμή της οργάνωσης	50
Ο Al-Zawahiri και η σύγκρουση με τον Abu Bakr Al-Baghdadi.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
ΤΟ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (IS).....	60
Η γέννηση της οργάνωσης	60
Ο Abu Bakr Al-Baghdadi και το «Ισλαμικό Χαλιφάτο»	66
Η αποτυχία του IS στην πόλη Kobane, η σταδιακή συρρίκνωση των εδαφών του και οι τρομοκρατικές επιθέσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος.....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ – ΕΝΑ «ΠΕΜΠΤΟ» ΚΥΜΑ;.....	84
Το μέλλον των AQ και IS.....	84
Οι νέες μέθοδοι τρομοκρατικής δράσης, οι μεμονωμένοι δράστες (lone actors) και οι επιστρέφοντες (returnees).....	88
Το debate περί «πέμπτου» κύματος της σύγχρονης τρομοκρατίας	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	97
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	97
ΒΙΒΛΙΑ	97
ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	98
ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	100
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	107

ΕΛΛΗΝΙΚΗ	107
ΒΙΒΛΙΑ	107
ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	107
ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	107
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	107

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί η ισλαμιστική τρομοκρατία της εποχής μας, ως κυρίαρχη μορφή της θρησκευτικής τρομοκρατίας. Ο αριθμός των τρομοκρατικών επιθέσεων τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη από ισλαμιστικούς κύκλους, προερχόμενους τόσο από τα μέτωπα των πολέμων στη Μέση Ανατολή όσο και από γηγενείς φανατικούς εξτρεμιστές, έχουν προκαλέσει την αναθεώρηση της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής στα κράτη ανά τον κόσμο, αλλά και της θεωρίας γύρω από τη μελέτη της τρομοκρατίας.

Μέσα από την σύντομη ιστορική αναδρομή στη σύγχρονη τρομοκρατία, η μελέτη θα εστιάσει στην θρησκευτική τρομοκρατία και δη, στην ισλαμιστική. Η εμβάθυνση στην Al Qaeda (AQ) και εν συνεχεία στο Ισλαμικό Κράτος (IS/ISIS/ISIL/DAESH) θα προσφέρει την επάνοδο στο παρόν, δίνοντας την ευκαιρία για εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων και κάποιων προβλέψεων – εκτιμήσεων για το μέλλον, με τις οποίες θα ολοκληρωθεί η παρούσα μελέτη.

Στο πρώτο κεφάλαιο, λοιπόν, θα προβούμε σε μία ιστορική αναδρομή της τρομοκρατίας, βασιζόμενοι στη θεωρία του David Charles Rapoport περί των «τεσσάρων κυμάτων της σύγχρονης τρομοκρατίας». Αφού αναφερθούμε επιγραμματικά στα πρώτα τρία εξ αυτών, δηλαδή στον αναρχισμό, στον αντιαποικιοκρατισμό, και στη Νέα Αριστερά, θα εστιάσουμε στο τέταρτο, αυτό της θρησκευτικής τρομοκρατίας, το οποίο διαρκεί έως τις μέρες μας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην Al Qaeda, ως τη μεγαλύτερη οργάνωση του τέταρτου κύματος. Θα αποπειραθεί μία χρονολογική μελέτη της πορείας της οργάνωσης, εστιάζοντας σε σημαντικούς σταθμούς, όπως οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, η δολοφονία του ηγέτη της Osama Bin Laden το 2011 από τις Αμερικανικές ειδικές δυνάμεις κ.ά.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα εστιάσουμε στο Ισλαμικό Κράτος (IS/ISIS/ISIL/DAESH), την οργάνωση που εκμεταλλεύτηκε την παρακμή της AQ και έφτασε στο απόγειο της ισχύος της, δημιουργώντας για πρώτη φορά, εδαφικά, «ισλαμικό χαλιφάτο». Θα ακολουθηθεί και στην περίπτωση του Ισλαμικού Κράτους η χρονολογική αναδρομή, καταλήγοντας στην σημερινή κατάσταση.

Στο τελευταίο και αρκετά συνοπτικό κεφάλαιο, θα γίνει προσπάθεια καταγραφής των εκτιμήσεων για το μέλλον των ανωτέρω δύο τρομοκρατικών οργανώσεων. Εν συνεχεία, θα αναφερθούν ορισμένες νέες μέθοδοι τρομοκρατικής

δράσης, όπως τα UAVs (Unmanned Aerial Vehicles ή drones) ή οι PBX (CBRN) ουσίες, αλλά και η απειλή από τους μεμονωμένους δράστες (lone actors) και τους επιστρέφοντες (returnees). Εν τέλει, η παρούσα προσπάθεια θα κλείσει με την αναφορά στο debate περί «πέμπτου» κύματος τρομοκρατίας που υφίσταται εδώ και περίπου μία δεκαετία στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

Τέλος, είναι κρίσιμο να σημειωθεί ότι λόγω χώρου δεν θα αναλυθεί εν τέλει η διάσταση του Υβριδικού Πολέμου στην παρούσα εργασία, αν και περιέχεται στον τίτλο της. Για την ακρίβεια, ο ορθός τίτλος που αποδίδει ο συγγραφέας στο παρόν πόνημα, ο οποίος δεν ενσωματώθηκε για λόγους που δεν άπτονται ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος, έχει ως εξής: «Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ: AL QAEDA (AQ), ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (IS/ISIS/ISIL/DAESH) ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ».

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: ισλαμιστική τρομοκρατία, David Charles Rapoport, «τέσσερα κύματα» της σύγχρονης τρομοκρατίας, Al Qaeda (AQ), Ισλαμικό Κράτος (IS/ISIS/ISIL/DAESH), μεμονωμένοι δράστες (lone actors), επιστρέφοντες (returnees), UAVs (ή drones), PBX (CBRN) ουσίες, «πέμπτο» κύμα τρομοκρατίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λίγο μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, ο επιφανής Αμερικανός ακαδημαϊκός, David Charles Rapoport, για χρόνια μελετητής του φαινομένου της τρομοκρατίας, δημοσίευσε μία μελέτη που έμελλε να αποτελέσει εργαλείο των μετέπειτα ακαδημαϊκών του τομέα. Η θεωρία των «τεσσάρων» κυμάτων του Rapoport έγινε αποδεκτή από την πλειοψηφία σχεδόν των συναδέλφων του, οι οποίοι είχαν πλέον διαθέσιμη μία αρκετά αξιόπιστη βάση για την ερμηνεία της γέννησης, της εξέλιξης και εν τέλει της παρακμής τρομοκρατικών οργανώσεων που κάθε φορά μελετούσαν.

Ο Rapoport διέκρινε ως «τέταρτο» και τελευταίο κύμα τρομοκρατίας αυτό της θρησκευτικής. Τοποθέτησε την έναρξη του το 1979, όταν και έλαβε χώρα στη Μέση Ανατολή η Ιρανική επανάσταση, ενώ ξεκινούσε ταυτόχρονα ένας νέος αιώνας στην ιστορία της Ισλαμικής θρησκείας. Αφού επιχειρηματολόγησε περί της κυριαρχίας του Ισλάμ στην ιδεολογία των τρομοκρατικών οργανώσεων του συγκεκριμένου κύματος, χαρακτήρισε την Al Qaeda (AQ) ως τη μεγαλύτερη τρομοκρατική οργάνωση αυτού. Λαμβάνοντας υπόψη ότι κάθε κύμα, βάσει της θεωρίας του Rapoport, διαρκεί όσο μία γενιά, υφίσταται εδώ και μία δεκαετία περίπου ένα debate στην ακαδημαϊκή κοινότητα που μελετά την τρομοκρατία, σχετικά με το αν διανύουμε τη συνέχεια του τέταρτου κύματος ή ένα νέο, «πέμπτο» κύμα.

Αφορμή για αυτό το debate αποτέλεσε η ξαφνική άνοδος του Ισλαμικού Κράτους (IS), με τις διάφορες ονομασίες που άλλαξε κατά καιρούς, αλλά και ο διαφορετικός τρόπος δράσης των νέων τρομοκρατών, με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών ή ακόμη και η προέλευση τους. Φαινόμενα όπως η γηγενής τρομοκρατία (homegrown terrorism), οι αλλοδαποί μαχητές (Foreign Terrorist Fighters – FTFs) και οι επιστρέφοντας (returnees) από τα πεδία των μαχών Συρίας και Ιράκ παρακίνησαν ορισμένους θεωρητικούς να διατυπώσουν τη δική τους συμβολή στη θεωρία του Rapoport, κάνοντας λόγο για ένα «πέμπτο» κύμα της σύγχρονης τρομοκρατίας.

Η παρούσα προσπάθεια, μέσα από τη χρονολογική μελέτη τόσο της Al Qaeda (AQ) όσο και του Ισλαμικού Κράτους (IS), φιλοδοξεί να υποστηρίξει ότι οι συνθήκες για να γίνεται λόγος περί «πέμπτου» κύματος τρομοκρατίας δεν έχουν ωριμάσει, μιας και το κίνημα της διεθνούς jihad βρίσκεται σε φάση αναδιοργάνωσης. Σε κάθε περίπτωση, η απειλή από την ισλαμιστική τρομοκρατία είναι υπαρκτή χωρίς να

γνωρίζει κανείς το ποια μορφή θα πάρει στο (άμεσο ή μη) μέλλον. Σε πέντε με δέκα χρόνια από τώρα, επιπρόσθετα, είναι πιθανή μία αναθεώρηση ή συμπλήρωση της θεωρίας του Rapoport, εφόσον, σύμφωνα με τον τελευταίο, η διάρκεια μίας γενιάς θα έχει ήδη ξεπεραστεί, ακόμη και για όσους υποστηρίζουν την παράταση του «τέταρτου» κύματος.

Η προσπάθεια, ειδικότερα, υλοποιείται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η θεωρία του Rapoport, ήτοι κατά χρονολογική σειρά τα «τέσσερα» κύματα της σύγχρονης τρομοκρατίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία χρονολογική εξερεύνηση της Al Qaeda (AQ), με εστίαση στις διάφορες φάσεις της οργάνωσης, όπως τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα ή η παρακμή της, φτάνοντας μέχρι τις μέρες μας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, με τον ίδιο τρόπο (χρονολογική εξερεύνηση) παρουσιάζεται η άνοδος, η εξέλιξη, και η εδαφική, τουλάχιστον, ήττα του Ισλαμικού Κράτους (IS), το οποίο μονοπώλησε τα τελευταία πέντε χρόνια τον τομέα της τρομοκρατίας, δίνοντας χώρο και χρόνο στην AQ να αναδιοργανωθεί.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται αρχικά ορισμένες εκτιμήσεις για το μέλλον των δύο ανωτέρω τρομοκρατικών οργανώσεων. Στη συνέχεια, παραθέτονται οι νέες μέθοδοι τρομοκρατικής δράσης και το φαινόμενο των μεμονωμένων δραστών και επιστρεφόντων μαχητών, ενώ, στο τέλος, παρουσιάζεται συνοπτικά το debate σχετικά με την ύπαρξη ή μη ξεχωριστού, «πέμπτου» κύματος τρομοκρατίας, με τις μέχρι στιγμής «συμπληρωματικές» σε εκείνη του Rapoport θεωρίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ «ΤΕΣΣΕΡΑ» ΚΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Το 2004, ο David Charles Rapoport, επιφανής Αμερικανός Πολιτικός επιστήμονας, δημοσίευσε μετά από μακροχρόνια έρευνα περίπου τεσσάρων δεκαετιών τη μελέτη του αναφορικά με τη σύγχρονη τρομοκρατία. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι η σύγχρονη τρομοκρατία δύναται να διαχωριστεί σε «τέσσερα» κύματα, ήτοι στην «αναρχική», στην «αντιαποικιακή», στη «νέο-αριστερή» και στη «θρησκευτική» τρομοκρατία, κατά χρονολογική σειρά εμφάνισης¹.

Ο Rapoport, αναλυτικότερα, ομαδοποίησε ορισμένα δυσδιάκριτα κατά το παρελθόν μοτίβα πολιτικής βίας, σε τέσσερα ξεχωριστά κύματα. Οι τρομοκρατικές ομάδες υπήρξαν πάντοτε προϊόν πολύ ευρύτερα τοποθετημένων ριζοσπαστικών, σοσιαλιστικών και πολιτικών κινημάτων, χωρίς ωστόσο ποτέ να καταφέρουν να υλοποιήσουν την πολιτική τους ουτοπία. Ο Rapoport διαχώρισε τα κύματα της θεωρίας του με βάση τα εξής χαρακτηριστικά: α) έναν συγκεκριμένο κύκλο δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από φάσεις επέκτασης και συστολής, β) την κάλυψη πολλαπλών εθνών και γ) μία κοινή κυρίαρχη ενέργεια που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων ομάδων και τις αμοιβαίες τους σχέσεις².

Η τρομοκρατία, επιπλέον, συνιστά ένα φαινόμενο γενεών. Καθένα από τα τέσσερα κύματα της θεωρίας του έχει διάρκεια μίας γενιάς, ενώ εμπνέεται από ιδεολογίες που προκύπτουν από την αναρχία, την εναντίωση στον αποικισμό, το σοσιαλισμό και το θρησκευτικό φονταμενταλισμό αντίστοιχα. Μόλις το αρχικό κύμα αποτύγχανε, το όποιο κίνημα όφειλε να επαναπροσδιοριστεί ή να αντικατασταθεί από το επόμενο. Ας πάρουμε επομένως τα πράγματα από την αρχή.

Το «Αναρχικό» Κύμα

Η σύγχρονη τρομοκρατία, σύμφωνα με τον Rapoport, ξεκίνησε τη δεκαετία του 1880 στη Ρωσία, ενώ μέσα σε μία δεκαετία εμφανίστηκε σε Δυτική Ευρώπη, Βαλκάνια και Ασία. Αναρχικά στοιχεία, τα οποία προέβησαν σε μία σειρά

¹ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 47 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, Washington, Georgetown University Press, 2004, σελ. 46-73.

² Gupta D.K., «Accounting for the Waves of International Terrorism», *Perspectives on Terrorism*, vol. 2, n. 11, 2008, σελ. 3-9.

δολοφονιών επιφανών Ρώσων αξιωματούχων, ενέπνευσαν την πλειοψηφία των οργανώσεων της εποχής, ακόμη και όσες διέθεταν εθνικιστική ατζέντα, όπως οργανώσεις στα Βαλκάνια και στην περιοχή των Ινδιών.

Η μετεξέλιξη των τρόπων και μεθόδων επικοινωνίας, όπως η εισαγωγή του τηλεγράφου και του καθημερινού έντυπου τύπου, καθώς και των μεταφορικών μέσων, με την έναρξη λειτουργίας των σιδηροδρομικών δικτύων, συνέβαλαν από κοινού στη διάδοση της αναρχικής ιδεολογίας. Υπήρξαν μάλιστα περιπτώσεις όπου οι Ρώσοι αναρχικοί είχαν μεγαλύτερη επιρροή εκτός ρωσικής επικράτειας, ενώ οι μεγάλης κλίμακας μεταναστευτικές ροές που ακολούθησαν συνέδραμαν στη δημιουργία κοινοτήτων της διασποράς, οι οποίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα τόσο της «νέας» όσο και της «παλιάς» πατρίδας.

Σημαντικός ακόμη παράγοντας της εμφάνισης του πρώτου αυτού κύματος ήταν το δόγμα ή η κουλτούρα των Ρώσων αναρχικών. Οι τελευταίοι ανέπτυξαν μία στρατηγική τρόμου που αποτέλεσε την κληρονομιά για τους διαδόχους τους, με τους τελευταίους να την αναπτύσσουν, να την εξελίσσουν και να τη διασπείρουν ποικιλοτρόπως. Ηγετική φιγούρα στην προσπάθεια αυτή αποτέλεσε ο Sergei Nechaev, με σημαντική να χαρακτηρίζεται η συνδρομή των Nicholas Mozorov, Peter Kropotkin και Serge Stepniak. Ο Kropotkin, μάλιστα, βασιζόμενος στη θεωρία του Ιταλού Carlo Pisacane, περί «έμπρακτης προπαγάνδας», την εξέλιξε και την μετέτρεψε σε στρατηγική της τρομοκρατίας, προσθέτοντας το στοιχείο της βίας που έλειπε. Η επανάσταση για τον Kropotkin θα έπρεπε να ξεκινήσει από μεμονωμένες πράξεις ή «πράξεις ατομικού ηρωισμού», παροτρύνοντας τους υπόλοιπους να δράσουν και εκείνοι με τη σειρά τους³.

Η ανάλυση της σύγχρονης κοινωνίας στην οποία προέβησαν εκείνη την εποχή οι ανωτέρω αναρχικοί περιλάμβανε τέσσερα κύρια σημεία. Συγκεκριμένα, υποστήριζε ότι η κοινωνία διέθετε τεράστια αποθέματα λανθάνουσας αμφισημίας και εχθρότητας, ενώ οι συμβάσεις στις οποίες η ίδια προέβαινε και εφάρμοζε για να αποκρύψει και να εξισορροπήσει τους ανταγωνισμούς εντός της, δημιουργούσαν ενοχή. Επιπλέον, οι συμβάσεις αυτές προσέφεραν διόδους παραγωγής

³ Νόμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), Αθήνα, Διάμετρος, 2016, σελ. 23-24. Σημαντική ακόμη χαρακτηρίζει ο Neumann τη συμβολή του Γερμανού Johann Most στη διάδοση της «έμπρακτης προπαγάνδας».

δυσανασχετήσεων από διάφορες κοινωνικές ομάδες που αντιμετώπιζαν αρνητικά την εξασφάλιση των προσωπικών ανέσεων των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων⁴.

Αποδεικνύοντας με τη θεωρία τους ότι οι εν λόγω συμβάσεις είναι απλές ιστορικές κατασκευές, οι άλλοτε ανήθικες πράξεις θα αναγνωρίζονταν από τις μετέπειτα γενιές ως καλοπροαίρετες προσπάθειες για την απελευθέρωση της ανθρωπότητας. Από αυτή την οπτική, ο τρόμος θεωρήθηκε από τους αναρχικούς της εποχής ως ο πλέον γρήγορος και αποτελεσματικός τρόπος άρσης των εν λόγω συμβάσεων. Παράλληλα, με τη δικαιολογία αυτή, οι ίδιοι αποδεσμεύτηκαν από κάθε είδους ενοχή για τις πράξεις τους, στο όνομα της βελτίωσης τους ως ανθρώπινα όντα. Εν συνεχεία, ώθησαν όσους υπερασπίζονταν την κυβέρνηση να αντιδράσουν με τρόπους που θα υπονόμευαν τους κανόνες που η τελευταία αξίωνε ότι σεβόταν. Επαναλαμβανόμενες τέτοιες αντιδράσεις κατά κανόνα θα πόλωναν την κοινωνία και θα οδηγούσαν στην επανάσταση⁵.

Το πρώτο περιστατικό που αποτέλεσε την αφορμή για τα επόμενα, σημειώθηκε στις 24 Ιανουαρίου του 1878, όταν η Vera Zasulich μαχαίρωσε έναν αξιωματικό της Ρωσικής Αστυνομίας που βασάνιζε πολιτικούς κρατούμενους. Αφού πέταξε το μαχαίρι στο έδαφος, η δράστης φώναζε δυνατά πως δεν είναι δολοφόνος αλλά τρομοκράτης. Στη δίκη που ακολούθησε, η Zasulich αθώωθηκε από τους δικαστές οι οποίοι καταδίκασαν εν τέλει τον αξιωματικό, με το πλήθος να ζητωκραυγάζει για το αποτέλεσμα της ετυμηγορίας. Το τελευταίο αποτέλεσε ουσιαστικά μία καταγγελία κατά του καθεστώτος.

Σύμφωνα με τον Rapoport, ο Serge Stepniak περιέγραφε τον Ρώσο τρομοκράτη ως έναν «ευγενή, τρομερό, ακαταμάχητα γοητευτικό, ο οποίος ενώνει τις δύο υψηλότητες του ανθρωπίνου μεγαλείου, του μάρτυρα και του ήρωα»⁶. Ο ισχυρισμός αυτός σχετίζεται με τη χρήση του δυναμίτη από τους Ρώσους αναρχικούς. Η νέα, εκείνη την εποχή, εφεύρεση κόστιζε συνήθως τη ζωή των αναρχικών, δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό τους ως μάρτυρες, ενώ παράλληλα αποτελούσε ένα όπλο που χρησιμοποιούταν από τους κοινούς εγκληματίες.

Η τρομοκρατία συνιστούσε μία μορφή βίας που ξέφευγε από τις ηθικές συμβάσεις ρύθμισης της βίας, όπως ήταν οι κανόνες του πολέμου και της τιμωρίας. Ο πρώτος διαχώριζε τους πολεμιστές από τους μη μαχητές, ενώ η δεύτερη τον ένοχο

⁴ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 50 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Στο ίδιο.

από τον αθώο. Κατά κανόνα, οι τρομοκρατικές πράξεις θα χαρακτηρίζονταν ως φρικαλεότητες ή εκτροπές, ωστόσο οι επαναστάτες της εποχής περιέγραφαν τους εαυτούς τους ως τρομοκράτες και όχι ως αντάρτες, υποστηρίζοντας ότι προέρχονται από τη Γαλλική Επανάσταση. Οι τελευταίοι επεδίωκαν πολιτικούς στόχους ή την επιρροή της κοινή γνώμης και των πεποιθήσεων του λαού. Η τρομοκρατία για τους ίδιους ήταν μία στρατηγική και όχι ο σκοπός. Οι τακτικές που χρησιμοποιούνταν σχετίζονταν με τους πολιτικούς σκοπούς και το συγκεκριμένο πλαίσιο εντός του οποίου δρούσαν. Η κρίση ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου πλαισίου συνιστούσε τόσο τέχνη όσο και επιστήμη.

Οι ιθύνοντες της εν λόγω στρατηγικής απέκτησαν αυτοπεποίθηση λόγω των γεγονότων της εποχής. Στην περίπτωση της Ρωσίας, όπως και στις μεταγενέστερες περιπτώσεις, μεγάλα αναπάντεχα πολιτικά γεγονότα ανέδειξαν τις τρωτότητες των νέων κυβερνήσεων⁷. Καλλιεργήθηκε ελπίδα, συνήθης παράγοντας πυροδότησης επαναστατικής δραστηριότητας. Επιπλέον, οι Ρώσοι επαναστάτες ενθάρρυναν και εκπαίδευσαν άλλες ομάδες, ακόμη και εκείνες που είχαν διαφορετικούς πολιτικούς στόχους. Μάλιστα, οι προσπάθειες τους απέφεραν πολύ σύντομα καρπούς, μιας και εμφανίστηκαν εθνικιστικές ομάδες σε Αρμενία και Πολωνία, οι οποίες επιδόθηκαν σε δολοφονικές καμπάνιες, αφού προηγουμένως προέβαιναν σε ληστείες τραπεζών για να τις χρηματοδοτήσουν. Στα Βαλκάνια, επιπλέον, αρκετές ομάδες επαναστάτησαν ενάντια στα σύνορα που οριοθετήθηκαν με την πτώση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αξίζει ακόμη να αναφερθεί ότι όσοι Ρώσοι αναρχικοί μετέβησαν σε χώρες της Δύσης, βρίσκοντας καταφύγιο στη Ρωσική διασπορά, ενέπνευσαν ομάδες που εναντιώνονταν στο Τσαρικό καθεστώς, ωθώντας τις σε δολοφονικές καμπάνιες που επηρέασαν μέχρι και την Ινδία. Μάλιστα, οι ομάδες της Ρωσικής διασποράς κατάφεραν εντυπωσιακά αποτελέσματα στο όνομα όσων μάχονταν στη μητέρα

⁷ Στην περίπτωση της Ρωσίας ήταν η επίμονη προσπάθεια του Τσάρου Αλεξάνδρου του Β' που κατέδειξε τις τρωτότητες της Ρωσικής ολιγαρχίας, αφού αποπειράθηκε να τροποποιήσει το σύστημα πρακτικά εν μια νυκτί. Το 1861, με ένα διάταγμα, απελευθέρωσε τους δουλοπάροικους (που αποτελούσαν το 1/3 του πληθυσμού), υποσχόμενος κεφάλαια για την εξαγορά της γης τους. Ωστόσο, τα εν λόγω κεφάλαια που έταξε δεν ήταν επαρκή για τους δουλοπάροικους, με αποτέλεσμα αυτοί να εξαγριωθούν και να ξεσπάσει μία σειρά δολοφονιών επιφανών κυβερνητικών στελεχών, με αποκορύφωμα αυτήν του ίδιου του Τσάρου. Κύριος δράστης αυτών των δολοφονιών ήταν τα μέλη της οργάνωσης *Narodnaya Volya*, που μετά από οκτώ απόπειρες, κατάφερε στην ένατη προσπάθεια να δολοφονήσει τον Τσάρο. Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 24.

πατρίδα⁸. Το αποκορύφωμα του πρώτου αυτού κύματος διεθνούς τρομοκρατικής δραστηριότητας έλαβε χώρα τη δεκαετία του 1890, με πολλούς μετέπειτα μελετητές να την ονομάζουν ως τη «Χρυσή Εποχή της Δολοφονίας»⁹. Τη δεκαετία αυτή, μονάρχες, πρωθυπουργοί, αλλά και πρόεδροι, δολοφονήθηκαν ο ένας μετά τον άλλον από εκτελεστές που μετακινήθηκαν εύκολα δια μέσου των διεθνών συνόρων. Τα γεγονότα αυτά προκάλεσαν την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας που κλήθηκε να απαντήσει στις μαζικές εκτελέσεις αξιωματούχων.

Οι πιο άμεσα επηρεασμένες, από τη δράση των εκτελεστών της εποχής, κυβερνήσεις, απαιτούσαν διακαώς διεθνή αστυνομική συνεργασία και αποτελεσματικότερο έλεγχο συνόρων, με τον τότε Πρόεδρο των Η.Π.Α., Theodore Roosevelt, να ανακοινώνει την πρώτη διεθνή προσπάθεια καταπολέμησης της αναρχίας, ορίζοντας την ως έγκλημα εναντίον ολόκληρου του ανθρώπινου γένους. Ωστόσο, η συναίνεση των χωρών διήρκεσε ελάχιστα, αφού οι Η.Π.Α., τρία μόλις χρόνια μετά την ανακοίνωση του Προέδρου τους, αρνήθηκαν την αποστολή εκπροσώπου στην Αγία Πετρούπολη, όπου θα επεξεργαζόταν το Πρωτόκολλο που είχαν προτείνει Γερμανία και Ρωσία, και αφορούσε στις προσπάθειες καταπολέμησης της αναρχίας ως μορφής τρομοκρατίας. Η επιφύλαξη των Αμερικανών για μεγαλύτερη εμπλοκή στην πολιτική σκηνή της Ευρώπης σχετιζόταν με την απουσία ομοσπονδιακής αστυνομικής δύναμης. Η Ιταλία, από την άλλη, είχε τους δικούς της λόγους να αρνηθεί, μιας και η επιστροφή των αναρχικών στις χώρες καταγωγής τους θα σήμαινε πιθανή αύξηση της έντασης στην επικράτειά της.

Η πρώτη επομένως προσπάθεια αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας απέτυχε, αφού τα συμφέροντα των κρατών οδήγησαν αυτά σε διαφορετικές κατευθύνσεις, ενώ οι διαφωνίες μεταξύ τους μετουσιώθηκαν σε διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς το φλέγον ζήτημα. Η Βουλγαρία, για παράδειγμα, προσέφερε κρησφύγετα σε Μακεδόνες εθνικιστές, καθώς και βάσεις για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων εναντίον στόχων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η υποψία, επιπλέον, ότι η Σερβία συνέδραμε τον εκτελεστή του Αρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου

⁸ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 52 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Για παράδειγμα, η οργάνωση Τρομοκρατική Ταξιαρχία («Terrorist Brigade») διατηρούσε το έτος 1905 το αρχηγείο της στην Ελβετία, εκκινούσε τις επιχειρήσεις της με βάση τη Φινλανδία που ήταν αυτόνομη επικράτεια της Ρωσικής αυτοκρατορίας, προμηθεύτηκε όπλα από μία τρομοκρατική ομάδα Αρμενίων που εκπαιδεύτηκε από Ρώσους επαναστάτες, ενώ η χρηματοδότηση της δράσης της προερχόταν από Γιαπωνέζικα κεφάλαια μέσω Αμερικανών εκατομμυριούχων.

⁹ Στο ίδιο.

επέσπευσε την έναρξη του Α΄ Π.Π. Στα τέσσερα χρόνια που διήρκεσε αυτός ο καταστροφικός για την ανθρωπότητα πόλεμος, η στρατηγική των δολοφονιών έχασε σταδιακά την αξία της¹⁰.

Το τέλος, ωστόσο, του πρώτου κύματος, σύμφωνα με το Neumann, οφειλόταν και στους αυστηρούς νόμους που έθεσαν περιορισμούς στους πιο ενεργούς ακτιβιστές, ενώ ορισμένοι ιστορικοί αναφέρονται στις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα με την αλλαγή του αιώνα σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, στερώντας στους αναρχικούς πρόσφορο έδαφος για τη διάδοση των ιδεών τους. Τέλος, παρά τη διάδοση των αναρχικών ιδεολογιών μέσω της διασποράς, δε μπορεί να υποστηριχτεί ότι οι αναρχικοί κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα υπερεθνικό τρομοκρατικό δίκτυο εκείνη την εποχή, με όποιο ρόλο είχε αυτό το στοιχείο στην ολοκλήρωση του εν λόγω κύματος¹¹.

Το «Αντιαποικιακό» Κύμα

Η Συνθήκη των Βερσαλλιών, η οποία σήμανε το τέλος του Α΄ Π.Π., συνιστούσε το διεθνές γεγονός¹² που πυροδότησε το δεύτερο κύμα της σύγχρονης τρομοκρατίας. Οι νικητές του πολέμου εφάρμοσαν την αρχή της αυτοδιάθεσης για τη σταδιακή υπονόμευση και, εν τέλει, αποδόμηση των ηττημένων αυτοκρατοριών, κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο. Τα εδάφη των ηττημένων που δε βρίσκονταν στην ευρωπαϊκή ήπειρο θεωρήθηκαν ανέτοιμα για ανεξαρτησία, αποτελώντας ουσιαστικά τους εντολοδόχους της Κοινωνίας των Εθνών, μιας και διαχειρίστηκαν απευθείας από τις ανεξάρτητες μεγάλες δυνάμεις μέχρις ότου καταστούν έτοιμα για ανεξαρτητοποίηση.

Είτε οι νικητές αντιλήφθηκαν πλήρως τις συνέπειες των αποφάσεων τους είτε όχι, υπονόμισαν τη βιωσιμότητα των δικών τους αυτοκρατοριών. Ο IRA απέκτησε ορισμένη δύναμη κατά τη δεκαετία του 1920, ενώ τρομοκρατικές οργανώσεις δημιουργήθηκαν σε όλες τις αυτοκρατορίες μετά το Β΄ Π.Π., πλην της Σοβιετικής

¹⁰ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 52 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

¹¹ Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας (μτφρ. Π. Δηράνη)*, ό.π., 2016, σελ. 30.

¹² Σύμφωνα με τον Rapoport, ένα κύμα είναι εξ ορισμού ένα διεθνές γεγονός. Ωστόσο, παραδόξως, το πρώτο κύμα έχει τις ρίζες του σε μία εγχώρια πολιτική κατάσταση. Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 52 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

Ένωσης¹³. Η τρομοκρατική δραστηριότητα ήταν κομβικής σημασίας για την ίδρυση νέων κρατών όπως η Ιρλανδία, το Ισραήλ, η Κύπρος, η Αλγερία κ.α. Οι μεγαλύτερες τρομοκρατικές επιτυχίες, ωστόσο, έλαβαν χώρα είκοσι πέντε χρόνια μετά τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, αφού ο Β΄ Π.Π. ενίσχυσε και επέκτεινε τις συνέπειες αυτής.

Για μία ακόμη φορά, οι νικητές εξανάγκασαν τους ηττημένους να εγκαταλείψουν τις αυτοκρατορίες, με τα αποικιακά εδάφη αυτή τη φορά να είναι υπερπόντια¹⁴, μην έχοντας το ρόλο εντολοδόχων. Οι νικητές ξεκίνησαν να εκκαθαρίζουν και τις ίδιες τους τις αυτοκρατορίες, μην αντιδρώντας στην τρομοκρατική δραστηριότητα σε Ινδία, Πακιστάν, Μπούρμα, Κεϋλάνη, Τυνησία, Αίγυπτο, Μαρόκο, Φιλιππίνες, Γκάνα και Νιγηρία. Η συμπεριφορά αυτή καταδείκνυε τη σταθερή δέσμευση της Δύσης στην αρχή της αυτοδιάθεσης, με τις Η.Π.Α., έχοντας πλέον αναδειχθεί στη μεγαλύτερη δύναμη της Δύσης, να ασκεί σκληρές πιέσεις για την εξάλειψη των αυτοκρατοριών. Με την εξέλιξη του Ψυχρού Πολέμου, οι πιέσεις εντάθηκαν, με τους Σοβιετικούς να είναι έτοιμοι να συνδράμουν τους πιθανούς επαναστάτες.

Οι τρομοκρατικές καμπάνιες του δεύτερου κύματος έλαβαν χώρα σε εδάφη όπου συγκεκριμένα πολιτικά ζητήματα έθεταν την απόσυρση, ως επιλογή, σε δεύτερη μοίρα. Για παράδειγμα, οι Εβραίοι και οι Άραβες στην Παλαιστίνη είχαν δραματικές συγκρούσεις μεταξύ τους, εξέλιξη τελείως διαφορετική από αυτό που υποτίθεται ότι θα σήμαινε η λήξη της Βρετανικής κυριαρχίας στην συγκεκριμένη περιοχή. Επιπλέον, οι σημαντικοί ευρωπαϊκοί πληθυσμοί στην Αλγερία δεν επιθυμούσαν την απόσυρση της Γαλλικής κυριαρχίας, ενώ η πλειοψηφία των Βορειοϊρλανδών επιθυμούσαν να παραμείνουν Βρετανοί υπήκοοι. Στην Κύπρο, περαιτέρω, ενώ η Τουρκική κοινότητα δεν επιθυμούσε να τεθεί υπό Ελληνική διοίκηση, όπως σχεδίαζε η ΕΟΚΑ, οι Βρετανοί αποσκοπούσαν στη διατήρηση της χώρας ως βάσης τους για επιχειρήσεις στη Μέση Ανατολή.

Το πρόβλημα των φιλοδοξιών που συγκρούονταν καταδείχθηκε από τον τρόπο που οι διαμάχες έλαβαν (ή δεν έλαβαν) χώρα. Οι τρομοκράτες επιθυμούσαν την απόσυρση των αυτοκρατορικών δυνάμεων, χωρίς ωστόσο αυτός να είναι ο μοναδικός τους στόχος. Ο Menachem Begin, για παράδειγμα, ηγέτης της οργάνωσης

¹³ Η ίδια δεν θεωρούσε ότι αποτελεί αποικιακή δύναμη, όπως οι υπόλοιπες δυνάμεις της εποχής.

¹⁴ Μαντζουρία, Κορέα, Αιθιοπία, Λιβύη κλπ.

Irgun¹⁵, μαχόταν για να θέσει την Παλαιστίνη υπό Ισραηλινή κυριαρχία, αλλά εν τέλει συμβιβάστηκε με τη διχοτόμηση. Στοιχεία εντός του IRA, επίσης, δεν αποδέχονταν το γεγονός ότι οι Βρετανοί θα παραμείνουν στη Βόρειο Ιρλανδία χωρίς τη συγκατάθεση των κατοίκων της περιοχής, ενώ η ΕΟΚΑ αποδέχτηκε ένα ανεξάρτητο Κυπριακό κράτος, το οποίο η ίδια προσπαθούσε να ανατρέψει για χάρη της απατηλής ένωσης με την Ελλάδα. Η Αλγερία αποτέλεσε την κυρίαρχη εξαίρεση, μιας και όλοι οι Ευρωπαίοι που ζούσαν στο έδαφος της εγκατέλειψαν τις εστίες τους. Το αρχικό μανιφέστο της οργάνωσης Front de Liberation Nationale (FLN) διακήρυττε πως επιθυμεί να διατηρήσει τους πληθυσμούς αυτούς και να εγκαθιδρύσει ένα δημοκρατικό πολίτευμα στην Αλγερία, χωρίς εν τέλει να καταφέρει να υλοποιήσει τίποτε από τα δύο.

Οι οργανώσεις του δεύτερου κύματος αντελήφθησαν ότι χρειαζόνταν μία νέα ορολογία για να περιγράψουν τους εαυτούς τους, μιας και ο όρος τρομοκράτης είχε αποκτήσει αρνητικό πρόσημο που έφτανε μέχρι και την πολιτική δίωξη. Η Ισραηλινή οργάνωση Lehi ήταν η τελευταία αυτοχαρακτηριζόμενη τρομοκρατική οργάνωση της περιόδου αυτής. Ο Begin, ηγέτης της Irgun, περιέγραψε τα μέλη της οργάνωσης του, ως μαχητές της ελευθερίας που εναντιώνονταν στον κυβερνητικό τρόπο¹⁶, με τον συγκεκριμένο αυτοχαρακτηρισμό να υιοθετείται από όλες τις μετέπειτα τρομοκρατικές οργανώσεις.

Από τη στιγμή, μάλιστα, που ο αντιαποικιακός αγώνας έμοιαζε πιο θεμιτός σε σχέση με τους στόχους που υπηρετούνταν στο πρώτο κύμα, η νέα ορολογία κατέστη πιο ελκυστική και για τους πιθανούς πολιτικούς υποστηρικτές. Οι κυβερνήσεις από την άλλη πλευρά, έσπευσαν να χαρακτηρίσουν όλους τους πολιτικούς επαναστάτες ως τρομοκράτες, ενώ τα μέσα ενημέρωσης, ευελπιστώντας να αποφύγουν να χαρακτηριστούν ως κατάφωρα αντάρτικα, αλλοίωσαν περαιτέρω την ορολογία. Οι

¹⁵ Σιωνιστική παραστρατιωτική οργάνωση που έδρασε στην, υπό Βρετανική κυριαρχία, περιοχή της Παλαιστίνης, μεταξύ των ετών 1931 και 1948. Πρόκειται για παρακλάδι της παλαιότερης και μεγαλύτερης Εβραϊκής παραστρατιωτικής οργάνωσης Hagannah. Τα μέλη της εντάχθηκαν στις Ισραηλινές Αμυντικές Δυνάμεις με το ξέσπασμα του Αραβοϊσραηλινού Πολέμου το 1948. Είχε χαρακτηριστεί ως τρομοκρατική οργάνωση από ορισμένους αναλυτές και κυβερνήσεις στο παρελθόν, με άλλους να διαφωνούν. Αρκετοί Εβραίοι συμφωνούσαν με την τακτική της οργάνωσης, μιας και η δημιουργία Εβραϊκού κράτους ήταν πολυπόθητη ασχέτως του τόπου με τον οποίο θα υλοποιούταν. Η οργάνωση είναι προκάτοχος του δεξιού κόμματος Herut, το οποίο μετεξελίχθηκε στο Likud, έχοντας συνεχή ρόλο στην πολιτική σκηνή του Ισραήλ από το 1977 μέχρι σήμερα.

¹⁶ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 54 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

μεγάλες αμερικανικές εφημερίδες, για παράδειγμα, συχνά περιέγραφαν σε ένα άρθρο τα ίδια άτομα ως τρομοκράτες, αντάρτες ή στρατιώτες, εναλλάξ.

Ένα ακόμη στοιχείο που διαφοροποιήθηκε στο δεύτερο κύμα ήταν και οι τακτικές των τρομοκρατών, όπως για παράδειγμα η μείωση των ληστειών τραπεζών, λόγω της οικονομικής συνεισφοράς της διασποράς. Το πρώτο κύμα υπογράμμισε την αντιπαραγωγικότητα των δολοφονιών επιφανών πολιτικών προσωπικοτήτων, με αποτέλεσμα ελάχιστες να λάβουν χώρα στο δεύτερο κύμα. Μόνο η περιοχή των Βαλκανίων αποτέλεσε εξαίρεση, λογική ως επί το πλείστο, αν αναλογιστεί κανείς ότι από αυτήν ξεκίνησε ο Α΄ Π.Π. Εκτός ευρωπαϊκής επικράτειας μόνο η Lehi παρέμεινε πιστή στη στρατηγική των δολοφονιών, χωρίς ωστόσο να έχει την αποτελεσματικότητα των δύο ανταγωνιστών της. Το τελευταίο στοιχείο ίσως να αποτέλεσε σημαντικό μάθημα για τα επακόλουθα αντιαποικιακά κινήματα, ενώ αποδυναμώθηκε και ο μαρτυρικός θάνατος, ο οποίος συνδεόταν συχνά με τη δολοφονία.

Η νέα στρατηγική ήταν αρκετά περίπλοκη σε σχέση την προηγούμενη, με τα είδη των επιλεγμένων στόχων να είναι περισσότερα, και η σειρά με την οποία αυτοί θα πληγούν να είναι καίριας σημασίας. Ειδικότερα, πρώτος στόχος ήταν η εξάλειψη της αστυνομικής δύναμης, των οργάνων δηλαδή της κυβέρνησης, μέσω συστηματικών δολοφονιών αυτών και/ή των οικογενειών τους. Εν συνεχεία, η αδεξιότητα με την οποία οι στρατιωτικές μονάδες, ως αντικαταστάτες, θα χειρίζονταν την κατάσταση, θα αύξαναν την κοινωνική υποστήριξη του στόχου των τρομοκρατών. Εφόσον η εν λόγω στρατηγική εφαρμοζόταν κατά γράμμα, θα ωφελούσε τους αδύναμους και όσους δεν είχαν εναλλακτικές¹⁷.

Οι περισσότερες ενέργειες απέκτησαν τη μορφή ανταρτοπόλεμου (hit and run) εναντίον στρατιωτών, ξεφεύγοντας των κανόνων του πολέμου μιας και τα όπλα αποκρύφτηκαν ενώ οι επιδρομείς δεν έφεραν κάποια διακριτικά οργάνωσης στα ρούχα τους. Ορισμένες οργανώσεις, επιπλέον, όπως η Irgun, προέβη σε προσπάθειες να προειδοποιήσει πριν τις επιθέσεις της, προς περιορισμό των απωλειών αθώων πολιτών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αυτή της Αλγερίας, ο τρόμος ήταν μία όψη μίας ευρύτερης επανάστασης που περιλάμβανε ευρείες δυνάμεις ανταρτών.

Συγκριτικά με τους τρομοκράτες του πρώτου κύματος, αυτοί του δεύτερου χρησιμοποίησαν τα τέσσερα διεθνή συστατικά με διαφορετικούς και πολύ πιο

¹⁷ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 54 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

παραγωγικούς τρόπους. Οι ηγέτες διαφορετικών εθνικών οργανώσεων αναγνώριζαν τους κοινούς δεσμούς και την κληρονομιά μίας διεθνούς επαναστατικής κουλτούρας, ωστόσο οι ήρωες που επικαλούνταν η θεωρία συγκεκριμένων οργανώσεων ήταν στην πλειοψηφία τους εθνικοί ήρωες. Η υποκείμενη υπόθεση αφορούσε στο ότι εάν κάποιος ενδυνάμωνε τους δεσμούς με αλλοδαπούς τρομοκράτες, άλλα διεθνή κεφάλαια θα καθίσταντο λιγότερο χρήσιμα¹⁸.

Οι οργανώσεις της διασποράς, από την άλλη, επέδειξαν ικανότητες που δεν είχαν εμφανίσει στο παρελθόν. Οι Ιρλανδοί επαναστάτες του 19^{ου} αιώνα έλαβαν χρήματα, όπλα και εθελοντές από την Ιρλανδο-αμερικανική κοινότητα, ωστόσο κατά τη δεκαετία του 1920, η τελευταία αύξησε σε μεγάλο βαθμό την επιρροή της, αναγκάζοντας ουσιαστικά την Αμερικανική κυβέρνηση να πιέσει τη Βρετανία για αποδοχή Ιρλανδικού κράτους. Αντίστοιχη επιρροή άσκησαν οι κοινότητες της Εβραϊκής διασποράς, ιδιαίτερα της Αμερικής, μετά την αποκάλυψη της φρίκης του Ολοκαυτώματος.

Ωστόσο, ακόμη και ξένα κράτη με συγγενικούς πληθυσμούς επέδειξαν με τη σειρά τους δράση. Τα Αραβικά κράτη, για παράδειγμα, προσέφεραν στην Αλγερινή οργάνωση FLN σημαντική πολιτική υποστήριξη, ενώ όσα γειτόνευαν με την Αλγερία αποτέλεσαν καταφύγια και ορμητήρια για τα μέλη της οργάνωσης, από όπου εξαπέλυαν τις επιθέσεις τους. Η Ελλάδα, επίσης, υποστήριξε την εξέγερση των Κυπρίων ενάντια στους Βρετανούς, και ενάντια στις Κυπριακές αρχές, μετά τη δημιουργία ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους. Αυτό οδήγησε τους φοβισμένους Τουρκοκυπρίους να στραφούν για βοήθεια στην Τουρκία, με επακόλουθη την εισβολή τουρκικών στρατευμάτων στο νησί το 1974, όπου και παραμένουν μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με τον Rapoport, ωστόσο, η εξωτερική επιρροή διαφοροποιείται ανάλογα με τον τρόπο που γίνονται αντιληπτά η τρομοκρατική δραστηριότητα και το τοπικό πλαίσιο¹⁹. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι αυτό της Ιρλανδίας. Η αρχική προσπάθεια κατά τη δεκαετία του 1920 αντιμετωπίστηκε απλά ως ένα ανταποικιακό κίνημα, με την Ιρλανδο-αμερικανική κοινότητα να εμφανίζεται παραγωγικότερη. Στις σύντομες, όμως, καμπάνιες του IRA που είχαν στόχο να εντάξουν τη Βόρειο Ιρλανδία στην Ιρλανδική Δημοκρατία, και έλαβαν χώρα κατά τη

¹⁸ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 54 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

¹⁹ Στο ίδιο, σελ. 55.

διάρκεια του Β΄ Π.Π. και αργότερα, στον Ψυχρό Πόλεμο, η διασπορά επέδειξε σημαντικά μειωμένο ενδιαφέρον. Τα αντιφατικά συμφέροντα είχαν ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση του ενθουσιασμού αλλά και των προσπαθειών στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η εξέλιξη του δεύτερου κύματος αποκάλυψε ένα νέο, πέμπτο κατά σειρά, σημείο, αυτό των υπερεθνικών οργανώσεων²⁰. Όταν ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ της Σερβίας δολοφονήθηκε το 1934 στη Γαλλία, η Κοινωνία των Εθνών προσπάθησε να συγκρατήσει τη διεθνή καμπάνια τρομοκρατίας προωθώντας δύο Συμβάσεις, εκ των οποίων τη μία για τη σύσταση Διεθνούς Δικαστηρίου. Καμία εξ αυτών εν τέλει δεν κυρώθηκε, μιας και Ουγγαρία και Ιταλία ήταν εκείνες που πιθανότατα ενθάρρυναν τη δολοφονία, μπλοκάροντας στη συνέχεια τις ανωτέρω προσπάθειες. Η λήξη, επιπλέον, του Β΄ Π.Π. κληροδότησε στα Ηνωμένα Έθνη την απόλυτη κυριαρχία της Κοινωνίας των Εθνών επί των αποικιακών εδαφών των ισχυρών μελών της, τα οποία αποτελούσαν τότε πεδίο έντονης τρομοκρατικής δραστηριότητας.

Οι έκτοτε προθέσεις του Οργανισμού αποτυπώθηκαν στην περίπτωση της αποχώρησης της Βρετανίας από την Παλαιστίνη, όπου ο ΟΗΕ διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στη νομιμοποίηση της διχοτόμησης. Η παρέμβαση αυτή οδήγησε τους μετέπειτα αντιαποικιακούς τρομοκράτες να επιδιώκουν την εμπλοκή των Ηνωμένων Εθνών στον αγώνα τους. Τα νέα κράτη, ακολούθως, που εντάχθηκαν στον Ο.Η.Ε. ήταν στην πλειοψηφία τους πρώην αποικίες, δίνοντας στο αντιαποικιακό αφήγημα, στις τάξεις του Οργανισμού, σημαντικό χαρακτήρα και προοπτικές. Ολοένα και περισσότεροι συμμετέχοντες στον Οργανισμό χρησιμοποιούσαν τακτικά την ορολογία του Begin για να περιγράψουν τους αντιαποικιακούς τρομοκράτες ως «μαχητές της ελευθερίας»²¹.

Το «Νεο-Αριστερό» Κύμα

Το σημαντικότερο πολιτικό γεγονός που ενέπνευσε το τρίτο κύμα, γνωστό και ως «Νεο-Αριστερό»²² ήταν ο Πόλεμος του Βιετνάμ. Η επικράτηση των πρωτόγονων

²⁰ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 55 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

²¹ Στο ίδιο.

²² Στο ίδιο, σελ. 56.

όπλων των Viet Cong²³ εναντίον της επαναστατικής τεχνολογίας των Αμερικανών επανέφερε στο προσκήνιο τις ριζοσπαστικές ελπίδες περί τρωτότητας του σύγχρονου συστήματος. Οργανώσεις αναπτύχθηκαν στον Τρίτο Κόσμο και στην καρδιά της Δύσης, με τον πόλεμο να διεγείρει έντονες αμφιβολίες και προβληματισμούς στη νεολαία της εποχής. Πολλές Δυτικές οργανώσεις, όπως η American Weather Underground, η Δυτικογερμανική Φράξια Κόκκινος Στρατός²⁴, οι Ιταλικές Ερυθρές Ταξιαρχίες, ο Ιαπωνικός Ερυθρός Στρατός και η Γαλλική Action Directe, αυτοχαρακτηρίστηκαν ως εμπροσθοφυλακές του Τρίτου Κόσμου, ενώ οι Σοβιετικοί ενθάρρυναν τα ξεσπάσματα προσφέροντας ηθική υποστήριξη, εκπαίδευση και οπλισμό.

Όπως και στο πρώτο κύμα, οι ριζοσπαστικές ιδέες και ο εθνικισμός συνδέθηκαν σε πολλές περιπτώσεις, όπως μαρτυρούν οι αγώνες των Βάσκων, των Αρμενίων, των Κορσικανών, των Κούρδων και των Ιρλανδών. Αν και τα εθνικιστικά κινήματα του πρώτου κύματος είχαν αποτύχει, η σύνδεση επανεμφανίστηκε από τη στιγμή που τα εθνικά συμφέροντα είχαν μεγαλύτερη απήχηση σε σχέση με τις ριζοσπαστικές φιλοδοξίες. Ωστόσο, καμία εθνικιστική οργάνωση του τρίτου κύματος δεν πέτυχε τους στόχους της, όσο ανθεκτικότερη και αν εμφανίστηκε σε σχέση με άλλου είδους οργανώσεις. Μάλιστα, οι χώρες στις οποίες εμφανίστηκαν τέτοιες οργανώσεις, ήτοι η Ισπανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Τουρκία, δεν αυτοχαρακτηρίστηκαν ποτέ ως αποικιακές δυνάμεις.

Η λήξη του Πολέμου του Βιετνάμ το 1975 βρήκε την οργάνωση Palestine Liberation Organization (PLO) ως αντικαταστάτη των Viet Cong στο ρόλο του ηρωικού μοντέλου. Η PLO ιδρύθηκε μετά την αξιοσημείωτη κατάρρευση τριών Αραβικών στρατών κατά τη διάρκεια του Πολέμου των Έξι Ημερών, με την επίμονη δράση της να βρίσκει ανταπόκριση σε όσους υιοθετούσαν την τρομοκρατία ως τη μόνη λύση απομάκρυνσης των Ισραηλινών από την περιοχή. Η ανάδειξη της οργάνωσης ως σημείο αναφοράς της εποχής αποδείχθηκε από τη μεγάλη υποστήριξη που έλαβε από τα Αραβικά κράτη και του Σοβιετικούς, εξ ου και η δημιουργία

²³ Γνωστοί και ως National Liberation Front. Πρόκειται για μαζική πολιτική οργάνωση που έδρασε στο Νότιο Βιετνάμ και στην Καμπότζη, διαθέτοντας το δικό του στρατό. Ο τελευταίος, γνωστός ως People's Liberation Armed Forces of South Vietnam (PLAF) πολέμησε ενάντια στις Αμερικανικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Βιετνάμ, όπως έμεινε στην ιστορία, και αναδείχθηκε νικητής.

²⁴ West Germany Red Army Fraction (RAF).

κέντρων εκπαίδευσης στο Λίβανο στα οποία έλαβαν εκπαίδευση μέλη διαφόρων οργανώσεων.

Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι το πρώτο και το τρίτο κύμα εμφανίζουν, σύμφωνα με τον Rapoport, ορισμένες σημαντικές ομοιότητες²⁵. Ενώ στο δεύτερο κύμα ο ρόλος των γυναικών περιορίστηκε σε αυτό του αγγελιαφόρου ή του κατασκόπου, στο τρίτο κύμα επανήλθε ο ρόλος της ηγέτιδας ή της μαχητή. Επιπλέον, «θεατρικοί στόχοι», όπως για παράδειγμα οι διεθνείς αεροπειρατείες, παρόμοιοι με εκείνους του πρώτου κύματος, αντικατέστησαν τους στρατιωτικούς του δεύτερου. Οι τρομοκράτες, ειδικότερα, αντελήφθησαν ότι ορισμένα σημεία προσεδάφισης σε ξένο έδαφος ήταν προσβάσιμα, με αποτέλεσμα επτακόσιες αεροπειρατείες να λάβουν χώρα στις πρώτες τρεις δεκαετίες του συγκεκριμένου κύματος.

Η επιλογή των πολιτικών αερομεταφορών, περαιτέρω, δεν ήταν τυχαία, μιας και το εν λόγω μέσο εξασφάλιζε αρκετούς ομήρους. Υπήρχαν ωστόσο και άλλοι τρόποι να δημιουργηθεί κρίση ομηρίας, με αποτέλεσμα το συγκεκριμένο είδος κρίσης να καταστεί χαρακτηριστικό του τρίτου κύματος. Η πιο αξιομνημόνευτη περίπτωση είναι αυτή του 1978, όταν οι Ερυθρές Ταξιαρχίες απήγαγαν και εν τέλει δολοφόνησαν άγρια τον πρώην Ιταλό Πρωθυπουργό Aldo Moro, όταν η τότε Ιταλική κυβέρνηση απέρριψε τις διαπραγματεύσεις.

Στη Νικαράγουα, επίσης, τον Αύγουστο του 1978, οι Sandinistas²⁶ κατέλαβαν το Κοινοβούλιο της χώρας, κρατώντας ως ομήρους τουλάχιστον δύο χιλιάδες άτομα και προκαλώντας εν συνεχεία γενικότερη εξέγερση που οδήγησε στην πτώση του καθεστώτος Somoza έναν χρόνο αργότερα. Στην Κολομβία, αντίστοιχα, η οργάνωση M-19²⁷ προσπάθησε να αντιγράψει το κατόρθωμα των Sandinistas, καταλαμβάνοντας το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας στις 6 Νοεμβρίου του 1985, κρατώντας ως ομήρους παραπάνω από τριακόσια άτομα. Η τότε κυβέρνηση, ωστόσο, δεν υποχώρησε και στην επιχείρηση ανακατάληψης του κτιρίου από τις στρατιωτικές δυνάμεις ασφαλείας πάνω από εκατό άτομα έχασαν τη ζωή τους, μεταξύ των οποίων έντεκα ανώτατοι δικαστές.

²⁵ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 56 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

²⁶ Η πλήρης ονομασία της οργάνωσης της Νικαράγουα είναι: Sandinista National Liberation Front (FSLN). Η ελληνική απόδοση του όρου έχει ως εξής: Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης Σαντινίστας.

²⁷ 19th of April Movement. Η ελληνική απόδοση του όρου έχει ως εξής: Κίνημα της 19^{ης} Απριλίου.

Συνολικά, απαγωγές έλαβαν χώρα σε εβδομήντα τρεις χώρες, με την πλειοψηφία αυτών στην Ιταλία, στην Ισπανία και στη Λατινική Αμερική²⁸. Στο χρονικό διάστημα μεταξύ των ετών 1968 και 1982 πραγματοποιήθηκαν τετρακόσια εννέα περιστατικά με εννιακόσιους πενήντα έναν εμπλεκόμενους ομήρους²⁹. Αρχικά, οι όμηροι προσέφεραν στους απαγωγείς την επιθυμητή πολιτική ισχύ, ωστόσο σύντομα οι απαγωγές μετατράπηκαν σε επικερδείς δραστηριότητες, από τη στιγμή που οι εταιρείες ασφάλιζαν τα ανώτερα στελέχη τους. Οι απαγωγείς διαπίστωσαν ότι οι διαπραγματεύσεις μίας ομηρίας ήταν πιο εύκολο να λήξουν υπέρ τους, από τη στιγμή που το χρήμα ήταν το κύριο ζητούμενο. Μάλιστα, μετά από ενδελεχείς έρευνες, τα κέρδη της εν λόγω πρακτικής υπολογίστηκαν σε τριακόσια πενήντα εκατομμύρια δολάρια³⁰.

Η εγκαταλειμμένη πρακτική της δολοφονίας επιφανών προσωπικοτήτων αναβίωσε. Ο IRA και τα διάφορα παρακλάδια του, για παράδειγμα, δολοφόνησαν το Βρετανό πρέσβη στην Ιρλανδία το 1976, το Λόρδο Mountbatten το 1979, ενώ αποπειράθηκαν να σκοτώσουν τους Βρετανούς Πρωθυπουργούς Thatcher και Major το 1984 και 1991 αντίστοιχα. Η Παλαιστινιακή οργάνωση Μαύρος Σεπτέμβρης δολοφόνησε τον Πρωθυπουργό της Ιορδανίας το 1971 και αποπειράθηκε να δολοφονήσει το Βασιλιά της Ιορδανίας, Hussein, το 1974. Επίσης, η εν λόγω οργάνωση εκτέλεσε τρία άτομα, μεταξύ των οποίων και τον Αμερικανό πρέσβη, όταν κατέλαβε την πρεσβεία της Σαουδικής Αραβίας στην πρωτεύουσα Khartoum του Σουδάν την 1^η Μαρτίου του 1973. Την ίδια χρονιά, η οργάνωση ΕΤΑ³¹ δολοφόνησε τον τότε Ισπανό Πρωθυπουργό.

Οι δολοφονίες του πρώτου και του τρίτου κύματος, παρουσιάζουν ωστόσο, σύμφωνα με τον Rapoport, διαφορετική λογική. Συγκεκριμένα, τα θύματα του

²⁸ Από τη Λατινική Αμερική εμπνεύστηκαν σε μεγάλο βαθμό οι τρομοκρατικές ομάδες του τρίτου κύματος. Πέραν του Fidel Castro, μνημειώδης είναι η κληρονομιά του Βραζιλιάνου Κομμουνιστή Carlos Marighella, το περίφημο «Εγχειρίδιο του αντάρτη των πόλεων», το οποίο δημοσιεύτηκε το 1970 και έκτοτε αποτελεί υλικό μελέτης για τους τρομοκράτες μέχρι τις μέρες μας. Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας (μτφρ. Π. Δηράνη)*, ό.π., 2016, σελ. 40.

²⁹ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 57 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

³⁰ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 57 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

³¹ Euskadi Ta Askatasuna. Η ελληνική απόδοση του όρου έχει ως εξής: Βασκική γη Και Ελευθερία. Πρόκειται για εθνικιστική και αυτονομιστική οργάνωση, η οποία έδρασε στη Ισπανία, υιοθετώντας σε αρκετές περιπτώσεις βίαιες μεθόδους στην εκστρατεία της για αναγνώριση βασκικού κράτους. Έχει χαρακτηριστεί από τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε. ως τρομοκρατική οργάνωση, ενώ σχετικά πρόσφατα (άνοιξη του 2018) ανακοίνωσε την οριστική της διάλυση.

πρώτου κύματος δολοφονούνταν επειδή συνιστούσαν δημόσια πρόσωπα, ενώ οι εκτελέσεις του τρίτου σχετίζονταν συχνά με το στοιχείο της «τιμωρίας». Οι προαναφερόμενοι στόχοι της οργάνωσης Μαύρος Σεπτέμβρης, για παράδειγμα, είχαν εξωθήσει την οργάνωση PLO εκτός της Ιορδανικής επικράτειας μετά από άγριες συγκρούσεις, ενώ η απόπειρα δολοφονίας της Thatcher αποδόθηκε στη φαινομενική υπαιτιότητά της για το θάνατο εννέα απεργών πείνας, μελών του IRA, οι οποίοι αρνήθηκαν να δικαστούν ως κοινοί εγκληματίες. Ο Moro, επιπρόσθετα, δολοφονήθηκε λόγω άρνησης της Ιταλικής κυβέρνησης να διαπραγματευθεί. Όσον αφορά στη RAF, από την άλλη μεριά, ένα ποσοστό 15% των επιθέσεων της περιλάμβανε δολοφονία³², με μέλη της οργάνωσης να δολοφονούν τον Πρόεδρο του Ανώτατου Δικαστηρίου του Βερολίνου και έναν πολύ γνωστό βιομήχανο, αν και γενικότερα οι στόχοι της δεν περιλάμβαναν επιφανείς προσωπικότητες.

Ο εγκαταλειμμένος όρος «διεθνής τρομοκρατία» αναβίωσε, ενώ το επαναστατικό ήθος δημιούργησε εκ νέου σημαντικούς δεσμούς μεταξύ διαφορετικών εθνικών οργανώσεων, οι οποίοι εντάθηκαν με τη δημιουργία κέντρων εκπαίδευσης σε Κούβα και σε βάσεις της PLO. Οι στόχοι, από την άλλη, αντανακλούσαν τις διεθνείς διαστάσεις των δεσμών αυτών, με ορισμένες οργανώσεις να δραστηριοποιούνται εκτός της χώρας – βάσης τους παρά εντός, όπως η PLO³³. Οι δεσμοί αυτοί, μάλιστα, εντοπίστηκαν σε από κοινού επιθέσεις διαφόρων οργανώσεων, όπως αυτή στους Ολυμπιακούς αγώνες του Μονάχου το 1972, στην απαγωγή των Υπουργών του OPEC³⁴ το 1975 κ.α. Στο εσωτερικό της χώρας – βάσης τους, από την άλλη, οι οργανώσεις επέλεξαν συχνά στόχους διεθνούς συμβολισμού και σημασίας, όπως επιθέσεις σε πρεσβείες ξένων κρατών³⁵. Η Περουβιανή οργάνωση Tupac Amaru, για παράδειγμα, κατέλαβε το Δεκέμβρη του 1996 την Πρεσβεία της Ιαπωνίας, κρατώντας εβδομήντα δύο ομήρους για πάνω από τέσσερις μήνες, μέχρις ότου μία επιχείρηση διάσωσης να αποδεκατίσει όσα μέλη της συμμετείχαν³⁶.

³² Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 58 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

³³ Η δράση της οργάνωσης στην Ευρώπη ήταν τόσο έντονη που ξεπερνούσε σε δραστηριότητα όλες τις ευρωπαϊκές οργανώσεις συγκεντρωτικά.

³⁴ Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών.

³⁵ Η επιδρομή της PLO στην Σαουδαραβική πρεσβεία της πόλης Khartoum του Σουδάν, που αναφέρθηκε νωρίτερα, ήταν η πρώτη περίπτωση.

³⁶ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 58 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Η συγκεκριμένη οργάνωση, ωστόσο, βρισκόταν σε ανταγωνισμό με την αντίπαλο της, Sendero Luminoso, οπότε η επίθεση αποδόθηκε σε προσπάθεια αποκόμισης πολιτικής ισχύος έναντι της τελευταίας.

Το σημαντικό στοιχείο όσον αφορά στους στόχους των επιθέσεων του τρίτου κύματος είναι η υπεροχή μίας συγκεκριμένης εθνικότητας, της Αμερικανικής. Το ένα τρίτο των επιθέσεων του τρίτου κύματος περιλάμβανε ως στόχο Αμερικανούς υπηκόους³⁷, στοιχείο το οποίο αντανάκλα τη σημασία που απέκτησαν οι Η.Π.Α. εκείνη την εποχή. Οι Αμερικανικοί στόχοι σε Λατινική Αμερική, Ευρώπη και Μέση Ανατολή οφείλονταν στην υποστήριξη των Αμερικανικών κυβερνήσεων σε όσα κράτη βρίσκονταν υπό τρομοκρατική πολιορκία. Ωστόσο, παρά την σφοδρή στοχοποίηση των υπηκόων τους, οι ανησυχίες που πήγαζαν από τον Ψυχρό Πόλεμο οδήγησαν τις Η.Π.Α. στο να αγνοήσουν τη δηλωμένη απέχθεια τους προς τον τρόμο, υποστηρίζοντας εν τέλει την τρομοκρατική δραστηριότητα σε Νικαράγουα, Ανγκόλα και άλλες περιοχές για πολιτικούς σκοπούς. Το τελευταίο στοιχείο μαρτυρά τη δυσκολία παραίτησης των Αμερικανών από έναν σκοπό άξιο λόγου, ακόμη και όταν απαιτείται να χρησιμοποιηθούν αξιοθρήνητες τακτικές.

Από την άλλη πλευρά, η εμπλοκή με μη εγχώριες ομάδες που αναφέρθηκε παραπάνω, οδήγησε ορισμένες τρομοκρατικές οργανώσεις να παραμελήσουν τους τοπικούς υποστηρικτές τους. Ένας εκ των ηγετών της 2ας Ιουνίου, μίας Γερμανικής αναρχικής οργάνωσης, υποστήριξε ότι η εμμονή της οργάνωσης με το Παλαιστινιακό ζήτημα παρακίνησε τα μέλη της να επιτεθούν σε μία Εβραϊκή συναγωγή την επέτειο της Νύχτας των Κρυστάλλων³⁸, με αποτέλεσμα την αποξένωση πολλών εν δυνάμει υποστηρικτών της στο εσωτερικό της χώρας. Όταν η ισχύς των συνεργαζόμενων τρομοκρατικών οργάνσεων ήταν δυσανάλογη, η πιο αδύναμη εξ αυτών αντιλαμβανόταν ότι τα συμφέροντα της δεν υπολογίζονταν, όπως στην περίπτωση της Γερμανικής οργάνωσης Revolutionary Cells³⁹, που συνεργαζόταν αρχικά με την Παλαιστινιακή οργάνωση PFLP⁴⁰ σε αεροπειρατείες, αλλά αναγκάστηκε να τερματίσει συνεργασία αφού δε μπόρεσε να αποσπάσει τη βοήθεια που επιζητούσε από τη δεύτερη για την απελευθέρωση Γερμανών κρατουμένων, και εν συνεχεία διαλύθηκε.

³⁷ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 58 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

³⁸ Στη Γερμανική γλώσσα έχουν επικρατήσει οι όροι Kristallnacht («Νύχτα των Κρυστάλλων»), Reichskristallnacht («Αυτοκρατορική Νύχτα των Κρυστάλλων»), Pogromnacht («Νύχτα του Πογκρόμ»). Οι ανωτέρω όροι περιγράφουν το μαζικό πανεθνικό πογκρόμ στη Γερμανία και στην Αυστρία τη νύχτα της 9ης προς 10η Νοεμβρίου 1938. Στόχος του πογκρόμ ήταν οι Εβραίοι πολίτες όλης της χώρας και θεωρείται ως η απαρχή του Ολοκαυτώματος.

³⁹ Στη Γερμανική γλώσσα έχει επικρατήσει ο όρος Revolutionäre Zellen, με συντομογραφία την RZ.

⁴⁰ Popular Front for the Liberation of Palestine. Η ελληνική απόδοση του όρου έχει ως εξής: Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.

Η οργάνωση PLO, ως, εξ ιδρύσεως της, μία χαλαρή συνομοσπονδία, χαρακτήριζε συχνά τους διεθνείς δεσμούς ως κοστοβόρους, μιας και περιέπλεκαν σημαντικές συνεχιζόμενες διαφοροποιήσεις εντός των τάξεων της. Τη δεκαετία του 1970, μάλιστα, ο Ab Iyad, ιδρυτικό μέλος της οργάνωσης και διευθυντής πληροφοριών, υπογράμμισε ότι το Παλαιστινιακό ζήτημα ήταν τόσο σημαντικό στην πολιτική σκηνή της Συρίας και του Ιράκ, σε βαθμό που οδήγησε στη σύλληψη μελών οργανώσεων στα εν λόγω κράτη, που βρίσκονταν υπό την σκέπη της PLO, για χάριν εσωτερικής πολιτικής σκηνής. Αυτό το στοιχείο καταδείκνυε την ακόμη μεγαλύτερη δυσκολία του συμβιβασμού με έναν μη επιθυμητό στόχο, στον οποίον είχαν προβεί νωρίτερα οργανώσεις όπως η Irgun και η EOKA. Οι περιπλοκές με τα Αραβικά κράτη δημιούργησαν προβλήματα και για τις δύο πλευρές. Οι επιδρομές από την, κατελιμμένη από τους Αιγύπτιους, Γάζα είχαν ως αποτέλεσμα την επίσηυση ενός καταστροφικού πολέμου με το Ισραήλ το 1956, ενώ μία επιδρομή Παλαιστινίων από τη Συρία ενέπλεξε την τελευταία στον Πόλεμο των Έξι Ημερών, αναγκαζόμενη έκτοτε να έχει υπό στενό κλοιό όσους επιχειρούσαν από εδάφη της.

Όταν μία πτέρυγα της PLO προέβη σε αεροπειρατείες εναντίον Βρετανικών και Αμερικανικών αεροσκαφών στην Ιορδανία το 1970, ο στρατός της χώρας κατατρόπωσε την PLO, με την τελευταία να χάνει τη βάση της. Εν τέλει, μια απόπειρα δολοφονίας εναντίον ενός Ισραηλινού διπλωμάτη στη Βρετανία προκάλεσε την εισβολή στο Λίβανο το 1982 και την αποπομπή της PLO από μία χώρα στην οποία είχε δώσει μεγάλη σημασία σε σχέση με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις⁴¹. Η Τυνησία, εν συνεχεία, ως νέα βάση της PLO, απαγόρευσε στην τελευταία να εκπαιδεύει άλλες οργανώσεις, και σε ένα μεγάλο βαθμό, ουσιαστικά, τερμάτισε τη λειτουργία αυτής ως μίας αποτελεσματικής τρομοκρατικής οργάνωσης⁴².

Για να διατηρήσουν τον έλεγχο της ίδιας τους της τύχης, τα κράτη ξεκίνησαν εκ νέου να υποστηρίζουν οργανώσεις, πρακτική που είχε εγκαταλειφθεί στο δεύτερο κύμα, πληρώνοντας αναπόφευκτα και το ανάλογο κόστος. Για παράδειγμα, η Βρετανία, τη δεκαετία του 1980, διέκοψε τις διπλωματικές της σχέσεις με τη Λιβύη

⁴¹ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 59 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Η ειρωνεία σχετικά με την εν λόγω εξέλιξη είναι ότι η απόπειρα δολοφονίας οργανώθηκε από την ομάδα αποστατών του Abu Nidal που σχετιζόταν με το Ιράκ. Η εν λόγω ομάδα είχε στο παρελθόν αποπειραθεί δύο φορές να δολοφονήσει τον ηγέτη της PLO, Yasser Arafat.

⁴² Στο ίδιο. Παραδόξως, οι συμφωνίες Ισραηλινών και της οργάνωσης PLO, που προέκυψαν μετά από μαραθώνιες διαβουλεύσεις, κατέδειξαν ότι η τελευταία μπορούσε να πετύχει περισσότερους από τους στόχους της όταν ήταν αδύναμη.

και τη Συρία, λόγω υποστήριξης της τρομοκρατίας σε Βρετανικό έδαφος. Η Γαλλία, επίσης, τερμάτισε τους διπλωματικούς διαύλους με το Ιράν, από τη στιγμή που το τελευταίο αρνήθηκε σε Γάλλους ερευνητές να διεξάγουν έρευνα στο προσωπικό της πρεσβείας του, σχετικά με δολοφονίες Ιρανών μεταναστών, ενώ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ιράκ⁴³.

Το τρίτο κύμα άρχισε να εκπίπτει τη δεκαετία του 1980, με τους επαναστατικούς τρομοκράτες να ηττώνται διαδοχικά. Η εισβολή των Ισραηλινών δυνάμεων στο Λίβανο το 1982 εξάλειψε τα κέντρα εκπαίδευσης τρομοκρατικών οργανώσεων της PLO, ενώ η διεθνής συνεργασία καταπολέμησης της τρομοκρατίας, φανερή και επίσημη όπως στο πρώτο κύμα, κατέστη σταδιακά αρκετά αποτελεσματική. Οι Αμερικανικές δυνάμεις, με τη συνδρομή των Βρετανικών, βομβάρδισαν το 1986 τη Λιβύη, εξαιτίας της υποστήριξης της τελευταίας σε τρομοκρατικές οργανώσεις, ενώ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επέβαλε εμπάργκο σε οπλισμό. Η διεθνής συνεργασία των εθνικών αστυνομικών δυνάμεων που συμφωνήθηκε στην Αγία Πετρούπολη το 1904 απέκτησε μεγαλύτερη σημασία όταν στην αποστολή της TREVI⁴⁴ συντάχθηκε και η Europol το 1994.

Ωστόσο, δεν έλειψαν ούτε στο τρίτο κύμα οι διαμάχες μεταξύ των κρατών, ενίοτε και στενών συμμάχων. Η Γαλλία, για παράδειγμα, αρνήθηκε την έκδοση υπόπτων των οργανώσεων PLO, Ερυθρών Ταξιαρχιών και ETA, σε Δυτική Γερμανία, Ιταλία και Ισπανία αντίστοιχα. Η Ιταλία, από τη άλλη, αρνήθηκε την έκδοση στις Αμερικανικές αρχές ενός Παλαιστίνιου, υπόπτου για την κατάληψη του κρουαζιερόπλοιου Achille Lauro το 1984. Οι αρχές της ίδιας χώρας αρνήθηκαν το 1988, σε άλλη περίπτωση, να εκδώσουν στην Τουρκία έναν Κούρδο, εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ιταλική νομοθεσία απαγορεύει τη θανατική ποινή σε αντίθεση με την

⁴³ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 59 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Η αναπάντεχη συγκράτηση του Ιράκ κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου το 1991 κατέδειξε την αδυναμία του τρόμου που υποστηρίζεται από τα κράτη. Το Ιράκ απείλησε να κάνει χρήση του τρόμου, αναγκάζοντας τις αρχές των χωρών της Δύσης να λειτουργήσουν βάσει μίας ενδεχόμενης ροής τρομοκρατών προς την Ευρώπη. Εάν το Ιράκ είχε υλοποιήσει την απειλή αυτή, παρόλα αυτά, θα είχε ως αποτέλεσμα τη δίκη του ηγέτη Saddam Hussein για εγκλήματα πολέμου. Η πρόθεση αποφυγής μίας τέτοιας εξέλιξης θεωρήθηκε ως εύλογη αιτία για την αναπάντεχη συγκράτηση του Ιρακινού δικτάτορα.

⁴⁴ Πρόκειται για ένα διακυβερνητικό δίκτυο ή forum, στο οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι από τους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών, εκτός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το οποίο δημιουργήθηκε κατόπιν απόφασης που λήφθηκε στη συνεδρίαση του Συμβουλίου της Ευρώπης στη Ρώμη το 1975. Η δημιουργία του αποδίδεται σε μία σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων, με σημαντικότερη εκείνη στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου το 1972, και την ανικανότητα της Interpol να συνδράμει αποτελεσματικά τις ευρωπαϊκές χώρες στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Τουρκική. Οι Η.Π.Α., με τη σειρά τους, είχαν αρνηθεί την έκδοση ορισμένων μελών του IRA.

Αυτό που δραματικά άλλαξε κατά τη διάρκεια του τρίτου κύματος ήταν ο ρόλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.). Τα νέα κράτη της εποχής, πρώην αποικιακά εδάφη μεγάλων δυνάμεων, διαπίστωσαν σταδιακά ότι η τρομοκρατία συνιστούσε απειλή για τα συμφέροντα τους, καταδικάζοντας τα εθνικιστικά κινήματα. Οι περισσότερες συμβάσεις που προωθήθηκαν και ψηφίστηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη μεταξύ των ετών 1970 και 1999 κατέστησαν την αεροπειρατεία, τη λήψη ομήρων, τις επιθέσεις σε κυβερνητικούς αξιωματούχους, το βομβαρδισμό εγκαταστάσεων ξένων κρατών, αλλά και τη χρηματοδότηση διεθνών δραστηριοτήτων ως εγκλήματα. Επιπλέον, σημαντικές αλλαγές επήλθαν και στην ορολογία που χρησιμοποιούσε ο Ο.Η.Ε., ενδεικτικές της αλλαγής στάσης και νοοτροπίας του Οργανισμού. Ο όρος «μαχητής της ελευθερίας» έχασε τη δημοφιλία που απολάμβανε στο δεύτερο κύμα, ενώ ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιήθηκε ουσιαστικά σε τίτλο ενός εγγράφου του Οργανισμού που δημοσιεύθηκε το 1997⁴⁵.

Η ανωτέρω συλλογικότητα εντός των Ηνωμένων Εθνών στην προαναφερόμενη περίπτωση δεν σήμαινε ότι δεν συνέχισαν να υφίστανται σοβαρές ασάφειες και διαμάχες μεταξύ κρατών – μελών του Οργανισμού, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι η τρομοκρατία υπηρετεί διαχρονικά διαφορετικούς σκοπούς, ορισμένοι εκ των οποίων μεγάλης αξίας. Το ειρωνικό στοιχείο της περιόδου αυτής είναι ότι η μεγαλύτερη ασάφεια στις τάξεις του Ο.Η.Ε. αφορούσε στην πιο ισχυρή οργάνωση του τρίτου κύματος, την PLO, η οποία αναγνωρίστηκε, εν τέλει, επισήμως από τον Οργανισμό αλλά και από περισσότερα από εκατό κράτη ως επίσημη εκπρόσωπος του Παλαιστινιακού λαού.

Το «Θρησκευτικό» Κύμα

Με την παρακμή του τρίτου κύματος, ένα τέταρτο, το «θρησκευτικό», έκανε την εμφάνιση του έχοντας συγκεκριμένα, θρησκευτικά, χαρακτηριστικά⁴⁶. Βέβαια, η θρησκεία είχε πάντοτε ιδιαίτερη σημασία στην σύγχρονη τρομοκρατία, μιας και οι θρησκευτικές και εθνοτικές ταυτότητες συχνά επικαλύπτονταν, όπως αποτυπώθηκε

⁴⁵ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 61 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Συγκεκριμένα, το έγγραφο είχε τίτλο «Διεθνής Σύμβαση για την Καταπολέμηση των Τρομοκρατικών Βομβαρδισμών».

⁴⁶ Στο ίδιο.

ξεκάθαρα σε ζητήματα όπως το Αρμενικό, το Μακεδονικό, το Ιρλανδικό, το Κυπριακό, το Γαλλο-Καναδικό, το Ισραηλινό και το Παλαιστινιακό. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, ωστόσο, σκοπός των πρωτοστατών ήταν η δημιουργία κοσμικών κρατών, μιας και είχε δημιουργηθεί μία περιστασιακή κοσμική ομάδα, ως αντίδραση σε ένα διαδοχικό θρησκευτικό ζήλο⁴⁷.

Η θρησκεία, σε κάθε περίπτωση, που βρίσκεται στην καρδιά του τέταρτου κύματος είναι το Ισλάμ, μιας και οι ισλαμικές οργανώσεις έχουν προβεί στις πιο σημαντικές, θανατηφόρες και ξεκάθαρα διεθνείς τρομοκρατικές επιθέσεις⁴⁸. Εξίσου σημαντικά, τα πολιτικά γεγονότα που προσέφεραν το έδαφος για το ξέσπασμα του τέταρτου κύματος προήλθαν από το Ισλάμ, και οι επιτυχίες που ακολούθησαν επηρέασαν προφανώς τις θρησκευτικές οργανώσεις ανά τον κόσμο. Αν και δεν υπάρχουν στοιχεία για τον τελευταίο ισχυρισμό, σύμφωνα με τον Rapoport, η ιστορική αναδρομή είναι αυτή που τον επιβεβαιώνει.

Ας αναφέρουμε ορισμένα παραδείγματα ως εξής: Μετά το ξέσπασμα του Ισλάμ, οι Sikhs προσπάθησαν να επιβάλουν ένα θρησκευτικό καθεστώς στην περιοχή Punjab της Ινδίας. Εβραίοι τρομοκράτες, από την άλλη, προσπάθησαν να ανατινάξουν το πιο ιερό μνημείο του Ισλάμ στην Ιερουσαλήμ, ξεκινώντας παράλληλα μία καμπάνια δολοφονιών εναντίον Παλαιστινίων δημάρχων. Ένας Εβραίος, περαιτέρω, σκότωσε είκοσι εννέα Μουσουλμάνους προσκυνητές στον Τάφο του Αβραάμ το 1994, ενώ ένας ακόμη δολοφόνησε τον Ισραηλινό Πρωθυπουργό Rabin το 1995. Επίσης, η τρομοκρατική οργάνωση Aum Shinrikyo⁴⁹ απελευθέρωσε το 1995 νευροτοξικό αέριο σαρίν⁵⁰ στο μετρό της πρωτεύουσας της Ιαπωνίας, Tokyo, με

⁴⁷ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 61 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Οι Βουδιστές στη Σρι Λάνκα, για παράδειγμα, προσπάθησαν να μεταμορφώσουν τη χώρα, και μία τρομοκρατική καμπάνια από τη σημαντική σε μέγεθος μειονότητα των Hindu Tamils είχε ως στόχο τη δημιουργία ενός ξεχωριστού κοσμικού κράτους.

⁴⁸ Για τους λόγους που η θρησκευτική τρομοκρατία συνδέθηκε άμεσα με την Ισλαμική θρησκεία από την έναρξη του «τέταρτου» κύματος μέχρι τις μέρες μας βλέπε Right J.D., «Why is Contemporary Religious Terrorism Predominantly Linked to Islam? Four Possible Psychosocial Factors», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 1, 2016, σελ. 19-31.

⁴⁹ Παραθρησκευτική οργάνωση, της οποίας η ιδεολογία ήταν μία μίξη Χριστιανικών, Βουδιστικών και Hindu στοιχείων. Η οργάνωση ιδρύθηκε το 1984 από τον Shoko Asahara και είναι υπεύθυνη για ακόμη μία επίθεση με νευροτοξικό αέριο Σαρίν στις 27 Ιουνίου 1994 στην πόλη Matsumoto, κατά την οποία οκτώ άτομα έχασαν τη ζωή τους και άλλα πεντακόσια τραυματίστηκαν. Ο ηγέτης της οργάνωσης εκτελέστηκε διά απαγχονισμού στις 6 Ιουλίου 2018, ενώ ακόμη έξι μέλη εκτελέστηκαν στις 26 Ιουλίου 2018.

⁵⁰ Πρόκειται για διαυγές, άχρωμο, άγευστο και άοσμο υγρό (οργανική ένωση του φωσφόρου) που χρησιμοποιείται ως χημικό όπλο εξαιτίας της δράσης του ως νευροτοξικού παράγοντα. Έχει καταγραφεί ως όπλο μαζικής καταστροφής. Η παραγωγή και αποθήκευση του απαγορεύεται βάσει

αποτέλεσμα τον αιφνίδιο θάνατο δώδεκα ατόμων και τον τραυματισμό παραπάνω από έξι χιλιάδων⁵¹. Η συγκεκριμένη επίθεση, μάλιστα, δημιούργησε παγκόσμια ανησυχία για πιθανή κατοχή από μέρους διαφόρων τρομοκρατικών οργανώσεων, όπλων μαζικής καταστροφής.

Η χριστιανική τρομοκρατία, στηριγμένη σε ερμηνείες της Βίβλου, βασισμένες με τη σειρά τους σε φυλετικές διακρίσεις, εμφανίστηκε στο άμορφο Αμερικανικό κίνημα περί «χριστιανικής ταυτότητας»⁵². Σύμφωνα με την παράδοση των μιλλενარიανιστών, ένοπλες αγροτικές κοινότητες, αποτελούμενες από ολόκληρες οικογένειες, αποσύρθηκαν από το κράτος για την αναμονή της Δευτέρας Παρουσίας και το μεγάλο φυλετικό πόλεμο. Αν και ορισμένοι μελετητές συνέδεσαν το κίνημα της «χριστιανικής ταυτότητας» με τη βομβιστική επίθεση στην πόλη Oklahoma το 1995, ο βαθμός της χριστιανική βίας μέχρι σήμερα ήταν ελάχιστος⁵³.

Όσον αφορά στον Ισλαμικό κόσμο, τρία ήταν τα γεγονότα που καθόρισαν τις συνθήκες εκείνες για την έναρξη του τέταρτου κύματος της σύγχρονης τρομοκρατίας: πρώτον, το 1979 έλαβε χώρα η Ιρανική Επανάσταση, δεύτερον, η έναρξη ενός νέου Ισλαμικού αιώνα την ίδια χρονιά, και, τρίτον, η απρόκλητη εισβολή των Σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν⁵⁴. Οι διαμαρτυρίες στους δρόμους του Ιράν διέσπασαν το κοσμικό κράτος του Σάχη, με την πολιτική επίκληση της θρησκείας να εντείνεται αντί του ήθους που είχε επικρατήσει στο τρίτο κύμα, με την επίκληση του οποίου οι Ιρανοί Μαρξιστές θα συγκέντρωναν πενιχρή υποστήριξη ενάντια στον Σάχη.

Η διακήρυξη του Ayatollah Khomeini περί μη ύπαρξης συνόρων στο Ισλάμ συνοδεύτηκε από την αλλαγή που επέφερε η επανάσταση στις σχέσεις εντός του μουσουλμανικού κόσμου αλλά και σε αυτές του Ισλάμ με τον υπόλοιπο κόσμο. Η πιο άμεση απόρροια της Ιρανικής Επανάστασης ήταν η έμπνευση αλλά και η συνδρομή

της Σύμβασης για την κατάργηση των χημικών όπλων του 1993. Όπως και άλλοι νευροτοξικοί παράγοντες, το σαρίν προσβάλλει το νευρικό σύστημα. Ειδικότερα, σταματά την ενεργοποίηση των νεύρων των μυών, με το θάνατος να προκύπτει συνήθως ως αποτέλεσμα ασφυξίας, λόγω της αδυναμίας των μυών που εμπλέκονται στην αναπνοή να λειτουργήσουν.

⁵¹ Προβλήματα όρασης και σημάδια κόπωσης ταλαιπωρούν ακόμη και σήμερα αρκετούς από εκείνους που βίωσαν το περιστατικό. Βάσει των απωλειών και των τραυματιών, πρόκειται για τη χειρότερη τρομοκρατική επίθεση που έχει γνωρίσει μέχρι σήμερα η Ιαπωνία.

⁵² Ο Neumann αναφέρεται στην οργάνωση Army of God, ως παράδειγμα χριστιανικής οργάνωσης που προέβη σε ακρότητες στην Αμερική. Νόμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 51.

⁵³ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 61 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

⁵⁴ Στο ίδιο.

των Ιρανών στα κινήματα Σιιτικής⁵⁵ τρομοκρατίας εκτός της χώρας, ιδιαίτερα στο Ιράκ, στην Σαουδική Αραβία, στο Κουβέιτ και στο Λίβανο. Στον τελευταίο, οι Σιίτες, εμπνευσμένοι από την τακτική του μαρτυρικού θανάτου των δολοφόνων του Μεσαίωνα, εισήγαγαν τις επιθέσεις αυτοκτονίας με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Αμερικανοί πεζοναύτες και στρατιώτες άλλων χωρών αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από τη χώρα, στην οποία είχαν μεταβεί στα πλαίσια ειρηνευτικής αποστολής μετά την εισβολή των Ισραηλινών το 1982.

Η μνημειώδης Ιρανική Επανάσταση ήταν ένα αναπάντεχο γεγονός, ωστόσο ορισμένοι Μουσουλμάνοι πίστευαν εξαρχής ότι η συγκεκριμένη χρονιά θα ήταν σημαντική, μιας και συνιστούσε την αρχή ενός νέου Ισλαμικού αιώνα⁵⁶. Μουσουλμάνοι προσέγγισαν από διάφορα μέρη το Μεγάλο Τέμενος στη Μέκκα, στα πρώτα λεπτά του νέου Ισλαμικού αιώνα στις 20 Νοεμβρίου 1979, όταν μία πολυεθνική ομάδα διακοσίων περίπου ενόπλων κατέλαβε τον ιερό χώρο, με απώτερο στόχο την εκθρόνιση της Δυναστείας των Saudis, που κυβερνούσε τη Σαουδική Αραβία από το 1932. Οι σαουδαραβικές δυνάμεις ασφαλείας, με γαλλική και πακιστανική συνδρομή, κατέστειλαν την εξέγερση δεκαπέντε ημέρες αργότερα, στις 4 Δεκεμβρίου, προκαλώντας λουτρό αίματος⁵⁷. Ανεξάρτητα από τις συγκεκριμένες τοπικές αιτίες, είναι εντυπωσιακός ο αριθμός των Σουνιτικών⁵⁸ τρομοκρατικών επιθέσεων που έλαβαν χώρα σχεδόν ταυτόχρονα σε Αίγυπτο, Συρία, Μαρόκο, Τυνησία, Αλγερία, Φιλιππίνες και Ινδονησία.

Την ίδια χρονιά, εισέβαλαν στο Αφγανιστάν χωρίς καμία πρόκληση οι δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης. Η αντίσταση στους εισβολείς ενισχύθηκε με εθελοντές από όλο τον Σουνιτικό κόσμο, και με επιχορήγηση από τις Αμερικανικές

⁵⁵ Ο Σιισμός είναι ο ένας από τους δυο κύριους κλάδους του Ισλάμ, με την αραβικό όρο από όπου προέρχεται η λέξη να σημαίνει μερίδα. Οι Σιίτες, οπαδοί της παράταξης του Αλή (γαμπρό του Προφήτη Μωάμεθ), η οποία είναι μια από τις τρεις παλαιότερες υποδιαιρέσεις του Ισλάμ, τον θεωρούν ως διάδοχό του Μωάμεθ στην ηγεσία της μουσουλμανικής κοινότητας.

⁵⁶ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 62 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Σύμφωνα με μία Ισλαμική παράδοση, κάποιος λυτρωτής εμφανίζεται με την έναρξη κάθε νέου αιώνα. Ανάλογες προσδοκίες είχαν προκαλέσει στο παρελθόν εξεγέρσεις σε κάθε αλλαγή των αιώνων της Ισλαμικής θρησκείας.

⁵⁷ Ο επικεφαλής των εξτρεμιστών, Juhaγman Al-Otaybi, μαζί με εξήντα επτά ακόμη μέλη της ομάδας συνελήφθησαν κατά τη διάρκεια της επέμβασης. Μετά από δίκη με συνοπτικές διαδικασίες, στις 9 Ιανουαρίου του 1980, οι εξήντα οκτώ συνολικά κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι, καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν δι' απαγχονισμού σε εννέα πόλεις της Σαουδικής Αραβίας. Σύμφωνα με αρκετούς μελετητές, το γεγονός αυτό αποτέλεσε έναν από τους γενεσιουργούς λόγους της Al Qaeda, που θα παρουσιαστεί στο δεύτερο κεφάλαιο, και πηγή έμπνευσης για τον ηγέτη αυτής Osama Bin Laden.

⁵⁸ Ο Σουνισμός είναι ο δεύτερος μεγάλος κλάδος του Ισλάμ.

δυνάμεις, με αποτέλεσμα την εκτόπιση των Σοβιετικών εκτός χώρας το 1989⁵⁹. Το τρίτο κύμα δέχθηκε ένα αποφασιστικό πλήγμα, μιας και η θρησκεία είχε εξαλείψει μία κοσμική υπερδύναμη, γεγονός εντυπωσιακό με σημαντικότερες επιπτώσεις στην τρομοκρατική δραστηριότητα. Πρώην εδάφη της Σοβιετικής Ένωσης στα οποία κατοικούσαν μεγάλοι Μουσουλμανικοί πληθυσμοί αποτέλεσαν τις νέες βάσεις Ισλαμιστών επαναστατών⁶⁰. Ομάδες Ισλαμιστών κατέκλυσαν τη Βοσνία, ενώ η περιοχή του Kashmir αποτέλεσε ξανά πεδίο συγκρούσεων, με τον αριθμό των θυμάτων από το 1990 μέχρι σήμερα να ανέρχεται σε αρκετές δεκάδες χιλιάδες. Τέλος, στις νέες αλλά και στις συνεχιζόμενες συγκρούσεις σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν εκπαιδευμένοι και σκληροτράχηλοι βετεράνοι του Πολέμου του Αφγανιστάν.

Η τακτική των επιθέσεων αυτοκτονίας, η οποία χρησιμοποιήθηκε από τους αναρχικούς βομβιστές του παρελθόντος, επανήλθε στο προσκήνιο ως η πιο θανατηφόρα και αποτελεσματική. Παρά τη συμβατική θεωρία ότι μία οπτική περιανταλλαγμάτων στον παράδεισο θα μπορούσε να εμπνεύσει τέτοιες ενέργειες, τα μέλη της κοσμικής οργάνωσης Tamil Tigers⁶¹ εντυπωσιάστηκαν σε τέτοιο βαθμό από τα αποτελέσματα της εν λόγω τακτικής στο Λίβανο, ώστε τη χρησιμοποίησαν στις επιθέσεις τους για να δώσουν μία νέα πνοή στον αγώνα τους. Μάλιστα, από το 1983 έως το 2000, χρησιμοποίησαν τόσους πολλούς βομβιστές αυτοκτονίας, ώστε αυτοί ξεπέρασαν όλους όσους χρησιμοποίησαν συνολικά οι υπόλοιπες ισλαμιστικές οργανώσεις· ακόμη πιο ενδιαφέρον, και ιδιαίτερα ασυνήθιστο για το τέταρτο κύμα, είναι το γεγονός ότι οι βομβιστές αυτοκτονίας της συγκεκριμένης οργάνωσης ήταν αρκετά συχνά γυναίκες. Οι Παλαιστινιακές θρησκευτικές οργανώσεις, εν μέρει για την ενίσχυση της πολιτικής τους δύναμης στο εσωτερικό της χώρας, ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν την ανωτέρω τακτική στις επιθέσεις τους, υποχρεώνοντας κοσμικά στοιχεία της PLO να τις μιμηθούν⁶².

Επιπλέον, το τέταρτο κύμα χαρακτηρίζεται από άλλα, ξεχωριστά, διεθνή στοιχεία, όπως τη δραματική μείωση του αριθμού των τρομοκρατικών οργανώσεων.

⁵⁹ Το γεγονός αυτό αποτέλεσε κρίσιμη καμπή στη μη αναμενόμενη διάλυση της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης.

⁶⁰ Τσετσενία, Ουζμπεκιστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν και Αζερμπαϊτζάν.

⁶¹ Η πλήρης ονομασία της οργάνωσης στην Αγγλική γλώσσα είναι Liberation Tigers of Tamil Eelam, ενώ χρησιμοποιείται και η συντομογραφία LTTE. Πρόκειται για παραστρατιωτική οργάνωση που εδρεύει στη βορειοανατολική Σρι Λάνκα και ιδρύθηκε το 1976.

⁶² Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 63 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

Ενώ τη δεκαετία του 1980 δραστηριοποιούνταν περίπου διακόσιες τρομοκρατικές οργανώσεις, την επόμενη δεκαετία ο αριθμός αυτός έπεσε στις σαράντα⁶³. Η εξέλιξη αυτή εκτιμάται ότι σχετίζεται με το μέγεθος του βασικού ακροατηρίου⁶⁴, ήτοι τον ανταγωνισμό μεταξύ έθνους και θρησκείας, ενώ πιθανό ρόλο διαδραμάτισαν και οι διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, μιας και ο μεγάλος αριθμός κοσμικών τρομοκρατικών οργανώσεων προήλθε από χώρες όπου κυριαρχούσε η χριστιανική θρησκεία⁶⁵.

Αξίζει πέραν των ανωτέρω να αναφερθεί ότι οι Ισλαμικές οργανώσεις του τέταρτου κύματος παρουσιάστηκαν αρκετά ανθεκτικότερες σε σχέση με εκείνες του τρίτου. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα συνιστούν οι οργανώσεις σε Λίβανο, Αλγερία και Αίγυπτο, οι οποίες έχουν επιβιώσει για περισσότερες από τρεις δεκαετίες και δραστηριοποιούνται έως σήμερα. Πρόκειται για μεγάλες οργανώσεις, με την Al Qaeda (AQ) του Osama Bin Laden να αποτελεί τη μεγαλύτερη, η οποία στο απόγειο της αριθμούσε περίπου πέντε χιλιάδες μαχητές και οι πυρήνες της δραστηριοποιούνταν σε εβδομήντα δύο χώρες⁶⁶.

Τα μεγέθη αυτά έρχονται σε αντίθεση με αυτά του τρίτου κύματος, όπου οι οργανώσεις είχαν εθνικιστικούς στόχους και αριθμούσαν μερικές δεκάδες δραστήρια μέλη και ορισμένες χιλιάδες άτομα διαθέσιμα για στρατολόγηση. Η μόνη ειδική περίπτωση ήταν η PLO, η οποία, στο Λίβανο τουλάχιστον, αριθμούσε περίπου είκοσι πέντε χιλιάδες μέλη, προσπαθώντας μάλιστα να μετουσιωθεί σε τακτικό στρατό⁶⁷. Παρομοίως, οι περισσότεροι μαχητές που στρατολόγησε ο Bin Laden πολέμησαν με τους Ταλιμπάν στον Πόλεμο του Αφγανιστάν.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο του τέταρτου κύματος είναι ο διαφορετικός ρόλος των Η.Π.Α. Ενώ το Ιράν ονομάτιζε τους Αμερικανούς ως το «Μεγάλο Σατανά», η AQ τους θεωρούσε και συνεχίζει να τους θεωρεί μέχρι σήμερα

⁶³ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 63 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73. Ενδιαφέρον στοιχείο, σε παραλληλισμό με το ήδη αναφερθέν, είναι η διαπίστωση του Hoffman, όπως αναφέρει ο Neumann, ότι ενώ το 1968 καμία από τις τότε ενεργές τρομοκρατικές οργανώσεις δεν είχε θρησκευτικό κίνητρο, το 1993 το ποσοστό όσων είχαν ανερχόταν σε 20%. Βλέπε Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας (μτφρ. Π. Δηράνη)*, ό.π., 2016, σελ. 53.

⁶⁴ Το μέγεθος της θρησκευτικής κοινότητας των Μουσουλμάνων είναι σημαντικά μεγαλύτερο από εκείνο οποιασδήποτε εθνοτικής ομάδας.

⁶⁵ Η χριστιανική παράδοση έχει δημιουργήσει ιστορικά πολύ περισσότερες θρησκευτικές διαιρέσεις σε σχέση με την ισλαμική.

⁶⁶ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 63 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

⁶⁷ Στο ίδιο.

ως το μεγαλύτερο ανταγωνιστή της, αμέσως μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Πέραν της ΑQ, όλες οι Ισλαμικές οργανώσεις έθεσαν εξαρχής ως στόχο τους την εξόντωση Αμερικανικών στόχων, τόσο στρατιωτικών όσο και πολιτικών, χαρακτηριστικό το οποίο δεν παρατηρήθηκε στο τρίτο κύμα. Πρωτεύον στόχος τους, ουσιαστικά, και ιδιαίτερα της οργάνωσης του Bin Laden, είναι η απομάκρυνση της Αμερικανικής παρουσίας από τη Μέση Ανατολή, ξεκινώντας από τη Σαουδική Αραβία.

Ως γνωστόν, στη Σαουδική Αραβία εδρεύουν τα δύο ιερότερα μνημεία της ισλαμικής θρησκείας, ενώ ο Προφήτης Μωάμεθ είχε διδάξει ότι μόνο μία θρησκεία πρέπει να υπάρχει στη χώρα. Στη Σαουδική Αραβία, ωστόσο, Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί μπορούσαν να συνυπάρχουν για συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, ενώ οι Αμερικανοί, μετά τον Πόλεμο του Κόλπου, διατήρησαν ορισμένες βάσεις στη χώρα. Όλα τα παραπάνω στοιχεία εκμεταλλεύτηκε εξ ιδρύσεως της η ΑQ, διαδίδοντας το στόχο της σε όλο το Σουνιτικό κόσμο και στρατολογώντας, περίτεχνα ομολογουμένως, νέα μέλη⁶⁸.

Η πλειοψηφία των νέων μελών της οργάνωσης προερχόταν από Αραβικά κράτη⁶⁹, με τα κέντρα εκπαίδευσης στο Αφγανιστάν να δέχονται τη δεκαετία του 1990 Μουσουλμάνους Σουνίτες από τουλάχιστον εξήντα, μουσουλμανικά και μη, κράτη. Η πολιτική αυτή της ΑQ έρχεται σε αντίθεση με όλες τις προηγούμενες τρομοκρατικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων των Ισλαμικών, οι οποίες στρατολογούσαν άτομα μίας και μόνο εθνοτικής βάσης. Επιπλέον, μία ακόμη διαφορά μεταξύ PLO και ΑQ αφορά στα κέντρα εκπαίδευσης, όπου ενώ η πρώτη εκπαίδευε μονάδες από άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις, η δεύτερη δεχόταν μεμονωμένα άτομα⁷⁰.

Πριν περάσουμε στη μελέτη της Al Qaeda (AQ), θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο ισλαμισμός, και η ιστορία του, δεν ταυτίζονται με το Ισλάμ. Για την ακρίβεια, το Ισλάμ μετρά πάνω από χίλια τετρακόσια χρόνια ζωής, ενώ ο ισλαμισμός εμφανίστηκε πριν από έναν αιώνα περίπου. Επιπλέον, σύμφωνα με ιστορικούς και αναλυτές, ο ισλαμισμός έχει τις ρίζες του στην συνάντηση της Ισλαμικής θρησκείας με το νεωτερισμό, και μάλιστα αυτόν που προέρχεται από τη Δύση. Η «κρίση του Ισλάμ»,

⁶⁸ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 63 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

⁶⁹ Ιδιαίτερα από Αίγυπτο, Σαουδική Αραβία και Αλγερία.

⁷⁰ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 64 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

όπως αναφέρεται από διάφορους θεωρητικούς, λόγω της αποικιοκρατίας και της εισβολής δυτικών προτύπων στον μουσουλμανικό κόσμο, γέννησε στο δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα φονταμενταλιστικά κινήματα, όπως τον σαλαφισμό και τον ουαχαμπισμό, τα οποία προώθησαν μία δική τους, ιδιαίτερα αυστηρή εκδοχή του Ισλάμ, ενώ παράλληλα ήταν ιδιαίτερα εχθρικά προς κάθε άλλη θρησκεία⁷¹.

⁷¹ Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 54 επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η AL QAEDA (AQ)

Όπως ειπώθηκε και στο τέλος του προηγούμενου κεφαλαίου, η Al Qaeda (AQ) αποτελεί τη μεγαλύτερη οργάνωση του τέταρτου κύματος της σύγχρονης τρομοκρατίας. Αν και η οργάνωση έγινε ευρέως γνωστή μετά τις επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης των Η.Π.Α., στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, είχε ήδη συσταθεί από το τέλος της δεκαετίας του '80 ως μία παραστρατιωτική ισλαμιστική οργάνωση, με ηγέτη τον Osama Bin Laden⁷².

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε χρονολογικά τη γέννηση και εξέλιξη της οργάνωσης. Η μελέτη αφορά στους κυριότερους σταθμούς της ιστορίας της AQ, όπως τις επιθέσεις σε δύο Αμερικανικές πρεσβείες το 1998, τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα σε Αμερική και Ευρώπη, αλλά και την απώλεια της ηγετικής μορφής του Bin Laden το 2011. Η χρονολογική εξερεύνηση θα φτάσει έως τις μέρες μας, όπου η εικόνα για την κατάσταση της οργάνωσης είναι θολή, εγείροντας προβληματισμούς για τις προθέσεις της υπό την ηγεσία του Ayman Al-Zawahiri, αλλά και για τη θέση και συμβολή της στο μέλλον του διεθνούς κινήματος της jihad⁷³, μετά το φαινόμενο που λέγεται Ισλαμικό Κράτος (IS/ISIS/ISIL/DAESH).

⁷² Encyclopaedia Britannica, «Al-Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

⁷³ Ο όρος jihad είναι αραβική λέξη που σημαίνει γενικά αγώνας, προσπάθεια, πάλη, το να μοχθεί κανείς με όλες του τις δυνάμεις ή να αντιμάχεται οποιοδήποτε αντικείμενο αποδοκιμασίας. Αποτελεί ένα από τα κεντρικά δόγματα του Ισλάμ και αναφέρεται, ορισμένες φορές, ως ο έκτος πυλώνας του, χωρίς όμως να κατέχει πραγματικά μία τέτοια θέση. Ως θρησκευτικό καθήκον, η jihad θεωρείται πως ενισχύει την πίστη και αποτελεί ανάλογο της αφοσίωσης του μοναχού στην υπηρεσία του Θεού, όπως ισχύει στον χριστιανισμό. Σε ορισμένες hadith (παραδόσεις) αναφέρεται ως «μοναχισμός του Ισλάμ», «πράξη αγνής αφοσίωσης», καθώς και μία από τις «πύλες του παραδείσου». Επιπλέον, στο Κοράνιο αναφέρονται τέσσερις βασικές κατηγορίες της jihad με την έννοια του αγώνα. Lewis B., *Ισλάμ: Η Πολιτική Γλώσσα*, Αθήνα, Το Βήμα, 2019, σελ. 186.

Στο νέο αυτό ορισμό της jihad, τον οποίο προσπαθούν οι jihadis να αποδώσουν, αναφέρεται και ο Gerges, χαρακτηρίζοντας τον Sayyid Qutb, Αιγύπτιο θεωρητικό και πολέμιο του καθεστώτος Nasser, ως τον πρωτεργάτη στη διαμόρφωση της ιδεολογίας γύρω από την jihad ως ατομικό καθήκον, αλλά και συνεχή επανάσταση. Την ιδεολογία αυτή του Qutb, ο οποίος αποστρεφόταν την ερμηνεία της jihad ως αμυντικού πολέμου, υποστηρίζοντας την ακριβώς αντίθετη, υιοθέτησε και εξέλιξε η ηγεσία της Al Qaeda. Για περισσότερα βλέπε Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, σελ. 4 επ.

Επιπλέον, για περισσότερα στοιχεία για την ταυτότητα του Qutb και την κληρονομιά του βλέπε Gerges F.A., *Making the Arab World: Nasser, Qutb, and the Clash that shaped the Middle East*, Princeton & Oxford, Princeton University Press, 2018, σελ. 175 επ.

Η γέννηση και άνοδος της οργάνωσης

Στις 11 Αυγούστου του 1988, σε μία συνάντηση στην πόλη Peshawar του Πακιστάν, όπου συμμετείχαν ο Osama Bin Laden, ο Ayman Al-Zawahiri και ο Sayyed Imam Al-Sharif⁷⁴, αποφασίστηκε η ίδρυση της Al Qaeda. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω ιδρυτικά στελέχη, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι συγχωνεύτηκαν τρία στοιχεία: ο ανυπολόγιστος πλούτος ενός Σαουδάραβα, η πλούσια εμπειρία ενός Αιγύπτιου μαχητή και η προσφορά ιδεολογικού υπόβαθρου για τη jihad από έναν ακαδημαϊκό του Καΐρου⁷⁵.

Η Al Qaeda, η οποία στην Αραβική γλώσσα σημαίνει «η Βάση», έθεσε ως στόχο της, όπως έχει ήδη αναφερθεί, να απαλλάξει τις μουσουλμανικές χώρες από αυτό που η ίδια θεωρεί ως τη βαθύτατη επιρροή της Δύσης, και να αντικαταστήσει τα υπάρχοντα στη Μέση Ανατολή διεφθαρμένα καθεστώτα⁷⁶ με ισλαμικά φονταμενταλιστικά. Η οργάνωση ουσιαστικά γεννήθηκε και εξελίχθηκε από το λεγόμενο Services Office ή Maktab Al-Khadamat (MAK)⁷⁷, ένα γραφείο εκκαθάρισης για τη διεθνή μουσουλμανική ταξιαρχία, που αντιτίθεντο στην εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν το 1979.

Το εν λόγω γραφείο τη δεκαετία του '80 διευθυνόταν από τον Bin Laden και τον Παλαιστίνιο θρησκευτικό ακαδημαϊκό Abdullah Azzam. Ο Bin Laden είχε ήδη προσφέρει, από την ίδρυση της οργάνωσης, σθεναρή υποστήριξη σε Ισλαμικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνταν σε διάφορα κράτη του Σουνιτικού κόσμου, με πολλές από τις οποίες προοδευτικά η AQ συγχωνεύτηκε. Η συγχώνευση οδήγησε στη δημιουργία κέντρων εκπαίδευσης, από τα οποία χιλιάδες ξένοι mujahideen ή ιεροί πολεμιστές, προερχόμενοι από περισσότερες από πενήντα χώρες, προσελήφθησαν,

⁷⁴ Ψευδώνυμο του τελευταίου ήταν το Dr Fadl.

⁷⁵ The Guardian, «A history of terror: Al Qaeda 1988-2008», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/13/history.alqaida> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

⁷⁶ Έχουν κατονομαστεί από τους jihadis ως «The Near Enemy» ή «al-Adou al-Qareeb». Βλέπε Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., σελ. 1 επ.

⁷⁷ Η AQ ιδρύθηκε από τον Bin Laden, αφού εκείνος αποσχίστηκε από την οργάνωση MAK, διαφωνώντας με την ηγεσία της οργάνωσης και ιδιαίτερα με τις πολιτικές εκπαίδευσης και στρατολόγησης μαχητών. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα πρώτα στάδια της AQ, για την ακρίβεια τι οδήγησε τον Bin Laden στην ίδρυση της οργάνωσης, βλέπε Farrall L., «Revisiting al-Qaida's Foundation and Early History», *Perspectives on Terrorism*, vol. 11, n. 6, 2017, σελ. 17-37.

εκπαιδεύτηκαν και χρηματοδοτήθηκαν⁷⁸. Ο Bin Laden θέλησε από αυτούς τους μαχητές να συνεχίσουν τον «ιερό πόλεμο» πέρα από το Αφγανιστάν⁷⁹.

Στις 7 Αυγούστου του 1990 οι Αμερικανικές δυνάμεις έφτασαν στη Σαουδική Αραβία, ώστε να προετοιμαστούν για τον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου. Η απόφαση φιλοξενίας Αμερικανών στη χώρα, μετά την απελευθέρωση του Κουβέιτ, ερέθισε τις θρησκευτικές ευαισθησίες πολλών ριζοσπαστικών φιγούρων, μεταξύ αυτών και του Bin Laden, ενισχύοντας τη πεποίθησή τους ότι οι Η.Π.Α. κατείχαν ηγεμονικό ρόλο στα σχέδια για τη Σαουδική Αραβία και άλλες μουσουλμανικές χώρες⁸⁰.

Ο ίδιος ο Bin Laden, ο οποίος είχε προσφέρει τους mujahideen⁸¹ του για να προστατεύσει το βασίλειο από τον Saddam Hussein, εξαγριώθηκε και έπειτα από επιθέσεις εναντίον της βασιλικής οικογένειας στις αρχές του 1991⁸², αποχώρησε από τη χώρα για το Σουδάν, όπου ξεκίνησε προετοιμασία για τρομοκρατικές επιχειρήσεις⁸³. Η πρώτη επίθεση με βόμβα της οργάνωσης στο ξενοδοχείο Gold Mihor στο Aden είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο δύο ατόμων και έλαβε χώρα στις 29 Δεκεμβρίου του 1992. Ταυτόχρονα, μέσα σε μία νύχτα, οι Η.Π.Α., ως η μόνη υπερδύναμη, μπήκε στην κορυφή της λίστας των εχθρών του Bin Laden.

Οι δυνατότητες και οι φιλοδοξίες της οργάνωσης διαπιστώθηκαν δύο σχεδόν μήνες αργότερα, στις 26 Φεβρουαρίου του 1993, όταν μέλη αυτής προέβησαν σε βομβιστική επίθεση με βόμβα πεντακοσίων κιλών στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου

⁷⁸ Council on Foreign Relations, «al-Qaeda (a.k.a. al-Qaida, al-Qa'ida)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/background/al-qaeda-aka-al-qaida-al-qaida> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

⁷⁹ Ο Gerges τους χαρακτηρίζει ως «transnational jihadis». Μαζί με φιλόδοξους Άραβες βετεράνους κατέστρωσαν αρκετά φιλόδοξα σχέδια επιχειρήσεων τόσο εντός χώρας όσο και στο εξωτερικό. Η «μάχη επιβίωσης», ωστόσο, ενάντια στο διεφθαρμένο καθεστώς της χώρας ήταν μεγαλύτερης σημασίας σε σχέση με το μακρινό εχθρό. Βλέπε Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 12.

Ο Hegghammer, από την άλλη, τους ονομάζει «global jihadists». Hegghammer T., *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, σελ. 99.

⁸⁰ Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 56.

⁸¹ Αραβική λέξη που αναφέρεται σε εκείνους που διεξάγουν τη jihad. Lewis B., *Ισλάμ: Η Πολιτική Γλώσσα*, Αθήνα, Το Βήμα, 2019, σελ. 191.

⁸² Θεωρούσε τα μέλη της ως αποστάτες και «ακυρωτές» του Ισλάμ. Ωστόσο, σύμφωνα με το Gerges, τόσο η βασιλική οικογένεια της Σαουδικής Αραβίας όσο και άλλοι ηγέτες μουσουλμανικών χωρών, που ήταν φιλο-Δυτικοί, δεν ήταν για τον Bin Laden παρά απλοί πράκτορες της Αμερικανο-Ισραηλινής συμμαχίας, η οποία επιθυμούσε τη διατήρηση της διάσπασης της Ummah. Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 144.

Σχετικά με τη δυναστεία των Saudis, ο Hegghammer αναφέρει, επιπλέον, ότι ο Bin Laden την κατηγορούσε για χρόνια προδοσία εναντίον του Ισλαμικού έθνους, μιας και πριν τους Αμερικανούς, είχε υπηρετήσει τα συμφέροντα των Βρετανών. Μία ακόμη κατηγορία, μάλιστα, που επέρριπτε στη βασιλική οικογένεια ήταν η απώλεια της Παλαιστίνης. Hegghammer T., *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, ό.π., 2010, σελ. 106.

⁸³ The Guardian, «A history of terror: Al Qaeda 1988-2008», ό.π.

στη Νέα Υόρκη, όπου έχασαν τη ζωή τους έξι άτομα και τραυματίστηκαν ακόμη χίλια. Στις 4 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, δέκα οκτώ Αμερικανοί στρατιώτες σκοτώθηκαν στη Σομαλία, μετά την κατάρριψη ενός ελικοπτέρου Black Hawk. Από ορισμένους αναλυτές εκτιμάται ότι μαχητές της AQ βοήθησαν τους Σομαλούς αντάρτες που κατέρριψαν το ελικόπτερο.

Το 1994 αποτέλεσε μία σημαντική χρονιά για την εξέλιξη της οργάνωσης. Ο Al-Sharif παρέδωσε στον Al-Zawahiri τις χειρόγραφες σημειώσεις του, στις οποίες είχε δώσει τον τίτλο «Η Επιτομή της Επιδίωξης της Θείας Γνώσης». Ο Al-Zawahiri παρενέβη με ορισμένες τροποποιήσεις σε αυτές, προκαλώντας την οργή του πρώτου και διαρρηγνύοντας τη μεταξύ τους σχέση. Ο Al-Sharif αποσύρθηκε από την τρομοκρατία, ωστόσο οι σημειώσεις του έγιναν το πνευματικό υπόβαθρο για τη δολοφονική εκστρατεία που εξαπέλυσε η οργάνωση⁸⁴.

Το 1996 ο Bin Laden επέστρεψε στο Αφγανιστάν, συνάπτοντας πολύ στενές σχέσεις με το νέο ηγέτη της κυβέρνησης των Ταλιμπάν, Mullah Omar, ενώ την ίδια περίοδο ο Al-Zawahiri εξέφρασε την απογοήτευσή του για το γεγονός ότι μαχητές και μέλη της οργάνωσης που φυλακίζονται στην Αίγυπτο αποποιούνται τη βία. Την επόμενη χρονιά, η Ισλαμική Οργάνωση παραιτήθηκε και επισήμως της βίαιης εκστρατείας της, αναγκάζοντας τον Al-Zawahiri να σχεδιάσει μία επίθεση στην Αίγυπτο με σκοπό να ανατρέψει την ειρηνευτική συμφωνία. Στις 17 Σεπτεμβρίου του 1997, ένοπλοι άνοιξαν πυρ στην πόλη Luxor της Αιγύπτου σκοτώνοντας εξήντα δύο άτομα.

Στις 22 Φεβρουαρίου του 1998 ο Bin Laden δημοσίευσε μία fatwa, διακηρύσσοντας ότι όλοι οι Αμερικανοί πολίτες αποτελούν νομιμοποιημένους στόχους της οργάνωσης, καλώντας παράλληλα τους Μουσουλμάνους να πράξουν το καθήκον τους, σκοτώνοντάς τους. Στις 7 Αυγούστου του ίδιου έτους, έλαβαν χώρα επιθέσεις στις πρεσβείες των Η.Π.Α. στην Κέννα και στην Τανζανία, με απολογισμό διακόσιους είκοσι τρεις νεκρούς⁸⁵. Οι συγκεκριμένες επιθέσεις είχαν ιδιαίτερη σημασία, σύμφωνα με τον Byman, και αποτέλεσαν σημείο καμπής στην ιστορία της AQ. Ειδικότερα, ενώ μέχρι τότε η οργάνωση καθοδηγούσε άλλες τοπικές οργανώσεις

⁸⁴ The Guardian, «A history of terror: Al Qaeda 1988-2008», ό.π.

⁸⁵ Αυτές οι επιθέσεις, μαζί με την επίθεση στο αμερικανικό πολεμικό πλοίο USS Cole, ήταν μέρος του σχεδίου του Bin Laden να παρασύρει τις Η.Π.Α. σε μία παγκόσμια διαμάχη με τους μουσουλμάνους. Βλέπε Abdul - Karim Khan, «Gerges, Fawas A. The Rise and Fall of Al-Qaeda New York: Oxford University Press, 2011.», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.lindenwood.edu/files/resources/85-88.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

στη διενέργεια επιθέσεων, οι επιθέσεις στις δύο πρεσβείες σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν από μέλη της ίδιας της οργάνωσης, με τον Bin Laden να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο⁸⁶. Μάλιστα, ειδικά η Αμερικανική πρεσβεία στην Κένυα χαρακτηρίστηκε ως εύκολος στόχος για την οργάνωση του Bin Laden⁸⁷.

Αξίζει να σημειωθεί ότι είχαν σχεδιαστεί επιθέσεις και για τις πρεσβείες των Η.Π.Α. σε Αλβανία και Ουγκάντα, χωρίς ποτέ αυτές να υλοποιηθούν. Οι ταυτόχρονες, πάντως, επιθέσεις σε πολλαπλούς στόχους αναδείχθηκαν σε σήμα κατατεθέν της οργάνωσης και πήραν τεράστια έκταση στα μέσα ενημέρωσης εκείνης της περιόδου. Ύστερα από δεκατρείς ημέρες, σημειώθηκαν τα πρώτα αντίποινα από πλευράς Αμερικανικής κυβέρνησης, με βομβαρδισμούς κέντρων εκπαίδευσης της οργάνωσης σε Σουδάν και Αφγανιστάν.

Δύο σχεδόν χρόνια αργότερα, στις 12 Οκτωβρίου του 2000, το πλοίο του αμερικανικού πολεμικού ναυτικού USS Cole εμβολίστηκε από μικρότερο σκάφος γεμάτο με εκρηκτικά στον Κόλπο του Άντεν στην Υεμένη, ενώ ανεφοδιαζόταν με καύσιμα. Από τη σφοδρή αυτή επίθεση σκοτώθηκαν δεκαεπτά Αμερικανοί ναύτες, ενώ ακόμη τριάντα εννέα τραυματίστηκαν. Η επίθεση αυτή ήταν η πιο θανατηφόρα για το Αμερικανικό πολεμικό ναυτικό μετά το 1987 και την επίθεση στο πλοίο USS Stark, κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν – Ιράκ.

Τα μεγάλα τρομοκρατικά χτυπήματα και ο Al-Zarqawi

Ενώ στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 η οργάνωση αναλώθηκε σε επιθέσεις εναντίον φιλο-Δυτικών καθεστώτων σε γειτονικές χώρες, όπως την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία και την Αλγερία, στο τέλος της δεκαετίας του 1990 η οργάνωση διαφοροποίησε τη στρατηγική της. Μέλη της AQ, αλλά και άλλων ισλαμιστικών οργανώσεων, έστρεψαν την προσοχή τους σε αυτό που ο Gerges αναφέρει ως “συμμαχία Σιωνιστών - Σταυροφόρων και των συμμάχων τους”⁸⁸. Πέραν της εξώθησης των Δυτικών⁸⁹ από την «Ιερή Γη του Ισλάμ»⁹⁰, η ηγεσία της

⁸⁶ Byman D., *Al Qaeda, The Islamic State, and The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2015, σελ. 25.

⁸⁷ Στο ίδιο.

⁸⁸ Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 21.

⁸⁹ Στο ίδιο. Οι Η.Π.Α. και οι Δυτικοί σύμμαχοι της, αντίστοιχα, έχουν κατονομαστεί ως «The Far Enemy» ή «al-Adou al-Baeed».

⁹⁰ Rapoport D.C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, σελ. 64 στο Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ό.π., 2004, σελ. 46-73.

οργάνωσης έθεσε στην πορεία έναν ακόμη στόχο, αυτόν της δημιουργίας ενός και μοναδικού Ισλαμικού κράτους υπό το νόμο της Sharia⁹¹.

Καταλυτική για την ανωτέρω διαφοροποίηση στρατηγικής ήταν η συγχώνευση της AQ του Bin Laden και της οργάνωσης Al-Jihad του Al-Zawahiri τον Ιούνιο του 2001⁹². Τρεις μήνες αργότερα, στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, έλαβε χώρα η μεγαλύτερη τρομοκρατική επίθεση στην ιστορία των Η.Π.Α., και μάλιστα σε αμερικανικό έδαφος Σε τέσσερις πτήσεις των δύο μεγαλύτερων αμερικανικών αερογραμμών που απογειώθηκαν από τις βορειοανατολικές πολιτείες με προορισμό την Καλιφόρνια, εκδηλώθηκαν αεροπειρατείες από μία ομάδα συνολικά δέκα εννέα τρομοκρατών. Τα δύο εκ των τεσσάρων αεροπλάνων προσέκρουσαν στους Δίδυμους Πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου, τα οποία ήταν κτίρια άνω των εκατό λειτουργικών ορόφων. Το τρίτο αεροπλάνο προσέκρουσε στο Αμερικανικό Πεντάγωνο στη Virginia, ενώ το τέταρτο αεροπλάνο συνετρίβη κοντά στην πόλη Shanksville της Pennsylvania, αφού οι επιβάτες ενεπλάκησαν με τους αεροπειρατές εμποδίζοντας τους να το κατευθύνουν προς την Washington, με πιθανούς στόχους το Καπιτώλιο ή το Λευκό Οίκο⁹³.

Οι Δίδυμοι Πύργοι κατέρρευσαν μετά από εκατό περίπου λεπτά, με τους νεκρούς συνολικά από τα παραπάνω, ταυτόχρονα σχεδόν, τρομοκρατικά χτυπήματα να ανέρχονται στους δύο χιλιάδες εννιάκοσιους ενενήντα έξι, συμπεριλαμβανομένων των δέκα εννέα τρομοκρατών. Οι τραυματίες, από την άλλη, ξεπέρασαν τους έξι χιλιάδες, ενώ αρκετοί ακόμη που βρίσκονταν κοντά στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου αντιμετώπισαν στην πορεία προβλήματα υγείας. Η καταστροφή των κτιρίων και των περιμετρικών δομών που επηρεάστηκαν από την κατάρρευση των δίδυμων πύργων κόστισαν δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ ο αντίκτυπος των επιθέσεων στην αμερικανική οικονομία αλλά και στην καθημερινότητα χιλιάδων Αμερικανών πολιτών ήταν τεράστιος, απαιτώντας αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα για να

⁹¹ Με τον όρο Sharia (ή Ισλαμικός Νόμος) νοείται ο Ισλαμικός θρησκευτικός κώδικας διαβίωσης. Ο όρος προέρχεται από το Κοράνιο και χρησιμοποιείται ως αναφορά στο Ισλαμικό δίκαιο, αλλά και τον Ισλαμικό τρόπο ζωής γενικότερα. Σύμφωνα με τον Lewis, σε αντίθεση με τη Δυτική φρασεολογία, στη Μουσουλμανική το επίθετο «ιερός» μπροστά από τη λέξη «νόμος» είναι ταυτολογία. Η Sharia είναι απλώς ο νόμος, άλλος πέρα από αυτή δεν υπάρχει. Επιπλέον, είναι ιερός, μιας και προέρχεται από το Θεό, και αποτελεί την εξωτερική και αμετάβλητη έκφραση των εντολών του Θεού προς την ανθρωπότητα. Lewis B., *Ισλάμ: Η Πολιτική Γλώσσα*, Αθήνα, Το Βήμα, 2019, σελ. 186.

⁹² The Guardian, «A history of terror: Al Qaeda 1988-2008», ό.π.

⁹³ The Atlantic, «9/11: The Day of the Attacks», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theatlantic.com/photo/2011/09/911-the-day-of-the-attacks/100143/> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

ξεπεραστεί. Οι αμερικανικές υπηρεσίες μετά από δύο εβδομάδες ανακοίνωσαν ότι οι δράστες των επιθέσεων συνδέονταν με την AQ⁹⁴.

Πριν συμπληρωθεί ένας μήνας από τις επιθέσεις, ο Αμερικανός Πρόεδρος George W. Bush εξαπέλυσε τον περίφημο «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», αφού έθεσε ισχύ το άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO⁹⁵), σύμφωνα με το οποίο η επίθεση σε ένα μέλος της συμμαχίας ισοδυναμεί με επίθεση σε όλα τα μέλη της. Στις 7 Οκτωβρίου του 2001, αμερικανικές και βρετανικές δυνάμεις, αφού βομβάρδισαν αρχικά από αέρος το Αφγανιστάν, εν συνεχεία εισέβαλαν στη χώρα με χερσαίες τμήματα. Η αμερικανική εισβολή είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο και τη σύλληψη εκατοντάδων μαχητών της οργάνωσης, αλλά και τη διαφυγή του ηγετικού πυρήνα αυτής σε γειτονικές ορεινές περιοχές. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η οργάνωση, πέραν της απώλειας ενός ασφαλούς καταφυγίου που ήταν το Αφγανιστάν, απώλεσε σχεδόν το 80% των μελών της στις συγκρούσεις που έλαβαν χώρα μέχρι τα τέλη του 2001⁹⁶.

Προφανής στόχος της εισβολής των συμμαχικών δυνάμεων ήταν η σύλληψη του Bin Laden και άλλων μελών της οργάνωσης, καθώς και η πρόληψη άλλων τρομοκρατικών επιθέσεων σε βάρος των Η.Π.Α. και γενικότερα του Δυτικού κόσμου. Ωστόσο, ένας ακόμη στόχος ήταν η εκδίωξη του καθεστώτος των Ταλιμπάν, το οποίο είχε αγνοήσει τις επιταγές των Η.Π.Α. για απέλαση του Bin Laden και μελών της AQ από την χώρα. Οι πρωτοβουλίες των Αμερικανών δεν σταμάτησαν εκεί. Ενισχύθηκε η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στις αρμόδιες υπηρεσίες των συμμαχικών με τις Ηνωμένες Πολιτείες κρατών, ενώ αρκετές χώρες, με δική τους πρωτοβουλία, αυστηροποίησαν την αντιτρομοκρατική τους νομοθεσία και τους ελέγχους ασφαλείας στον τομέα των μεταφορών και όχι μόνο⁹⁷.

⁹⁴ CNN, «September 11th Terror Attacks Fast Facts», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018). Ο Bin Laden αρχικά αρνήθηκε την εμπλοκή στις επιθέσεις, ωστόσο την αποδέχτηκε εν τέλει το 2004.

⁹⁵ North Atlantic Treaty Organization.

⁹⁶ Byman D., *Al Qaeda, The Islamic State, and The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*, ό.π., 2015, σελ. 42.

⁹⁷ Ο Gerges, ωστόσο, υποστηρίζει ότι οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δεν ήταν απλώς αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου εντός του Ισλάμ, αλλά και του εμφυλίου πολέμου εντός του ισλαμιστικού κινήματος. Σύμφωνα με την οπτική του, οι Η.Π.Α. δεν αποτελούσαν πρωταρχικό, αλλά δευτερεύοντα στόχο, ενώ πολλά μέλη του κινήματος δεν υιοθέτησαν τη διεθνή ατζέντα ορισμένων φιγούρων αυτού. Αυτό καθιστούσε την AQ περισσότερο ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας, παρά ως στρατηγική απειλή για τις Η.Π.Α. Βλέπε Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 24.

Σύμφωνα με τον Gerges, ο Bin Laden έδωσε το πράσινο φως για τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, στηριζόμενος σε δικούς του λανθασμένους υπολογισμούς και αντιλήψεις⁹⁸. Ο ηγέτης της AQ εκτιμούσε ότι οι Η.Π.Α. θα απέφευγαν έναν κοστοβόρο και μακρόχρονο πόλεμο. Επηρεασμένος από το δισταγμό των Αμερικανών σε περιπτώσεις του παρελθόντος, όπως στη Βηρυτό και στο Mogadishu, θεωρούσε ότι η Αμερικανική ηγεσία δε διέθετε την πολιτική βούληση να ενδώσει στο κάλεσμα του για μάχη, φοβούμενη τις ανθρώπινες απώλειες.

Επιπλέον, ο Bin Laden δεν έλαβε υπόψη τις διαφωνίες συνεργατών του, οι οποίοι φοβούνταν για τυχόν στοχοποίηση του καθεστώτος των Ταλιμπάν που προσέφερε έδαφος για την άνοδο της οργάνωσης. Πέραν αυτών, ο Bin Laden παραμέλησε και άλλους παράγοντες, όπως τη διαφορετική αντιμετώπιση που έτυχε η εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, η οποία δεν είχε καμία σχέση με τη δολοφονία σχεδόν τριών χιλιάδων αθώων ανθρώπων το Σεπτέμβριο του 2001. Περαιτέρω, ο Bin Laden δεν επιδίωξε τη συμβουλή μελών του καθεστώτος των Ταλιμπάν ούτε της Ummah⁹⁹.

Μία ακόμη λανθασμένη αντίληψη του Bin Laden είχε να κάνει με την ενδεχόμενη κινητοποίηση του Μουσουλμανικού κόσμου σε περίπτωση εισβολής των Αμερικανών στο Αφγανιστάν. Όταν οι Σοβιετικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Kabul το 1979, κλήσεις για πραγματοποίηση jihad ηγούσαν σχεδόν από κάθε τέμενος ΤΟΥ Αραβικού και Μουσουλμανικού κόσμου. Ωστόσο, στο κάλεσμα τόσο του Bin Laden όσο και του Al-Zawahiri αμέσως μετά την Αμερικανική εισβολή ελάχιστοι ανταποκρίθηκαν. Η ηγεσία της AQ είχε ήδη ξεκινήσει να χάνει την επιρροή της εντός του κινήματος της jihad¹⁰⁰.

Μετά τη φυγάδευση του ηγετικού πυρήνα της οργάνωσης στη μάχη του Tora Bora στο Αφγανιστάν το Νοέμβριο του ίδιου έτους, ακολούθησε στις 11 Απριλίου του 2002 βομβιστική επίθεση σε συναγωγή στην Τυνησία, με την απογοήτευση των συμμάχων, που ήλπιζαν ότι η τρομοκρατική δράση της AQ τερματίστηκε μετά την εισβολή στο Αφγανιστάν¹⁰¹, να είναι κάτι παραπάνω από έκδηλη και να δρομολογεί περαιτέρω εξελίξεις στα σχέδια τους. Έτσι, με την ίδια πρόφαση και σε συνέχεια της

⁹⁸ Gerges F.A., *The Rise and Fall of Al-Qaeda*, New York, Oxford University Press, 2011, σελ. 94.

⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 95.

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 96.

¹⁰¹ Paul R. Pillar, «Counterterrorism after Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/96/964DB89474934C6BC85486F270560A58_04summer_pillar.pdf (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

εφαρμογής του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», οι δυνάμεις των Η.Π.Α. εισέβαλαν το 2003 στο Ιράκ.

Η υποτιθέμενη παραγωγή και κατοχή πυρηνικών όπλων μαζικής καταστροφής από πλευράς Saddam Hussein, η οποία ουδέποτε απεδείχθη, καθώς και η υποψία για εμπλοκή του τελευταίου στις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, αποτέλεσαν τη δικαιολογία των Αμερικανών για την συγκεκριμένη επέμβαση. Η εισβολή των Αμερικανών δυνάμεων έδωσε μία χρυσή ευκαιρία στην ηγεσία της AQ να καλέσει σε κινητοποίηση το Μουσουλμανικό κόσμο, παρακινώντας κάθε Μουσουλμάνο να πράξουν το καθήκον της jihad εναντίον των εισβολέων στο Ιράκ¹⁰².

Σύμφωνα με τον Gerges, το ολέθριο λάθος της κυβέρνησης Bush να μην επιδιώξει στενή συνεργασία με τα κράτη της περιοχής μεταξύ των ετών 2001 και 2003, περικυκλώνοντας τα εναπομείναντα μέλη της οργάνωσης, σφίγγοντας το κλοιό γύρω τους από τη στιγμή που επίσημη υποστήριξη από το Μουσουλμανικό κόσμο προς αυτά δεν είχε σημειωθεί, ήταν για την ηγεσία της οργάνωσης που κρυβόταν σε κρησφύγετα δώρο Θεού. Ουσιαστικά, η επέκταση του περίφημου «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» επέκτεινε την επιβίωση της AQ, επιτρέποντας της να αναδιοργανωθεί στρατιωτικά και να αποκεντρώσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων¹⁰³.

Ενώ οι τέσσερις χώρες – Αφγανιστάν, Πακιστάν, Σαουδική Αραβία και Υεμένη – που είχαν προσφέρει ασφαλή καταφύγια αλλά και χιλιάδες εθελοντές μαχητές στην AQ είχαν καταστεί πλέον αφιλόξενες και ιδιαίτερα επικίνδυνες για τα μέλη της οργάνωσης¹⁰⁴, η τρομοκρατική της δράση συνεχίστηκε με την πραγματοποίηση βομβιστικών επιθέσεων σε Σαουδική Αραβία και Μαρόκο, στις 12 και 16 Μαΐου του 2003 αντίστοιχα. Τριάντα πέντε άτομα έχασαν τη ζωή τους σε συγκρότημα κατοικιών στην πρωτεύουσα Riyadh, και άλλα σαράντα πέντε άτομα βρήκαν τραγικό θάνατο στην τουριστική πόλη Casablanca.

Σχετικά με την τριπλή βομβιστική επίθεση στην πρωτεύουσα της Σαουδικής Αραβίας, ο Thomas Hegghammer τη χαρακτηρίζει ως την έναρξη ενός παρατεταμένου κύματος βίας στη χώρα, προερχόμενου από το παρακλάδι της AQ στην Αραβική χερσόνησο (AQAP – Al Qaeda in the Arabian Peninsula). Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Σαουδική Αραβία βίωσε τη δολοφονία τουλάχιστον τριακοσίων ανθρώπων και το σοβαρό τραυματισμό χιλιάδων, στοιχεία τα οποία μαρτυρούν την

¹⁰² Stenersen A., «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», *Perspectives on Terrorism*, vol. 11, n. 6, 2017, σελ. 5-16.

¹⁰³ Gerges F.A., *The Rise and Fall of Al-Qaeda*, ό.π., 2011, σελ. 109.

¹⁰⁴ Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 251.

άνευ προηγουμένου εσωτερική βία σε κλίμακα και διάρκεια που διέσπειρε η AQAP¹⁰⁵.

Ο ηγετικός πυρήνας της οργάνωσης, συνειδητοποιώντας τη νέα πραγματικότητα, μετά και την εισβολή των Η.Π.Α. στο Ιράκ, είχε ήδη στραφεί σε μια εξέλιξη της δομής της οργάνωσης, με την ανάπτυξη της μεθόδου του «franchise»¹⁰⁶. Οι επιθέσεις τα επόμενα χρόνια αυξήθηκαν, ενορχηστρωμένες μάλιστα όχι μόνο από την κεντρική ηγεσία που είχε καταφύγει στις περιοχές κοντά στα σύνορα Αφγανιστάν – Πακιστάν, αλλά και από τους τοπικούς, σχετικά αυτόνομους πυρήνες που ενθάρρυνε. Τέτοιοι ανεξάρτητοι πυρήνες – οι οποίοι συνενώθηκαν κατά τόπους γύρω από μια κοινή ατζέντα, αλλά διακήρυξαν την υποστήριξη στην AQ και στην ευρύτερη ιδεολογία της – κατέδειξαν μια διάχυτη μορφή μαχητικότητας, πολύ πιο δύσκολη πλέον στην αντιμετώπιση της.

Σύμφωνα με τον Gerges, η εισβολή στο Ιράκ σηματοδότησε τη λειτουργία του τελευταίου ως νέου πεδίου εκμετάλλευσης από την οργάνωση, πεδίου στο οποίο γεννήθηκε και γαλουχήθηκε η δεύτερη γενιά εθελοντών μαχητών. Επιπλέον, το Ιράκ χρησιμοποιήθηκε ως νέα βάση για την AQ, από την οποία προήλθαν επιχειρήσεις σε ολόκληρο το Μουσουλμανικό κόσμο. Μάλιστα, ο ίδιος ο Bin Laden είχε χαρακτηρίσει την Ιρακινή αντίσταση ως την κεντρική μάχη ενός «Τρίτου Παγκοσμίου Πολέμου», τον οποίον ξεκίνησε η Αμερικανο-Ισραηλινή συμμαχία εναντίον της Ummah¹⁰⁷. Επιπλέον, η ηγεσία της οργάνωσης θεωρούσε τον πόλεμο στο Ιράκ ως τη δεύτερη πιο σημαντική εξέλιξη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001. Ειδικότερα, σύμφωνα με μία δήλωση εκείνη την εποχή του Seif Al-Adl, τρίτου στην ιεραρχία της οργάνωσης, ο πόλεμος στο Ιράκ αποτελούσε μία ιστορική ευκαιρία για την εγκαθίδρυση του πολυαναμενόμενου Ισλαμικού κράτους στην περιοχή¹⁰⁸.

Σε συνέχεια των επιθέσεων της οργάνωσης, στις 20 Δεκεμβρίου του 2003, στοχοποιήθηκαν Βρετανοί πολίτες στην Τουρκία, με απολογισμό είκοσι επτά νεκρούς. Οι βομβιστικές επιθέσεις αποτέλεσαν πράξεις των διαδόχων – παρακλαδιών της AQ οργανώσεων, καταδεικνύοντας την ικανότητα του πυρήνα της οργάνωσης στην προώθηση και διασπορά ενός φονικού μείγματος μίας φονταμενταλιστικής

¹⁰⁵ Hegghammer T., *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, ό.π., 2010, σελ. 1.

¹⁰⁶ Stenersen A., «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», ό.π., 2017, σελ. 5-16. Πρόκειται ουσιαστικά για μέλη και υποστηρικτές της οργάνωσης που βρίσκονταν διασκορπισμένοι σε διάφορες χώρες της υφηλίου και μέσω επικοινωνίας με τον πυρήνα αυτής λαμβάνουν οδηγίες για επιθέσεις στους τόπους διαμονής τους.

¹⁰⁷ Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, ό.π., 2005, σελ. 251.

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 252.

εκδοχής του Ισλάμ και βίας, παρά τις καταστροφές που υπέστη σε ζητήματα οργάνωσης και υποδομών στον πόλεμο του Αφγανιστάν.

Στις 11 Μαρτίου του επόμενου έτους η AQ πραγματοποίησε ένα ακόμη μεγάλο τρομοκρατικό χτύπημα, σπέρνοντας αυτή τη φορά τον τρόμο σε ευρωπαϊκό έδαφος. Αυτή τη φορά στοχοποιήθηκε ο προαστιακός σιδηρόδρομος της πρωτεύουσας της Ισπανίας, Μαδρίτης. Οι δέκα εκρήξεις που έλαβαν χώρα σε τέσσερα επιβατηγά τρένα κοντά στον σταθμό Atocha είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο εκατό ενενήντα ενός ατόμων και τον τραυματισμό σχεδόν δύο χιλιάδων¹⁰⁹.

Το ίδιο έτος, στις 17 Οκτωβρίου, ο Ιορδανός παραστρατιωτικός Abu Musab Al-Zarqawi, του οποίου οι επιχειρήσεις είχαν προκαλέσει πανωλεθρία στο Ιράκ, δήλωσε υποταγή στην ηγεσία της AQ, ιδρύοντας το παρακλάδι αυτής στο Ιράκ (Al Qaeda in Iraq – AQI). Η οργάνωση του Abu Musab Al-Zarqawi, η οποία φέρεται να είχε ιδρυθεί το 1999, είχε ξεκινήσει τη δράση της τον Αύγουστο του 2003, πέντε μήνες μετά την εισβολή των αμερικανικών δυνάμεων στη χώρα, στοχοποιώντας εκπροσώπους του Ο.Η.Ε., κυβερνητικά κτίρια και την πρεσβεία της Ιορδανίας, και αποτελούσε εκείνη την εποχή το πιο σημαντικό παρακλάδι της κεντρικής AQ¹¹⁰.

Στις 7 Ιουλίου του 2005, ένα δεύτερο τρομοκρατικό χτύπημα σε ευρωπαϊκό έδαφος, αυτή τη φορά στο Λονδίνο, έσπειρε τον τρόμο στην Ευρώπη για δεύτερη φορά. Τέσσερις τρομοκράτες βρετανικής καταγωγής, οι οποίοι είχαν λάβει εκπαίδευση στο Πακιστάν, ενεργοποίησαν τρεις βόμβες, με διαδοχική σειρά, σε τρία τρένα στο μετρό του Λονδίνου, και στη συνέχεια, μία τέταρτη βόμβα σε διάφορο λεωφορείο κοντά στην πλατεία Tavistock. Πενήντα δύο Βρετανοί πολίτες δεκαοκτώ διαφορετικών εθνικοτήτων σκοτώθηκαν, ενώ εκατοντάδες τραυματίστηκαν από τις αυτοσχέδιες βόμβες που είχαν τοποθετηθεί σε τσάντες πλάτης¹¹¹. Ο απολογισμός αυτός ανέδειξε την εν λόγω επίθεση ως μία από τις πιο θανατηφόρες τρομοκρατικές επιθέσεις στη Βρετανία, και, ταυτόχρονα, την πρώτη επίθεση ισλαμιστών στη χώρα.

Δύο εβδομάδες αργότερα, στις 21 Ιουλίου, ακολούθησαν πέντε νέες επιθέσεις στο μετρό της πόλης, ωστόσο λόγω βλάβης των αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών και ατολμίας του πέμπτου δράστη να τον ενεργοποιήσει, δεν υπήρξαν

¹⁰⁹ Nesser P., «Chronology of Jihadism in Western Europe 1994–2007: Planned, Prepared, and Executed

Terrorist Attacks», *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 31, n. 10, 2008, σελ. 924-946.

¹¹⁰ Stenersen A., «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», ό.π., 2017, σελ. 5-16.

¹¹¹ Nesser P., «Chronology of Jihadism in Western Europe 1994–2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks», ό.π., 2008, σελ. 924-946.

θύματα¹¹². Οι δράστες συνελήφθησαν μέσα σε οκτώ ημέρες από τις βρετανικές αρχές και καταδικάστηκαν σε ισόβια φυλάκιση δύο χρόνια αργότερα. Οι επιθέσεις τόσος της 7^{ης} όσο και της 21^{ης} Ιουλίου εκτιμάται ότι αποτέλεσαν αντίποινα της AQ για την εμπλοκή της Βρετανίας στον πόλεμο του Αφγανιστάν και του Ιράκ¹¹³. Έκτοτε, η αντιτρομοκρατική νομοθεσία της χώρας αυστηροποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό, ενώ η στοχοποίηση των μουσουλμάνων που προβλεπόταν σε ορισμένες εκ των νέων διατάξεων, δημιούργησε έντονες αντιδράσεις στη χώρα το επόμενο χρονικό διάστημα¹¹⁴.

Πέραν των επιθέσεων στην Ευρώπη, την ίδια χρονιά η οργάνωση διεξήγαγε θανατηφόρες επιθέσεις και στην Αίγυπτο, στην Ινδονησία και στην Ιορδανία. Συγκεκριμένα, στις 23 Ιουλίου του 2005 τρεις βόμβες ενεργοποιήθηκαν στην πόλη Sharm al-Sheikh, τουριστικό θέρετρο της Αιγύπτου, σκοτώνοντας εξήντα τρία άτομα. Οι δύο βόμβες είχαν ως στόχο ξενοδοχεία όπου διέμεναν Δυτικοί τουρίστες, ενώ η τρίτη εξερράγη στην υπαίθρια αγορά της πόλης. Επιπλέον, την 1^η Οκτωβρίου του ίδιου έτους, βομβιστές αυτοκτονίας σκότωσαν είκοσι άτομα σε τουριστικά εστιατόρια στο Bali της Ινδονησίας. Έναν σχεδόν μήνα μετά, στις 9 Νοεμβρίου, τρεις βομβιστικές επιθέσεις σε ξενοδοχεία (Radisson SAS, Days Inn και Grand Hyatt) όπου διέμεναν Δυτικοί στο Amman της Ιορδανίας είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο εβδομήντα έξι ατόμων και τον τραυματισμό τριακοσίων¹¹⁵.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, πέραν της AQI, ο πυρήνας της οργάνωσης μεταξύ των ετών 2004 και 2008 προέβη στην ίδρυση άλλων πέντε πτερύγων της, σε διάφορες περιοχές ενδιαφέροντος: α) την Al Qaeda της Ευρώπης (Al Qaeda in Europe), β) την Al Qaeda της Αιγύπτου (Al Qaeda in Egypt), γ) την Al Qaeda της Μεσοποταμίας (Al Qaeda in Mesopotamia), δ) την Al Qaeda του Ισλαμικού Μαγκρέμπ (Al Qaeda in the Islamic Maghreb) και ε) την Al Qaeda της

¹¹² Nesser P., «Chronology of Jihadism in Western Europe 1994–2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks», ό.π., 2008, σελ. 924-946.

¹¹³ BBC, «7 July London bombings: What happened that day?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bbc.com/news/uk-33253598> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

¹¹⁴ The Guardian, «London bombings: the day the anti-terrorism rules changed», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/uk/2010/jul/07/london-bombings-anti-terrorism> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

¹¹⁵ Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, «The Rise and Fall of Al Qaeda: Lessons in Post-September 11 Transnational Terrorism», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.files.ethz.ch/isn/131483/Geneva%20Paper%203%20-%20Research%20Series.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

Αραβικής Χερσονήσου (Al Qaeda in the Arabian Peninsula)¹¹⁶. Κάθε μία από τις ανωτέρω πτέρυγες διέθετε τη δική της ηγεσία και τη δική της ατζέντα στην περιοχή δράσης της, ενώ υπάκουε στα κελεύσματα του πρώτου στην ιεραρχία και ηγέτη του κεντρικού πυρήνα της οργάνωσης, Osama Bin Laden.

Η παρακμή της οργάνωσης

Η αποτυχία της AQ στο Ιράκ ανάγκασε τον Bin Laden να τροποποιήσει την στρατηγική της οργάνωσης του, στρεφόμενος στον τοπικό πληθυσμό των Μουσουλμανικών χωρών της περιοχής, ευελπιστώντας να κερδίσει εκ νέου την εμπιστοσύνη που είχε χάσει τα προηγούμενα έτη. Ωστόσο, παρά την τοπική προσέγγιση της, η AQ συνέχισε να επεξεργάζεται σχέδια στοχοποίησης της Δύσης και διεθνών τρομοκρατικών ενεργειών. Στις 19 Ιανουαρίου του 2006 ο Bin Laden, σε μήνυμα εικόνας και ήχου που δημοσιεύτηκε στο τηλεοπτικό κανάλι Al Jazeera, προσέφερε εκχειρία στις Η.Π.Α. και απείλησε με νέες επιθέσεις εντός της αμερικανικής επικράτειας. Ωστόσο, λίγους μήνες αργότερα, στις 8 Ιουνίου, ο Al-Zarqawi και αρκετοί από τους άνδρες του σκοτώθηκαν μετά από αεροπορική επιδρομή των Αμερικανικών δυνάμεων σε ένα κρησφύγετο κοντά στην πόλη Baquba του Ιράκ¹¹⁷.

Λίγες εβδομάδες αργότερα, και πριν ξεσπάσει ο Έκτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, ο Bin Laden, με νέο μήνυμά του κάλεσε το διάδοχο του Al-Zarqawi, Abu Hamza Al Muhajir¹¹⁸, να επιτεθεί σε Αμερικανικούς στόχους. Ακολούθως, στις 11 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, ο Al-Zawahiri ανακοίνωσε ότι η Αλγερινή ισλαμιστική οργάνωση που είχε ιδρυθεί το 1998, και ήταν γνωστή με την ονομασία «Σαλαφιστική Οργάνωση για Κήρυγμα και Μάχη» (Salafist Group for Preaching and Combat - GSPC), εντάχθηκε στην AQ, μετονομαζόμενη επισήμως στις 11 Ιανουαρίου του 2007 σε Al Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM)¹¹⁹.

¹¹⁶ Ould Mohamedou M.-M., *A Theory of ISIS: Political Violence and the Transformation of the Global Order*, London, Pluto Press, 2018, σελ.60.

¹¹⁷ Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, «The Rise and Fall of Al Qaeda: Lessons in Post-September 11 Transnational Terrorism», ό.π.

¹¹⁸ Council on Foreign Relations, «Abu Hamza al-Muhajir, Zarqawi's Mysterious Successor (aka Abu Ayub al-Masri)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/abu-hamza-al-muhajir-zarqawis-mysterious-successor-aka-abu-ayub-al-masri> (τελευταία επίσκεψη: 03/12/2018).

¹¹⁹ Sasso A., *The Origins and Affiliations of Islamic Terrorism in Africa*, σελ. 45 στο Giusto H., *Daesh and the terrorist threat: from the Middle East to Europe*, Brussels, Foundation for European Progressive Studies, 2016, σελ. 42-51.

Η τελευταία, μάλιστα, προέβη εντός του ίδιου έτους σε δύο επιθέσεις, στις 11 Απριλίου και στις 11 Δεκεμβρίου, στην πρωτεύουσα της Αλγερίας. Η μεν πρώτη, όπου χρησιμοποιήθηκαν παγιδευμένα αυτοκίνητα με στόχο το γραφείο του Πρωθυπουργού της χώρας, είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο τριάντα ατόμων, ενώ στη δεύτερη, όπου στοχοποιήθηκαν αρκετές εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων του Εθνικού Κοινοβουλίου και του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών, σκοτώθηκαν εξήντα τρία άτομα¹²⁰.

Όσον αφορά στο 2008, η AQ ανέλαβε την ευθύνη για τη βομβιστική επίθεση στην πρεσβεία της Δανίας στο Πακιστάν, όπου έξι άτομα έχασαν τη ζωή τους, ως αντίποινα για την έκδοση στη Δανία κινουμένων σχεδίων που αλλοίωναν και διακωμωδούσαν τον προφήτη Μωάμεθ. Στις 26 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, και ενώ επτά ημέρες νωρίτερα είχε δημοσιευθεί μήνυμα του Al-Zawahiri, στο οποίο υπογραμμιζόταν ότι η αλλαγή στην αμερικανική προεδρία δεν επηρέαζε τον αγώνα της οργάνωσης, έλαβαν χώρα επιθέσεις στην πόλη Mumbai της Ινδίας, Συγκεκριμένα, ύστερα από συντονισμένες επιθέσεις μελών της οργάνωσης Lashkar-e-Taiba, που υποστήριζαν την AQ, σε διάφορα σημεία της πόλης, οι οποίες διήρκεσαν τρεις ολόκληρες ημέρες, έχασαν τη ζωή τους εκατό εξήντα τέσσερα άτομα¹²¹.

Η οργάνωση, ήδη από το 2008 με την απαγωγή του πρώην πρέσβη του Αφγανιστάν στο Πακιστάν, Abdul Khaliq Farahi, εφάρμοζε την εν λόγω μέθοδο για εξεύρεση χρηματοδότησης των εκπαιδύσεων και των σχεδιαζόμενων επιθέσεων της. Στις 31 Μαΐου του 2009, μέλη της AQMI δολοφονούν το Βρετανό όμηρο Edwyn Dwyer, που είχε απαχθεί μαζί με τρεις ακόμη Ευρωπαίους πολίτες στις 22 Ιανουαρίου του ίδιου έτους. Νωρίτερα, στις 7 Ιανουαρίου του 2009, έλαβε χώρα επίθεση σε στρατιωτική εγκατάσταση στο Fort Hood του Τέξας, με δράστη τον Αμερικανό στρατιώτη Nidal Malik Hasan. Ο τελευταίος είχε έρθει σε επαφή με τον κληρικό της AQAP¹²², Anwar Al-Awlaki, ριζοσπαστικοποιήθηκε, και στη συνέχεια πραγματοποίησε επίθεση στη βάση όπου υπηρετούσε σκοτώνοντας δεκατρείς συναδέλφους του.

¹²⁰ Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, «The Rise and Fall of Al Qaeda: Lessons in Post-September 11 Transnational Terrorism», ό.π.

¹²¹ Στο ίδιο.

¹²² Σύμφωνα με το Neumann, πρόκειται για την πιο σημαντική και επικίνδυνη, από ευρωπαϊκής σκοπιάς, πτέρυγα της AQ. Βλέπε Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 194 επ.

Εντός του 2009 έλαβαν χώρα, επιπλέον, δύο αποτυχημένες απόπειρες βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας. Η πρώτη διεξήχθη στην πρωτεύουσα της Σαουδικής Αραβίας, έχοντας ως στόχο τον Αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών της χώρας, και η δεύτερη κατά τη διάρκεια της πτήσης Delta 253, από το Amsterdam προς το Detroit. Και στις δύο περιπτώσεις, οι δράστες συνδέονταν με την AQAP, με το δράστη της δεύτερης απόπειρας να είναι νιγηριανής καταγωγής¹²³.

Ενώ οι απαγωγές και οι εκτελέσεις, σε περίπτωση μη καταβολής λύτρων ή ως αντίποινα σε επιχειρήσεις εναντίον τους, συνεχίστηκαν από την AQAP και την AQIM¹²⁴ και το 2010, οι αμερικανικές δυνάμεις, σε συνεργασία με τη CIA, έθεσαν σε λειτουργία ένα πρόγραμμα εξόντωσης των βάσεων της οργάνωσης στο Πακιστάν, με τη χρήση drones. Το πρόγραμμα αποδείχθηκε ιδιαίτερα επιτυχημένο, μιας και αρκετά ηγετικά στελέχη της οργάνωσης σκοτώθηκαν, πολλά εκ των οποίων στα σύνορα του Πακιστάν με το Αφγανιστάν, σε βαθμό που η ηγεσία της οργάνωσης επεξεργαζόταν τότε τη μεταφορά των βάσεων σε άλλες χώρες όπως το Αφγανιστάν ή το Ιράν¹²⁵.

Η επιτυχία του προγράμματος των drones της CIA ήταν τέτοια, που η οργάνωση αδυνατούσε να σχεδιάσει και να οργανώσει οποιαδήποτε επίθεση εναντίον της Δύσης, ενώ αναγκάστηκε να βρει κρησφύγετα και να αναμείνει σε αυτά με πιθανή την στοχοποίηση και αυτών, όντας ουσιαστικά σε αδράνεια¹²⁶. Σχεδιαζόμενες επιθέσεις όπως αυτή στην αμερικανική πρεσβεία στη Ρωσία εγκαταλείφθηκαν, ενώ τρεις τρομοκράτες που στάλθηκαν στη Δανία για να διαπράξουν επίθεση εκεί, μετά από εντολή του Bin Laden, έχασαν επαφή με τον κεντρικό πυρήνα της οργάνωσης. Η σφοδρότητα των επιχειρήσεων από πλευράς αμερικανικών δυνάμεων εναντίον της οργάνωσης ανάγκασε την ηγεσία αυτής να στραφεί σε πιο απλές μεθόδους επιθέσεων, όπως τη χρήση μαχαιριού, υγρών καυσίμων ως εκρηκτική ύλη, κλπ¹²⁷.

Αν και τα μέλη της οργάνωσης προσπάθησαν με διάφορους τρόπους να προσπελάσουν τους κώδικες ασφαλείας των αμερικανικών drones, δεν τα κατάφεραν.

¹²³ Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, «The Rise and Fall of Al Qaeda: Lessons in Post-September 11 Transnational Terrorism», ό.π.

¹²⁴ Πολλές από τις επιθέσεις της AQIM είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο και απλών ανθρώπων, ενάντια στις οδηγίες και κατευθύνσεις του πυρήνα της AQ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δυσaráεσκια πληθυσμών Αλγερινών και Βορειοαφρικανών, αλλά και ορισμένων στελεχών της AQ κοντά στον Bin Laden. Βλέπε Gerges F.A., *The Rise and Fall of Al-Qaeda*, ό.π., 2011, σελ. 121.

¹²⁵ Το Ιράν αποτέλεσε καταφύγιο για αρκετά μέλη της AQ μετά την εισβολή των αμερικανικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν το 2001.

¹²⁶ CNN, «A gripping glimpse into bin Laden's decline and fall», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2015/03/10/opinions/bergen-bin-laden-al-qaeda-decline-fall/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018).

¹²⁷ CNN, «A gripping glimpse into bin Laden's decline and fall», ό.π.

Αντιμέτωπη με την πραγματικότητα, η ηγεσία της οργάνωσης ξεκίνησε διαπραγματεύσεις στα μέσα του 2010 με τις αρχές του Πακιστάν για κατάπαυση του πυρός, τονίζοντας στις τελευταίες ότι στόχος της οργάνωσης είναι οι Αμερικανοί και όχι οι ντόπιοι, χωρίς ωστόσο αποτέλεσμα.

Μετά από μία σχετικά αποτυχημένη απαγωγή, από πλευράς AQIM, δύο Γάλλων πολιτών στην πρωτεύουσα Niamey του Νίγηρα¹²⁸, στις 7 Ιανουαρίου του 2011, οι αμερικανικές ειδικές δυνάμεις λίγους μήνες αργότερα, στις 2 Μαΐου, εντόπισαν τον αρχηγό της AQ σε κρησφύγετο στο Abbottabad του Πακιστάν, και τον εξόντωσαν μετά από συντονισμένη επιχείρηση¹²⁹. Το σώμα του Bin Laden εντοπίστηκε από μικρή ομάδα των Αμερικανών πεζοναυτών που είχαν προσεγγίσει την περιοχή με ελικόπτερο, μεταφέρθηκε εκτός Πακιστάν για ταυτοποίηση DNA, και στη συνέχεια απορρίφθηκε στη θάλασσα.

Λίγες ώρες αργότερα, ο Αμερικανός Πρόεδρος Barack Obama ανακοίνωσε δημόσια την είδηση, ενώ αρκετές ημέρες μετά, η οργάνωση, με δημόσια ανακοίνωση της, παραδέχθηκε το γεγονός. Ταυτόχρονα, στην ανακοίνωση κάλεσε τα μέλη και τους υποστηρικτές της οργάνωσης να εκδικηθούν για το θάνατο του Bin Laden. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο τελευταίος εξοντώθηκε τέσσερις μήνες πριν τη συμπλήρωση δέκα ετών από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, και ενώ προετοιμαζόταν για μία παρέμβαση που θα σηματοδοτούσε την εν λόγω επέτειο¹³⁰.

Ο Al-Zawahiri και η σύγκρουση με τον Abu Bakr Al-Baghdadi

Έξι εβδομάδες μετά την εξόντωση του Bin Laden, την ηγεσία της οργάνωσης ανέλαβε ο, μέχρι πρότινος, δεύτερος στην ιεραρχία, Ayman Al-Zawahiri, χειρουργός οφθαλμίατρος, ο οποίος ήταν ανάμεσα στα ιδρυτικά μέλη της AQ, καθώς και δεξί χέρι του Bin Laden καθ' όλη τη διάρκεια των ετών, μέχρι το θάνατο του. Επιπλέον, ο Al-Zawahiri, σύμφωνα με εκτιμήσεις διαφόρων μελετητών, υπήρξε ο ιθύνων νους

¹²⁸ Οι Γαλλικές δυνάμεις εντόπισαν τους απαγωγείς στα σύνορα της χώρας με το Μάλι. Κατά τη διάρκεια της εμπλοκής σκοτώθηκαν οι δύο απαχθέντες και τέσσερις εκ των απαγωγέων.

¹²⁹ Encyclopaedia Britannica, «Osama bin Laden», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.britannica.com/biography/Osama-bin-Laden> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹³⁰ CNN, «A gripping glimpse into bin Laden's decline and fall», ό.π.

πίσω από θανατηφόρες βομβιστικές επιθέσεις της οργάνωσης, όπως αυτές στο Nairobi, αλλά και σε αυτές της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001¹³¹.

Η διαδοχή του Al-Zawahiri στην ηγεσία της οργάνωσης ανακοινώθηκε στο διαδίκτυο, συνοδευόμενη από την απειλή - υπόσχεση του ιδίου για εκδίκηση, για το θάνατο του Bin Laden, με επίθεση στα πρότυπα της «μαύρης Τρίτης», όρου που χρησιμοποιεί η ίδια η οργάνωση για την 11^η Σεπτεμβρίου¹³². Στις 8 Ιουνίου του 2011, συγκεκριμένα, ο Al-Zawahiri δημοσίευσε μία δήλωσή του στο διαδίκτυο με την οποία προειδοποιούσε τους Δυτικούς ότι ο Bin Laden θα συνέχιζε να «τρομοκρατεί» τις Η.Π.Α. από τον τάφο του¹³³. Το μίσος δε του ιδίου προς τις Η.Π.Α. ήταν αδιαμφισβήτητο, μιας και, σύμφωνα με πληροφορίες, στην εισβολή των Αμερικανικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν τον Οκτώβριο του 2001 έχασε τη γυναίκα του και δύο από τα παιδιά του¹³⁴.

Ο Al-Zawahiri, με την ανάληψη της ηγεσίας της οργάνωσης, θεωρήθηκε από πολλούς ως μία προσωπικότητα λιγότερο χαρισματική και πιο διαλεκτική σε σχέση με τον Bin Laden, εγείροντας αμφιβολίες σχετικά με το κατά πόσο θα ήταν ικανός στο να ενώσει τα διάφορα παραρτήματα της οργάνωσης που βρίσκονταν διάσπαρτα κατά μήκος της νότιας Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Μάλιστα, ο Al-Zawahiri θεωρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις ως διχαστική φιγούρα εντός του διεθνούς κινήματος της jihad. Επιπλέον, αρκετές σημαίνουσες προσωπικότητες εντός της οργάνωσης είχαν ορκιστεί θρησκευτική υποταγή στον Bin Laden, κάτι που δεν ήταν σίγουρο ότι θα πράξουν και στο νέο ηγέτη της AQ¹³⁵.

Σύμφωνα και με τον Byman, ο νέος ηγέτης της AQ όντως δεν είχε το χάρισμα του προκατόχου του. Για τη ακρίβεια, ως προσωπικότητα, αλλά και η ίδια του η ρητορική, δεν χαρακτηρίζονταν από ικανότητα έμπνευσης του κοινού του. Παρά την αφοσίωση του στη διεθνή jihad, από τα πρώτα χρόνια της πορείας του στο κίνημα, το γεγονός ότι δεν είχε συμμετάσχει στον πόλεμο εναντίον των Σοβιετικών δεν του επέδιδε τη νομιμοποίηση που διατηρούσε ο Bin Laden παρά τα όποια λάθη που είχε διαπράξει κατά την πορεία του. Ωστόσο, ο Al-Zawahiri, σε αντίθεση με τον Bin

¹³¹ BBC, «Profile: Ayman al-Zawahiri», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13789286> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹³² The Guardian, «Ayman al-Zawahiri: from doctor to Osama bin Laden's successor», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/16/ayman-al-zawahiri-osama-bin-laden> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹³³ BBC, «Profile: Ayman al-Zawahiri», ό.π.

¹³⁴ The Guardian, «Ayman al-Zawahiri: from doctor to Osama bin Laden's successor», ό.π.

¹³⁵ Council on Foreign Relations, «Profile: Ayman al-Zawahiri», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/background/profile-ayman-al-zawahiri> (τελευταία επίσκεψη: 22/12/2018).

Laden, χαρακτηριζόταν από πραγματισμό, έχοντας δείξει την επιθυμία να μάθει από τα λάθη του, και να συνεργαστεί με ομάδες που ιδεολογικά είχαν μία απόσταση από την AQ¹³⁶.

Αν και το αναμενόμενο κάλεσμα του για ένωση των φατριών της οργάνωσης ήταν μέρος του πρώτου μηνύματος του, ως ηγέτη της AQ, ο Al-Zawahiri κλήθηκε να διαχειριστεί προκλήσεις που προέρχονταν και από το εσωτερικό της οργάνωσης. Σύμφωνα με τον Gerges, οι προκλήσεις που ανέλαβε να διαχειριστεί ο Al-Zawahiri αφορούσαν σε διάφορα ζητήματα της οργάνωσης, με κυριότερο τη μετατροπή της διεθνούς jihad από σκοπό σε εμφύλιο πόλεμο¹³⁷, όπως κατέδειξαν οι μετέπειτα εξελίξεις.

Η οργάνωση και τα παρακλάδια της, κυρίως το AQI τα προηγούμενα χρόνια, είχαν συμβάλει στην υπονόμευση της στρατηγικής της, έχοντας εξοντώσει περισσότερους Μουσουλμάνους παρά Δυτικούς. Μάλιστα, την αλλαγή αυτή στρατηγικής, ούτε ο Bin Laden πριν το θάνατο του ούτε και ο Al-Zawahiri μέχρι την ανάληψη της ηγεσίας κατάφεραν να ορθολογικεύσουν, σε βαθμό που το κίνημα της διεθνούς jihad βρισκόταν τότε σε σύγχυση¹³⁸.

Ο Al-Zawahiri, ωστόσο, κατάφερε μαζί με τους συνεργάτες του να διατηρήσει την κληρονομιά του Bin Laden. Με την ανάληψη της ηγεσίας του διακήρυττε συνεχώς στους συνομιλητές του την κρίσιμη σημασία της μυστικότητας των επικοινωνιών και του κατακερματισμού των πληροφοριών. Με την καθοδήγηση που προσέφερε σε ομάδες προσκείμενες στην AQ σε Συρία και Υεμένη δεν δίσταζε να τονίζει τα λάθη της οργάνωσης στο Ιράκ, συμβουλεύοντας τις πρώτες να προσεγγίζουν τον τοπικό πληθυσμό.

Ο Al-Zawahiri δε δίστασε, μάλιστα, στην πορεία της ηγεσίας του να συνεργαστεί με το Ιράν, μιας και οποιαδήποτε συνδρομή για την επιβίωση της οργάνωσης κρινόταν επιθυμητή. Όπως αναφέρει ο Byman, πρόκειται για έναν αυστηρό επαγγελματία, ο οποίος περισσότερο χαρακτηρίζεται από επιμονή και καρτερικότητα, παρά από θριαμβολογίες. Εν τέλει, έχει κατορθώσει παρά τις αρχικές

¹³⁶ Byman D., *Al Qaeda, The Islamic State, and The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*, ό.π., 2015, σελ. 94.

¹³⁷ Gerges F.A., *The Rise and Fall of Al-Qaeda*, ό.π., 2011, σελ. 130.

¹³⁸ Στο ίδιο.

αμφιβολίες, να διατηρήσει μαζί με την ηγετική του ομάδα τη δομή της οργάνωσης, παρά το κυνηγητό από τις Αμερικανικές υπηρεσίες και τους συμμάχους τους¹³⁹.

Οι προσπάθειες και η φιλοτιμία, ωστόσο του Al-Zawahiri δεν έγιναν αποδεκτές από όλους τους εμπλεκόμενους στο διεθνές κίνημα της jihad. Για ορισμένους, η απώλεια της ηγετικής μορφής του Bin Laden, δημιούργησε ένα κενό, μία μεταβατική κατάσταση, κατά την οποία οι υποστηρικτές της οργάνωσης ανά τον κόσμο, αλλά και τα μέλη των διαφόρων φατριών που είχαν δημιουργηθεί το δεύτερο μισό της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, αναζητούσαν περισσότερο μία στρατηγική κατεύθυνση από τον Al-Zawahiri, παρά μία αιτία για να συνεχίσουν τον αγώνα τους κατά της Δύσης, και των καθεστώτων που αυτή υποστήριζε στη Μέση Ανατολή.

Το κενό αυτό εκμεταλλεύτηκε την άνοιξη του 2013 ο Abu Bakr Al-Baghdadi, ανακοινώνοντας στις 9 Απριλίου του εν λόγω έτους την ίδρυση του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Al-Shaam (Islamic State of Iraq and al-Shaam – ISIS), προσθέτοντας στην εξίσωση και τη Συρία. Το ISIS, ουσιαστικά, αποτέλεσε μετεξέλιξη του ISI (Islamic State of Iraq), ονομασία που δόθηκε στην AQI τον Οκτώβριο του 2005. Τον Al-Zarqawi, ηγέτη της AQI μέχρι το θάνατο του στις 7 Ιουνίου του 2006 και, αποδεδειγμένα, πιο ανεξάρτητο βοηθό του Bin Laden, διαδέχτηκε ο Abu Omar Al-Baghdadi, ο οποίος έστρεψε το ενδιαφέρον της οργάνωσης σαφέστερα προς το Ιράκ, αυξάνοντας παράλληλα τους μαχητές και υποστηρικτές της. Ο Abu Bakr Al-Baghdadi, Ιρακινός παραστρατιωτικός, ανέλαβε την ηγεσία του ISI το 2010, μετά το θάνατο του Abu Omar Al-Baghdadi¹⁴⁰.

Στην ίδια ανακοίνωση της 9^{ης} Απριλίου του 2013, ο Al-Baghdadi ανακοίνωσε ότι η αντικαθεστωτική Συριακή οργάνωση Jabhat Al-Nusra (JAN, που σημαίνει The Front of Victory) εντασσόταν στο ISIS, όπως επίσης και η οργάνωση Harakat Ahrar Al-Shaam (the Movement of the Free Men of the Levant)¹⁴¹. Ωστόσο, την επόμενη ημέρα η ηγεσία της JAN αρνήθηκε την ένταξη στο ISIS¹⁴², ωθώντας τον ηγέτη της AQ, Al-Zawahiri, να επικρίνει στις 23 Μαΐου του ίδιου έτους δημόσια τον Al-

¹³⁹ Byman D., *Al Qaeda, The Islamic State, and The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*, ό.π., 2015, σελ. 95.

¹⁴⁰ GCSP, «ISIS and the Deceptive Rebooting of Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Publications/ISIS-and-the-Deceptive-Rebooting-of-Al-Qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁴¹ Γι' αυτό και η δεύτερη ονομασία, ISIL, ήτοι Islamic State of Iraq and the Levant.

¹⁴² Βλέπε Νόμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 187 επ.

Baghdadi, και να καλέσει εκ νέου στις 7 Νοεμβρίου για διάλυση του ISIS. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν η πρώτη φορά στα χρονικά της AQ, που η οργάνωση δημοσίευσε δημοσίως τις αντιρρήσεις της, καταδεικνύοντας τη διαμάχη μεταξύ των δύο οργανώσεων και την εμφανή απειλή που αποτελούσε το ISIS για την πρώτη, αλλά και την αμφισβήτηση προς την ηγεσία αυτής¹⁴³.

Ο Al-Baghdadi δε συμμορφώθηκε με τις επιταγές του Al-Zawahiri, στρατολογώντας μεγάλο μέρος των μαχητών της JAN, οι οποίοι επιθυμούσαν την ένωση των δύο οργανώσεων, και τον Ιανουάριο του 2014 εκδίωξε τα εναπομείναντα μη στρατολογημένα μέλη της από την πόλη Raqqa της Συρίας. Ακολούθησαν συγκρούσεις μεταξύ JAN και ISIS στην περιοχή γύρω από την πόλη Deir ez-Zor, με αποτέλεσμα τον εκτοπισμό χιλιάδων κατοίκων και το θάνατο εκατοντάδων μαχητών και των δύο οργανώσεων. Αυτό οδήγησε στη διακοπή οιασδήποτε σχέσεων μεταξύ AQ και ISIS το Φεβρουάριο του ίδιου έτους.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 29 Ιουνίου του 2014, ο Al-Baghdadi ανακοίνωσε την ίδρυση ενός «παγκόσμιου χαλιφάτου», και ακολούθως, τον εαυτό του ως «χαλίφη», μετονομάζοντας το ISIS σε Islamic State (IS). Στις 5 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, έστειλε μήνυμα στον Al-Zawahiri, ζητώντας του να δηλώσει υποταγή σε αυτόν ως «χαλίφη», με αντάλλαγμα μία ηγετική θέση στο χαλιφάτο. Ο Al-Zawahiri δεν απάντησε στο μήνυμα, δηλώνοντας δημοσίως την υποστήριξη του στο καθεστώς των Ταλιμπάν, και τον ηγέτη αυτών, Mullah Omar. Έκτοτε, το IS, του οποίου οι δυναμικές και τα πρότυπα βρίσκονται στον πυρήνα αυτών της AQ¹⁴⁴, μονοπώλησε την ατζέντα της διεθνούς τρομοκρατίας, αφήνοντας στην σκιά του τη δεύτερη, ενώ ο επονομαζόμενος «χαλίφης» συνεχίζει να καταζητείται από τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες¹⁴⁵.

Το IS εκμεταλλεύτηκε από την πρώτη στιγμή της ίδρυσης του τον εμφύλιο πόλεμο στη Συρία και την αναποφασιστικότητα των Η.Π.Α. και των συμμάχων της για επέμβαση στην περιοχή, φθάνοντας στο απόγειο της ισχύος του το 2015, όταν και ήλεγχε μεγάλο μέρος της Συρίας και του Ιράκ¹⁴⁶. Η ενασχόληση της διεθνούς

¹⁴³ GCSP, «ISIS and the Deceptive Rebooting of Al Qaeda», ό.π.

¹⁴⁴ Ould Mohamedou M.-M., *A Theory of ISIS: Political Violence and the Transformation of the Global Order*, ό.π., 2018, σελ. 31 επ.

¹⁴⁵ The Guardian, «'We will get him': the long hunt for Isis leader Abu Bakr al-Baghdadi», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/15/long-hunt-for-isis-leader-abu-bakr-al-baghdadi> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁴⁶ Cockburn P., *Η Επιστροφή των Τζιχαντιστών: Το Ισλαμικό Κράτος και η νέα Εξέγερση των Σουνιτών* (μτφρ. Κ. Γεώργιας), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2014, σελ. 107 επ.

κοινότητας με την καταπολέμηση του IS επέτρεψε στην AQ, και ιδιαίτερα στις κατά τόπου πτέρυγες της να αναδιοργανωθούν και να αυξήσουν την επιρροή στις τοπικές κοινωνίες, σύμφωνα με τις οδηγίες του Al-Zawahiri, αλλά και τον αριθμό των μαχητών τους. Επιπλέον, οι Αραβικές εξεγέρσεις¹⁴⁷ από το 2012 και έπειτα, σε βόρεια Αφρική και Μέση Ανατολή, συνέβαλαν σε αυτή την εξέλιξη, λαμβάνοντας υπόψη και τη άμετρη βία του IS σε βάρος και μουσουλμάνων στις χώρες αυτές, η οποία καταδικάστηκε από πολλούς πληθυσμούς που στράφηκαν υπέρ της μετριοπαθέστερης φύσης της AQ και των διαφόρων πτερύγων της¹⁴⁸.

Τα ανωτέρω στοιχεία, σε συνδυασμό με την υποστήριξη από πλευράς AQ της εξέγερσης στη Συρία σε βάρος του καθεστώτος Assad, έδωσαν στην οργάνωση τη δυνατότητα να αναγεννηθεί και να αποπειραθεί να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην περιοχή, καταδεικνύοντας τη σημασία της τελευταίας¹⁴⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Al-Zawahiri εφάρμοσε μία φιλόδοξη στρατηγική, προστατεύοντας τα εναπομείναντα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης, εδραιώνοντας παράλληλα την επιρροή της σε νέα ή υπάρχοντα θέατρα επιχειρήσεων. Αρκετά από τα ανωτέρω στελέχη διασκορπίστηκαν σε Συρία, Ιράν, Τουρκία, Λιβύη και Υεμένη, μεταξύ άλλων, με τον σκληρό πυρήνα της οργάνωσης να παραμένει στην συνοριακή περιοχή Αφγανιστάν και Πακιστάν¹⁵⁰.

Η ανθεκτική ανώτερη δομή διοίκησης της AQ που έχει πετύχει ο Al-Zawahiri, και το αποτελεσματικό δίκτυο επικοινωνιών που έχει σε μεγάλο βαθμό διαφυλάξει έως σήμερα, της έχει επιτρέψει να εκμεταλλευτεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις εδαφικές απώλειες του IS στην περιοχή. Η περαιτέρω εκμετάλλευση ευκαιριών όπως: η απόσυρση των αμερικανικών και άλλων δυτικών δυνάμεων από τα βασικά πεδία μάχης¹⁵¹, ένα πιθανό δεύτερο κύμα Αραβικών εξεγέρσεων¹⁵², η αυξανόμενη

Επίσης, βλέπε Geroges F.A., *ISIS: A History*, Princeton, Princeton University Press, 2016, σελ. 170 επ.

¹⁴⁷ Έχει επικρατήσει ο όρος «Αραβική Άνοιξη», ο οποίος ωστόσο δεν είναι πλήρως αποδεκτός.

¹⁴⁸ Colin P. Clarke, «The Moderate Face of Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/blog/2017/10/the-moderate-face-of-al-qaeda.html> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁴⁹ Council on Foreign Relations, «Al-Qaeda's Resurrection», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/expert-brief/al-qaedas-resurrection> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁵⁰ Bruce Hoffman, «The resurgence of Al-Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/resurgence-al-qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁵¹ The Washington Post, «U.S. military announces start of Syria withdrawal», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.washingtonpost.com/world/middle-east/us-military-announces-start-of-syria-troop-withdrawal/2019/01/11/77455bda-1585-11e9-90a8-136fa44b80ba_story.html?utm_term=.f3a11edd2624 (τελευταία επίσκεψη: 14/02/2019). Όπως είχε ήδη ανακοινωθεί από τον Αμερικανό Πρόεδρο Donald Trump, η σταδιακή αποχώρηση των Αμερικανικών δυνάμεων από τη Συρία έχει ξεκινήσει, θέτοντας προβληματισμούς σε ακαδημαϊκούς

αντίληψη περί καταπίεσης των μουσουλμάνων από τις Η.Π.Α. ή άλλων χωρών της Δύσης, η πιθανή άνοδος ενός χαρισματικού ηγέτη¹⁵³, και η πλήρης, πλέον, εδαφική κατάρρευση του IS¹⁵⁴, θα δυναμώσουν όπως διαφαίνεται την ισχύ της οργάνωσης.

Εν κατακλείδι, η διαμάχη αρκετών θεωρητικών μετά το θάνατο του Bin Laden, σχετικά με το αν η AQ θα συνεχίσει να αποτελεί απειλή για τη Δύση και την παγκόσμια ασφάλεια¹⁵⁵, πόσο μάλλον με αφορμή τη συμπλήρωση από το προηγούμενο έτος τριάντα ετών παρουσίας στο διεθνές κίνημα της jihad, κρίνεται ανούσια. Η αύξηση και καθιέρωση της πολιτικής νομιμοποίησης της οργάνωσης, όχι μόνο στη Συρία, αλλά και σε πολλές ακόμη περιοχές δράσης των διαφόρων πτερύγων της, σε συνδυασμό με την οριστική εδαφική ήττα του IS σηματοδοτούν μία νέα φάση της οργάνωσης. Με αφορμή την εδαφική ήττα του IS, στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε αναλυτικά την εξέλιξη του αντίπαλου δέους της AQ, αφού ορισμένα στοιχεία αναφέρθηκαν πιο πάνω. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι η μελλοντική εξέλιξη της AQ σχετίζεται άμεσα με την εξέλιξη του IS, ωστόσο περισσότερο για το μέλλον των δύο οργανώσεων θα τονισθούν στο τέταρτο κεφάλαιο της μελέτης αυτής.

και στρατιωτικούς για το κατά πόσο θα επηρεάσει μία επανεμφάνιση τρομοκρατικών πυρήνων στην περιοχή, ακόμη και ενός νέου Ισλαμικού Κράτους.

¹⁵² Middle East Eye, «Are we witnessing a new wave of the Arab Spring?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.middleeasteye.net/opinion/are-we-witnessing-new-wave-arab-spring> (τελευταία επίσκεψη: 22/03/2019).

¹⁵³ Η επιβεβαιωμένη εμφάνιση του γιου του Osama Bin Laden, Hamza, στη Συρία το καλοκαίρι του 2017 παρέχει νέα στοιχεία για τη σταθεροποίηση του κινήματος σε μια χώρα που έχει γίνει ο πιο δημοφιλής χώρος διεξαγωγής ιερού πολέμου μετά το τεράστιο αφγανικό τζιχάντ της δεκαετίας του 1980. Βλέπε Council on Foreign Relations, «Al-Qaeda's Resurrection», ό.π.

¹⁵⁴ Seth G. Jones, «Rebuilding the Base: How Al-Qaida Could Resurge», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT479.html> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

¹⁵⁵ Cozzens J. B., Ranstorp M., Jarvis L., *Does Al-Qaeda continue to pose a serious international threat?*, σελ. 90 επ. στο Jackson R., Sinclair S. J., *Contemporary Debates on Terrorism*, New York, Routledge, 2012, σελ. 90-104.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ (IS)

Αν και ορισμένα στοιχεία για το Ισλαμικό Κράτος (IS/ISIS/ISIL/DAESH) αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, η χρονολογική εξερεύνηση της ίδρυσης, της εξέλιξης της οργάνωσης μέχρι το απόγειο της ισχύος της, και εν τέλει της, προσφάτως, οριστικής εδαφικής της ήττας, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και συνδράμει στον σκοπό της παρούσας μελέτης.

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιασθεί ένα χρονολόγιο των κυριότερων σταθμών της συγκεκριμένης οργάνωσης, ξεκινώντας από το σχετικά μακρινό 1989, όταν ο Abu Musab Al-Zarqawi ταξίδεψε στο Αφγανιστάν για να συμμετάσχει στον πόλεμο κατά των Σοβιετικών. Η χρονολογική αυτή εξερεύνηση, με την αναφορά σημαντικών ενδιάμεσων σταθμών, θα φτάσει έως τις μέρες μας, όπου εκτυλίχθηκαν οι τελευταίες, εδαφικά, στιγμές του ισλαμικού «χαλιφάτου».

Η γέννηση της οργάνωσης

Το 1989, ο Ιορδανός στην καταγωγή, Abu Musab Al-Zarqawi¹⁵⁶, ταξίδεψε στο Αφγανιστάν για να ενταχθεί στις τάξεις των Αράβων mujahideen που μάχονταν εναντίον των Σοβιετικών. Οι mujahideen διοικούνταν από μία ομάδα ατόμων που αργότερα αποτέλεσαν την ηγεσία της AQ και άλλων ισλαμιστικών οργανώσεων. Ωστόσο, η άφιξη του Al-Zarqawi στο Αφγανιστάν έλαβε χώρα όταν οι Σοβιετικοί βρίσκονταν ήδη σε διαδικασία αποχώρησης από τη χώρα, οπότε δεν ενεπλάκη σε μεγάλο βαθμό στις μάχες. Διέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα στην πόλη Peshawar του Πακιστάν, στα σύνορα με το Αφγανιστάν, όπου, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με τη φονταμενταλιστική ιδεολογία.

Επιστρέφοντας στην Ιορδανία μετά από μικρό χρονικό διάστημα, ο Al-Zarqawi συνέβαλε στη δημιουργία της παραστρατιωτικής οργάνωσης Jund Al-Sham, ελκύνοντας την προσοχή των Ιορδανικών δυνάμεων ασφαλείας και πληροφοριών. Το 1992, μετά από έρευνα των τελευταίων στο σπίτι του και τον εντοπισμό εκρηκτικών

¹⁵⁶ Είχε βαπτιστεί ως Ahmed Al-Khalayleh, ωστόσο τροποποίησε το όνομα του χρησιμοποιώντας το όνομα της πόλης όπου μεγάλωσε, Zarqa, μίας μικρής πόλης της Ιορδανίας, όπου ζούσαν κυρίως άτομα που δούλευαν στα γύρω ορυχεία. Council on Foreign Relations, «Profile: Abu Musab al-Zarqawi», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/background/profile-abu-musab-al-zarqawi> (τελευταία επίσκεψη: 29/12/2018).

και όπλων, φυλακίσθηκε, ωστόσο κατά την παραμονή του στη φυλακή κατάφερε να αποκτήσει τη φήμη του σκληροπυρηνικού ισλαμιστή και να επεκτείνει το δίκτυο των υποστηρικτών του.

Μετά την πάροδο επτά ετών, ο Al-Zarqawi αποφυλακίστηκε το 1999, στο πλαίσιο γενικής αμνηστίας, και, αφού οι αρχές ασφαλείας της Ιορδανίας αναγνώρισαν τα σχέδια του για τρομοκρατικό χτύπημα στην πρωτεύουσα Amman, εγκατέλειψε τη χώρα, μεταβαίνοντας αρχικά στο Πακιστάν, και καταλήγοντας στο Αφγανιστάν. Κατά την παραμονή του εκεί ήρθε σε επικοινωνία με τον ηγέτη της AQ και άλλα επιφανή μέλη αυτής, αν και ο Bin Laden δεν τον εκτιμούσε ιδιαίτερα. Συγκεκριμένα, ο ηγέτης της AQ θεωρούσε τον Al-Zarqawi ως θρησκευτικά αμόρφωτο και αναξιόπιστο, καταλογίζοντας του μία αυθάδη προσέγγιση του Ισλάμ. Επιπλέον, το παρουσιαστικό του δεύτερου, αλλά και το ποινικό του παρελθόν, δεν έπειθε τον Bin Laden, ωστόσο το σημαντικότερο αρνητικό στοιχείο ήταν το παθολογικό μίσος του Al-Zarqawi για τους Σίιτες Μουσουλμάνους¹⁵⁷.

Παρόλες τις διαφορές τους, ο Bin Laden υποστήριξε τη δημιουργία από τον Al-Zarqawi μίας βάσης εκπαίδευσης στην περιοχή Herat του Αφγανιστάν, όπου ο τελευταίος δημιούργησε την οργάνωση του, Jama'at Al-Tawhid Wal-Jihad (JTJ)¹⁵⁸. Στόχοι της οργάνωσης του Al-Zarqawi ήταν: α) ο εξαναγκασμός σε αποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων από το Ιράκ, β) η ανατροπή της κυβέρνησης του Ιράκ, γ) η εξόντωση των συνεργατών της παραπάνω κυβέρνησης, δ) η στοχοποίηση του Σιιτικού πληθυσμού και ε) η δημιουργία ενός Ισλαμικού κράτους όπου θα εφαρμόζεται αυστηρά η Sharia¹⁵⁹.

Σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, το 2002 ο Al-Zarqawi εντάχθηκε στις τάξεις των mujahideen, στον πόλεμο στο Αφγανιστάν εναντίον Αμερικανικών και

¹⁵⁷ Ο Al-Zarqawi, ως Τακφιστής, μισούσε τους Σίιτες και όλους τους Μουσουλμάνους που δεν ήταν Σουνίτες. Τους θεωρούσε αποστάτες, κατηγορώντας τους ότι είχαν λοξοδρομήσει από την πραγματική αλήθεια του Ισλάμ. Μάλιστα, ο Al-Zarqawi σχεδίαζε να προκαλέσει έναν εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των σχέτων στο Ιράκ και στις γειτονικές περιοχές, ώστε οι Σουνίτες να υποστηρίξουν την οργάνωση του.

Για την έννοια της «κάθαρσης» των απίστων στο κίνημα της jihad βλέπε Gregg H.S., «Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism», *Perspectives on Terrorism*, vol. 8, n. 2, 2014, σελ. 36-51.

¹⁵⁸ Στην Αγγλική γλώσσα αποδίδεται ως Organization of Monotheism and Jihad, ήτοι Οργάνωση για το Μονοθεϊσμό και τη Jihad. Πρόκειται ουσιαστικά για την οργάνωση που, μετά από διάφορες αλλαγές στην ονομασία της, είναι σήμερα γνωστή ως IS, δηλαδή Ισλαμικό Κράτος.

¹⁵⁹ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2014/12/PR141212_The_Evolution_of_ISIS.pdf (τελευταία επίσκεψη: 09/01/2019).

συμμαχικών δυνάμεων, οι οποίες εισέβαλαν στη χώρα λίγο μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Πιθανολογείται ότι κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων τραυματίστηκε και μεταφέρθηκε σε Ιράν και Ιράκ για να λάβει ιατρική φροντίδα. Μετά την ανάρρωση του, εκτιμάται ότι εγκαταστάθηκε μαζί με άλλα μέλη της AQ στις ορεινές Κουρδικές περιοχές μεταξύ Ιράκ και Ιράν, από όπου ο Al-Zarqawi ενορχήστρωσε τη δολοφονία του Αμερικανού διπλωμάτη Laurence Foley στην πρωτεύουσα της Ιορδανίας, Amman¹⁶⁰. Καθώς οι Αμερικανοί και οι σύμμαχοι τους ετοιμάζονταν να εισβάλουν στο Ιράκ, ο Al-Zarqawi επέκτεινε τις διασυνδέσεις του κατά μήκος της χώρας, δημιουργώντας κρυφούς πυρήνες, αναμένοντας ευκαιρίες για να επιτεθούν εναντίον Δυτικών δυνάμεων στο Ιράκ¹⁶¹.

Ενώ η εισβολή στο Ιράκ των Αμερικανικών και συμμαχικών δυνάμεων στέφθηκε αρχικά από επιτυχία, όσον αφορά στην απομάκρυνση του Saddam Hussein και του Μπααθικού κόμματος¹⁶², η εξέγερση που ακολούθησε, ενορχηστρωμένη από τον Al-Zarqawi και τα μέλη της οργάνωσης του, αποδείχτηκε πιο σκληροτράχηλη για τη Δυτική συμμαχία. Μάλιστα, η εκστρατεία κατά των στελεχών του ανωτέρω κόμματος επέφερε αντίθετα αποτελέσματα, καθώς πολλά στελέχη των Ιρακινών δυνάμεων που εκδιώχθηκαν από του Δυτικούς, στράφηκαν στην οργάνωση του Al-Zarqawi.

Στις 19 Αυγούστου του 2003, τα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στο ξενοδοχείο Canal στην πρωτεύουσα της χώρας, Βαγδάτη, δέχθηκαν βομβιστική επίθεση με αποτέλεσμα το θάνατο είκοσι δύο ατόμων, μεταξύ των οποίων και του

¹⁶⁰ Το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 2002, ο Foley πυροβολήθηκε καθώς έβγαινε από την οικία του. Στις 14 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, δύο άτομα, ένας Λίβυος και ένας Ιορδανός υπήκοος, συνελήφθησαν. Σύμφωνα με τις αρχές της Ιορδανίας, οι δύο συλληφθέντες ομολόγησαν ότι σκότωσαν τον Foley κατόπιν εντολής του Abu Musab Al-Zarqawi, και καταδικάστηκαν σε θάνατο τον Απρίλιο του 2004.

¹⁶¹ Since 9/11, «History of ISIS», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://since911.com/explore/history-isis> (τελευταία επίσκεψη: 11/01/2019).

¹⁶² Πρόκειται για το Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Μπάαθ, το οποίο αναφέρεται και ως Ιρακινό κίνημα Μπάαθ. Αποτελεί το ένα από τα δύο κόμματα, που προέκυψε από τη διάσπαση του 1966 από το αρχικό κόμμα Μπάαθ. Η μία παράταξη υπό την ηγεσία του κόμματος Μπάαθ της Δαμασκού καθιέρωσε το κόμμα στη Συρία, ενώ η άλλη παράταξη υπό την ηγεσία του κόμματος Μπάαθ είχε έδρα τη Βαγδάτη. Οι δύο παρατάξεις, πρώην μέρη του Μπάαθ, διατήρησαν το ίδιο όνομα και παράλληλες δομές στον αραβικό κόσμο, αλλά έγιναν τόσο ανταγωνιστικές που η Συρία, υπό την ηγεσία του συριακού μέρους του κόμματος Μπάαθ, έγινε το μοναδικό Αραβικό κράτος που στήριξε το Ιράν κατά του Ιράκ, κατά τη διάρκεια του αιματηρού πολέμου μεταξύ των δύο κρατών. Οι Μπααθιστές κατέλαβαν την εξουσία στο Ιράκ για πρώτη φορά το 1963, αλλά καθαιρέθηκαν αρκετούς μήνες αργότερα. Η περιφερειακή οργάνωση του κόμματος στο Ιράκ μεταξύ των ετών 1968 και 2003 βρισκόταν για πολλά χρόνια υπό την ηγεσία του Saddam Hussein.

Όσον αφορά στον Μπααθισμό, που σημαίνει «αναγέννηση» ή «ανάσταση», πρόκειται για μια Αραβική εθνικιστική ιδεολογία που προωθεί την ανάπτυξη και τη δημιουργία ενός ενιαίου Αραβικού κράτους, μέσα από την ηγεσία του κόμματος του Μπάαθ.

Ειδικού Αντιπροσώπου Sergio Vieira de Mello. Η JTI, λίγο αργότερα, ανέλαβε την ευθύνη της συγκεκριμένης επίθεσης, καθώς και μίας σειράς βομβιστικών επιθέσεων που έλαβαν χώρα στα πρώτα στάδια του Πολέμου του Ιράκ.

Το Μάιο του 2004, ο Abu Musab Al-Zarqawi και η οργάνωση του, έστρεψαν τα φώτα της δημοσιότητας επάνω τους, με το βίαιο αποκεφαλισμό του Αμερικανού Nick Berg, ο οποίος κινηματογραφήθηκε και δημοσιεύθηκε στο διαδίκτυο. Τον Berg αποκεφάλισε ο ίδιος ο Al-Zarqawi με καλυμμένο το πρόσωπο του, με τη βιαιότητα του δημοσιευμένου αρχείου εικόνας και ήχου να προκαλεί την αυστηρή επίπληξη από πλευράς του Al-Zawahiri, τότε δεύτερου στην ιεραρχία της AQ¹⁶³. Ο Al-Zawahiri, καθώς και ο Abu Muhammad Al-Maqdisi, σαλαφιστής και πιθανός μέντορας του Al-Zarqawi, ανησυχούσαν για την πιθανή απώλεια υποστήριξης από πλευράς Ιρακινών πληθυσμών και Μουσουλμάνων ανά τον κόσμο, προς την JTI, εξαιτίας της βιαιότητας που τα μέλη αυτής επιδείκνυαν¹⁶⁴. Παρά τις επικρίσεις από πλευράς της ηγετικής ομάδας της AQ, η οργάνωση του Al-Zarqawi συνέχισε να επιδεικνύει έντονη βιαιότητα, που, σε συνδυασμό με τη χρήση νέας τεχνολογίας και προπαγάνδας, έγιναν το σήμα κατατεθέν της οργάνωσης.

Τον Οκτώβριο του 2004, η JTI του Al-Zarqawi δήλωσε υποταγή στην ηγεσία της AQ, τροποποιώντας το όνομά της σε AQ in the Land of Two Rivers ή Al Qaeda in Iraq (AQI). Από εκείνο το σημείο και έπειτα, η τελευταία αποτελούσε μία από τις κυριότερες οργανώσεις που μάχονταν εναντίον των συμμαχικών δυνάμεων στο Ιράκ. Ωστόσο, η οργάνωση είχε και άλλη ατζέντα, σεχταριστική, υπό την ηγεσία του Al-Zarqawi, προσπαθώντας να προκαλέσει γενικότερο εμφύλιο μεταξύ Σουνιτικών και Σιιτικών πληθυσμών του Ιράκ. Οι επιθέσεις εναντίον Σιιτικών κέντρων και θρησκευτικών μνημείων εντάθηκαν, ενώ ολοένα και περισσότεροι μη Ιρακινοί μαχητές εντάσσονταν στις τάξεις της AQI.

Την επόμενη χρονιά, στις 9 Νοεμβρίου του 2005, μέλη της οργάνωσης πραγματοποίησαν σειρά βομβιστικών επιθέσεων εναντίον ξενοδοχείων στην πρωτεύουσα της Ιορδανίας, που είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο εξήντα ατόμων. Χιλιάδες Ιορδανοί ξεχύθηκαν στους δρόμους, μετά τις επιθέσεις, για να διαμαρτυρηθούν εναντίον του ηγέτη της οργάνωσης, με τις επιθέσεις να

¹⁶³ Στη δημοσιευμένη επίκριση του προς τον Abu Musab al-Zarqawi, έγραψε χαρακτηριστικά ως εξής: «*The Muslim populace who love and support you will never find palatable ... the scenes of slaughtering the hostages*». Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

¹⁶⁴ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

καταδεικνύουν τις επιχειρησιακές δυνατότητες της AQI για διεξαγωγή επιθέσεων εκτός των Ιρακινών εδαφών.

Το 2006 υπήρξε έτος αλλαγών για την οργάνωση. Στις 7 Ιουνίου, κατά τη διάρκεια βομβαρδισμών ακριβείας από αέρος, Αμερικανικών αεροσκαφών, ο Al-Zarqawi σκοτώθηκε, ενώ οι Αμερικανικές αρχές δημοσίευσαν στη συνέχεια φωτογραφία του πτώματος του για να επιβεβαιώσουν την εξόντωσή του. Η λανθασμένη κίνηση των Αμερικανών, η οποία δεν επαναλήφθηκε το 2011 με την εξόντωση του Bin Laden, οδήγησε στην ανάδειξη του νεκρού ηγέτη της AQI σε σύμβολο για τους υποστηρικτές του σε παγκόσμιο επίπεδο, μιας και ο μαρτυρικός θάνατος στην ιδεολογία των jihadis κατέχει ιδιαίτερη θέση. Τη θέση του στην ηγεσία της οργάνωσης έλαβε ο Abu Ayyub Al-Masri.

Στις 15 Οκτωβρίου του 2006, στο πλαίσιο συνεχών τροποποιήσεων του ονόματος της οργάνωσης, η AQI συγχωνεύτηκε με άλλες Σουνιτικές ισλαμιστικές οργανώσεις, οι οποίες αποτελούσαν την οργάνωση Mujahideen Shura Council¹⁶⁵, και δημιουργήθηκε η οργάνωση Islamic State in Iraq (ISI). Πιθανολογείται ότι ο Al-Zarqawi, πριν το θάνατο του, επεδίωξε στενότερες σχέσεις με την ανωτέρω οργάνωση, ώστε να βελτιώσει τη φήμη του στα μάτια των Ιρακινών που δεν αντιμετώπιζαν με θετικό τρόπο την AQI, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού ξένων μαχητών που υπήρχαν στις τάξεις της¹⁶⁶. Στην ανακοίνωση προέβη ο ίδιος ο Abu Ayyub Al-Masri ο οποίος ανακήρυξε ηγέτη του ISI τον Abu Omar Al-Baghdadi¹⁶⁷.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το καλοκαίρι του 2006 οι Σουνιτικές φυλές και αντάρτες που διαβιούσαν στην επαρχία Anbar του Ιράκ, ξεκίνησαν να συμμαχούν πραγματιστικά με τις Αμερικανικές δυνάμεις, αποχωρώντας από τις τάξεις του ISI στις οποίες είχαν ενταχθεί λόγω της σεχταριστικής διαμάχης. Η αποτυχία του ISI οφειλόταν σε δύο λόγους: α) στη μεγάλης κλίμακας βιαιότητα που επεδείκνυαν οι μαχητές του¹⁶⁸ και β) στη μη σύμπλευση των τοπικών Σουνιτικών φυλών και

¹⁶⁵ Πρόκειται για οργάνωση ομπρέλα, στην οποία συμμετείχαν τουλάχιστον έξι Σουνιτικές ισλαμιστικές οργανώσεις, οι οποίες μάχονταν εναντίον των Αμερικανικών, συμμαχικών και Ιρακινών δυνάμεων.

¹⁶⁶ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

¹⁶⁷ Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state> (τελευταία επίσκεψη: 11/01/2019).

¹⁶⁸ Τα μέλη του ISI είχαν προβεί σε μία αυστηρή εφαρμογή της Sharia στην επαρχία Anbar, καθώς και σε βασανιστήρια και εκτεταμένη χρήση υπερβολικής βίας ενάντια σε όσους θεωρούσαν συνεργάτες των Σιιτών, των Ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας ή των συμμαχικών δυνάμεων.

ανταρτών με την ιδεολογία του· δεν ενδιαφέρονταν για την επέκταση τους παρά μόνο για την απομάκρυνση των Αμερικανών εισβολέων¹⁶⁹.

Οι Αμερικανοί εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία που τους έδωσε η πρώτη φυλή Σουνιτών παραστρατιωτικών που διαφώνησε με μέλη του ISI και στράφηκε σε εκείνους, προσεγγίζοντας εν συνεχεία και άλλες φυλές, δελεάζοντας τους με την προσφορά μισθών, όπλων και εκπαίδευσης, θέτοντας σε εφαρμογή το πρόγραμμα που έμεινε γνωστό ως «Γιοι του Ιράκ»¹⁷⁰. Αυτή η αλλαγή στρατοπέδου πολλών Σουνιτικών φυλών, σε συνδυασμό με την αύξηση των συμμαχικών δυνάμεων το 2007, είχε ως αποτέλεσμα την εξώθηση του ISI από την επαρχία Anbar, αλλά και την σημαντική αποδυνάμωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του, θέτοντας το σε παρατεταμένη κρίση και αναγκάζοντας το να μετατραπεί σε μία παραδοσιακή τρομοκρατική οργάνωση. Οι νέες βάσεις της οργάνωσης ήταν στις περιοχές Diyala, Salahideen, καθώς και στην περιοχή της Mosul στο Ιράκ, όπου συγκεντρώθηκαν η ηγεσία και τα περισσότερα μέλη της¹⁷¹.

Μία από τις πιο θανατηφόρες επιθέσεις κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Ιράκ, η οποία, μεταξύ άλλων παραγόντων, προκάλεσε την αύξηση των συμμαχικών δυνάμεων στις αρχές του 2007, έλαβε χώρα στις 23 Νοεμβρίου του 2006. Το ISI, συνεχίζοντας την σεχταριστική του ατζέντα, προέβη σε έξι βομβιστικές επιθέσεις με παγιδευμένα αυτοκίνητα, καθώς και δύο ένοπλες επιθέσεις σε πολυπληθείς περιοχές της πόλης Sadr, η οποία κατοικούνταν ως επί το πλείστο από Σίιτες Μουσουλμάνους. Ο απολογισμός της σειράς αυτής επιθέσεων ήταν διακόσιοι δέκα πέντε νεκροί και πολλοί ακόμη τραυματίες. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι, σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές, η σεχταριστική βία στο Ιράκ μετά την εισβολή είχε χαρακτηριστικά εμφυλίου πολέμου.

Ο τελευταίος ισχυρισμός αντανακλάται και στις πολύνεκρες επιθέσεις που έλαβαν χώρα τον Αύγουστο του 2007, εναντίον της κοινότητας των Yazidi του Ιράκ. Σύμφωνα με υπολογισμούς του Τμήματος του Ερυθρού Σταυρού στο Ιράκ, οι εν λόγω επιθέσεις με παγιδευμένα οχήματα, οι οποίες θεωρούνται ως η δεύτερη πιο πολύνεκρη επίθεση μετά από εκείνη της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο τουλάχιστον πεντακοσίων ατόμων στα χωριά Al-Jazeera and Kahtaniya, στο

¹⁶⁹ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

¹⁷⁰ Council on Foreign Relations, «Finding a Place for the ‘Sons of Iraq’», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/finding-place-sons-iraq> (τελευταία επίσκεψη: 12/01/2019).

¹⁷¹ Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», ό.π.

βόρειο τμήμα της χώρας. Αν και καμία οργάνωση δεν ανέλαβε την ευθύνη των επιθέσεων, η μεθοδολογία τους παρέπεμπε απευθείας στο ISI¹⁷².

Από το 2007 μέχρι και το 2010 επικράτησε στο Ιράκ σχετική σταθερότητα. Η αύξηση των συμμαχικών δυνάμεων σε συνδυασμό με την αλλαγή στάσης πολλών Σουνιτών αποδυνάμωσε τις επιχειρησιακές δυνατότητες του ISI. Μέχρι τις αρχές του 2008, από τα περίπου δεκαπέντε χιλιάδες μέλη της οργάνωσης, είχαν ήδη σκοτωθεί δύο χιλιάδες τετρακόσια, ενώ άλλα οκτώ χιλιάδες οκτακόσια είχαν αιχμαλωτιστεί. Ενδεικτικός ήταν και ο ρυθμός μετάβασης αλλοδαπών μαχητών στο Ιράκ, ο οποίος από εκατό είκοσι ανά μήνα έπεσε το 2009 σε πέντε με έξι άτομα¹⁷³.

Ο Abu Bakr Al-Baghdadi και το «Ισλαμικό Χαλιφάτο»

Τον Απρίλιο του 2010, την ηγεσία της οργάνωσης ανέλαβε ο Abu Bakr Al-Baghdadi, μετά την εξόντωση τόσο του Abu Omar Al-Baghdadi όσο και του Al-Masri από Αμερικανικές και Ιρακινές δυνάμεις. Η ιδεολογική και οργανωτική αναδιάταξη, όπως και η στρατιωτική και λειτουργική ανάπτυξη του ISI υπό την καθοδήγηση του νέου ηγέτη, σε συνδυασμό με την σταδιακή περιθωριοποίηση και αποξένωση των Σουνιτών από τη δυσλειτουργική κυβέρνηση της Βαγδάτης που εφάρμοσε σεχταριστικές πολιτικές¹⁷⁴, αποτέλεσαν τους παράγοντες που κατέστησαν την αναγέννηση της οργάνωσης εφικτή. Στους παραπάνω, θα πρέπει να προστεθεί το ξέσπασμα του Συριακού Εμφυλίου τον Αύγουστο του 2011, αλλά και η αποχώρηση των Αμερικανικών δυνάμεων από το Ιράκ το Δεκέμβριο του 2011¹⁷⁵.

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθούν ορισμένα στοιχεία για το νέο ηγέτη του ISI. Ο Abu Bakr Al-Baghdadi, σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές, εκτιμάται ότι βρισκόταν φυλακισμένος μεταξύ των ετών 2005 και 2009, στο κατάστημα κράτησης στη βάση Bucca του Ιράκ, την οποία διαχειρίζονταν Αμερικανικές δυνάμεις. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του εκεί, κατάφερε να δημιουργήσει ένα δίκτυο επαφών με jihadis, πρώην ανώτατα μέλη του Μπααθικού καθεστώτος, καθώς και μέλη

¹⁷² Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

¹⁷³ Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», ό.π.

¹⁷⁴ Η υπόσχεση που δόθηκε σε αρκετούς από όσους στράφηκαν εναντίον του ISI για ενσωμάτωση τους στις Ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας, μετά την αποχώρηση των Αμερικανικών και συμμαχικών δυνάμεων το 2011, αθετήθηκε. Το Υπουργείο Άμυνας και ο Πρωθυπουργός Nouri al-Maliki, όντας Σίιτες, εφάρμοσαν μία σεχταριστική ατζέντα εναντίον τους, στρέφοντας τους εκ νέου στην αγκαλιά του ISI.

¹⁷⁵ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

παραστρατιωτικών οργανώσεων, τα οποία βρίσκονταν παραδόξως συγκεντρωμένα στην ίδια φυλακή¹⁷⁶.

Ο Al-Baghdadi είχε έντονο θρησκευτικό υπόβαθρο, έχοντας μελετήσει το Κοράνιο και το Ισλάμ εκτενώς στο Πανεπιστήμιο Saddam στη Βαγδάτη, στοιχείο που του έδωσε αυξημένη θρησκευτική νομιμοποίηση στο δίκτυο των jihadis εντός της φυλακής¹⁷⁷. Υπό την ηγεσία του, το ISI εντατικοποίησε τις δραστηριότητες του, ιδιαίτερα μετά την εξόντωση του Bin Laden από τους Αμερικανούς, ενώ η κυβέρνηση της Βαγδάτης, μέσω της σεχταριστικής της ατζέντας, προσέφερε μεγάλο αριθμό Σουνιτών μαχητών που έσπευσαν στις τάξεις του ISI, περιθωριοποιημένοι και απομονωμένοι, βλέποντας το ως καταφύγιο. Πέραν των ανωτέρω, ο Al-Baghdadi μελέτησε τα λάθη των προκατόχων του, μαθαίνοντας από αυτά, δημιουργώντας μία οργάνωση με ιεραρχική και συγκεντρωτική δομή¹⁷⁸, αλλά ταυτόχρονα αρκετά ευέλικτη που άφηνε περιθώρια δράσης στα ηγετικά στελέχη της, υπό την καθοδήγηση πάντοτε του Al-Baghdadi¹⁷⁹.

Σημαντικός παράγοντας στην εξέλιξη του ISI, όπως έχει ήδη τονισθεί, ήταν και ο Συριακός Εμφύλιος. Μετά την περιφερειακή αναταραχή που προκάλεσαν οι διαδηλώσεις υπέρ δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων κατά μήκος της Μέσης Ανατολής, κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης¹⁸⁰ το καλοκαίρι του 2011, ειρηνικοί

¹⁷⁶ The Guardian, «Isis: the inside story», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/11/-sp-isis-the-inside-story> (τελευταία επίσκεψη: 15/01/2019). Πρώην κρατούμενοι της συγκεκριμένης φυλακής χαρακτηρίζουν την συγκέντρωση όλων των jihadis σε μία μόνο φυλακή ως ολέθριο σφάλμα των Αμερικανών, μιας και ανενόχλητοι κατέστρωσαν τη στρατηγική τους.

¹⁷⁷ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

¹⁷⁸ Αν και σημάδια του τρόπου διαχείρισης της οργάνωσης έγιναν αρκετά ορατά το 2013, ο Al-Baghdadi με την ανάληψη της ηγεσίας ξεκίνησε μία διαδικασία η οποία οδήγησε την οργάνωση, μετά από τις διάφορες φάσεις, στο να αριθμεί το 2014 δεκατέσσερα Diwans, ήτοι δομές αντίστοιχες με υπουργεία. Al-Tamini A., «The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 117-129.

¹⁷⁹ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

¹⁸⁰ Έτσι ονομάστηκε ένα κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, που ξεκίνησε στο Δεκέμβριο του 2010. Στο παρελθόν, μόνο στο Σουδάν είχαν ανατραπεί με επιτυχία δικτατορικά καθεστώτα, το 1964 και το 1985. Κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο, εμφύλια σύρραξη στη Λιβύη, εξεγέρσεις στο Μπαχρέιν, στη Συρία και στην Υεμένη. Επίσης, μαζικές διαδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν στην Αλγερία, στο Ιράν, στο Ιράκ, στην Ιορδανία, στο Μαρόκο και στο Ομάν. Αντίστοιχα, μικρότερες οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, στο Κουβέιτ, στο Λίβανο, στη Μαυριτανία, στη Σαουδική Αραβία και στο Σουδάν.

Κοινό γνώρισμα των συγκεκριμένων διαδηλώσεων ήταν οι μαζικές διαμαρτυρίες με καμπάνιες, απεργίες, πορείες, ενώ η ευρεία χρήση κοινωνικών δικτύων όπως το Facebook, το Twitter και το YouTube συνέβαλε στην οργάνωση, στην επικοινωνία και στην ενημέρωση περί των προσπαθειών των καθεστώτων για καταπίεση και λογοκρισία.

διαδηλωτές ήρθαν αντιμέτωποι με υπέρμετρη βία από τις καθεστωτικές δυνάμεις στη Συρία. Η αποστασία ορισμένων Σύριων Αράβων στρατηγών (SAA)¹⁸¹ και η δημιουργία του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (FSA)¹⁸² σηματοδότησε την έναρξη του Εμφυλίου Πολέμου. Το καθεστώς Assad προχώρησε σε πλήγματα εναντίον των περιοχών όπου έδρευαν οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις με αποκλεισμούς, αεροπορικές επιδρομές και, κατά καιρούς σύμφωνα με ορισμένους παρατηρητές, επιθέσεις με χημικά όπλα.

Η πλειοψηφία του Σουνιτικού πληθυσμού της Συρίας τάχθηκε ως επί το πλείστον υπέρ του FSA, μαχόμενη εναντίον του μειονοτικού καθεστώτος των Αλαουιτών¹⁸³ του Bashar Al-Assad. Παράλληλα με τον FSA, ένας αριθμός ισλαμιστικών και τζιχαντιστικών φατριών εμφανίστηκε κατά την εξέλιξη της εμφύλιας σύρραξης. Ειδικότερα, στο πρώιμο στάδιο του Εμφυλίου, το καθεστώς Assad απελευθέρωσε σκοπίμως μεγάλο αριθμό βίαιων jihadis από το διαβόητο σύστημα φυλακών της χώρας, οι οποίοι αναδείχθηκαν πολύ σύντομα σε κομβικές φιγούρες πολλών οργανώσεων της αντιπολίτευσης, αλλοιώνοντας εκ βάθρων την αντίληψη του έξω κόσμου για την αντιπολίτευση. Ενώ η διεθνής κατακραυγή υπέρ της ανάληψης δράσης για την υποστήριξη του Συριακού πληθυσμού εντεινόταν, η διεθνής κοινότητα, και ειδικότερα τα κράτη της Δύσης, δίσταζαν να παρέμβουν είτε λόγω κόπωσης είτε λόγω επιφύλαξης αναφορικά με τυχόν ακούσια υποστήριξη των ισλαμιστικών και τζιχαντιστικών οργανώσεων στην πρόθεση τους να υποστηρίξουν τον Συριακό πληθυσμό της αντιπολίτευσης.

Με το ξέσπασμα του Εμφυλίου Πολέμου, ο Al-Baghdadi έστειλε ένα μικρό πυρήνα έμπιστων συνεργατών του στη Συρία μέσω διαδρομών που είχαν ήδη χρησιμοποιήσει οι jihadis για να πραγματοποιήσουν την αντίθετη μετάβαση στον Πόλεμο του Ιράκ. Αποστολή αυτών ήταν η δημιουργία μίας νέας τζιχαντιστικής

Σημειώνεται ότι ο όρος Αραβική Άνοιξη δεν είναι αποδεκτός από το σύνολο των θεωρητικών και μελετητών της Μέσης Ανατολής.

¹⁸¹ Syrian Arab Army.

¹⁸² Free Syrian Army.

¹⁸³ Πρόκειται για μία σημαντική μυστικιστική θρησκευτική ομάδα, η οποία επικεντρώνεται στη Συρία και ακολουθεί έναν κλάδο του Σιιτικού Ισλάμ, σχετικά με τους Δώδεκα Ιμάμηδες των Σιιτών. Γνωστοί και ως Νουσαϊρίτες ή Ανσαρίτες, οι Αλαουίτες τιμούν τον Αλί, με το όνομά τους να σημαίνει «ακόλουθοι του Αλί». Εκτιμάται ότι οργανώθηκαν ως ομάδα κατά τη διάρκεια του 8ου αιώνα.

Οι Αλαουίτες σήμερα αποτελούν το 12% του Συριακού πληθυσμού, ενώ στην Τουρκία και στο βόρειο Λίβανο κατοικούν σημαντικές μειονότητες. Επίσης, ένας αξιόλογος πληθυσμός τους βρίσκεται εγκατεστημένος στα κατεχόμενα, από τους Ισραηλινούς, Υψίπεδα του Γκολάν.

οργάνωσης που θα λάμβανε μέρος στο Συριακό Εμφύλιο¹⁸⁴. Η οργάνωση αυτή, με αρχηγό τον Abu Mohammad Al-Julani, ονομάστηκε Jabhat Al-Nusra (JAN), ενώ έγινε γνωστή και ως Al-Nusra Front. Ο Al-Julani έπεισε αρκετούς γνωστούς εξτρεμιστές που είχαν αποφυλακιστεί από το καθεστώς Assad, οι οποίοι εντάχθηκαν στις τάξεις της οργάνωσης του. Στις 23 Ιανουαρίου του 2012, επισήμως, η AQ ανακοίνωσε την παρουσία της στη Συρία, με πολλούς Σύριους βετεράνους του Πολέμου του Ιράκ να εντάσσονται στη συνέχεια στις τάξεις της JAN¹⁸⁵.

Η τελευταία, αρχικά, συμπεριφέρθηκε σαν την παράτολμη «μητέρα» της, το ISI, εφαρμόζοντας αυστηρά τη Sharia και επιδεικνύοντας αδιάκριτη βία ενάντια σε πολίτες. Η εν λόγω συμπεριφορά σύντομα απομόνωσε την οργάνωση από την ευρεία Συριακή αντιπολίτευση. Ωστόσο, ο Al-Julani, μαθαίνοντας από το παρελθόν, μετέβαλε τη στάση της οργάνωσης του και ενσωματώθηκε προοδευτικά στην αντιπολίτευση, φτάνοντας στο σημείο να μάχεται δίπλα στον FSA. Μάλιστα, στόχος του ήταν η διατήρηση του τοπικού χαρακτήρα της οργάνωσης και των μελών της, την ίδια στιγμή που το ISI χαρακτηριζόταν ως ένα μίγμα αλλοδαπών μαχητών. Η στρατηγική του Al-Julani απέδωσε καρπούς, με την JAN να αναδεικνύεται σε μία από τις πιο επιχειρησιακές δυνάμεις της αντιπολίτευσης. Μάλιστα, στα τέλη του 2012 μετρούσε σχεδόν δέκα χιλιάδες μαχητές και έλκυε εθελοντές από όλο τον κόσμο να ενταχθούν στις τάξεις της¹⁸⁶.

Τον Απρίλιο του 2013, ο Abu Bakr al-Baghdadi ανακοίνωσε δημοσίως ότι η, δημοφιλής στη Συριακή εμφύλια σύρραξη, JAN, η οποία σύμφωνα με τον ίδιο δημιουργήθηκε και χρηματοδοτήθηκε από τη δική του οργάνωση (ISI), συγχωνεύθηκαν και η νέα οργάνωση ονομάστηκε Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), ή Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL), όπως επίσης έγινε γνωστή. Ωστόσο, τόσο ο ηγέτης της JAN όσο και ο Al-Zawahiri, αρνήθηκαν με δημόσιες ανακοινώσεις τους την εξέλιξη αυτή. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια του 2013, η ηγεσία της AQ προέβη σε αρκετές ανακοινώσεις εναντίον του ίδιου του ηγέτη του ISIS, μη αποδεχόμενη τις ενέργειες του, ορίζοντας την JAN ως επίσημη εκπρόσωπο της στο Συριακό έδαφος, και προέτρεψε τον Al-Baghdadi να παραμείνει στο Ιράκ¹⁸⁷.

¹⁸⁴ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

¹⁸⁵ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

¹⁸⁶ Στο ίδιο.

¹⁸⁷ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π.

Η διένεξη αυτή μεταξύ των δύο μεγαλύτερων τρομοκρατικών οργανώσεων επέφερε μεγάλο σχίσμα στο κίνημα της διεθνούς jihad. Ο Al-Baghdadi, αφηφώντας τις υποδείξεις της ηγεσίας της AQ για διάφορους λόγους¹⁸⁸, επιτέθηκε εναντίον καταστημάτων κράτησης στο Ιράκ και απελευθέρωσε αρκετούς τρομοκράτες, βετεράνους jihadis¹⁸⁹, οι οποίοι συμμετείχαν σε επιθέσεις της AQI μεταξύ των ετών 2006 και 2007¹⁹⁰. Στη συνέχεια, απέστειλε τους τελευταίους στη Συρία, προκειμένου να αυξήσει την παρουσία της οργάνωσης του στη Συρία, με αποτέλεσμα στα τέλη του 2013, μετά από μάχες μεταξύ μαχητών της JAN και του ISIS, το δεύτερο να πάρει υπό την κατοχή του μεγάλες εκτάσεις Συριακού εδάφους, μεταξύ των οποίων την πόλη Raqqa αλλά και τμήμα της πόλης Aleppo. Τα έσοδα της οργάνωσης από την εκμετάλλευση πετρελαιοπηγών και από φόρους στα εδάφη που διατηρούσε υπό τον έλεγχο της, χρηματοδοτούσαν τους μαχητές και τις επιχειρήσεις τους¹⁹¹.

Στο Ιράκ, από την άλλη, το ISIS μετρούσε συνεχώς επιτυχίες. Ενεργοποιώντας τους επιχειρησιακούς δεσμούς του με πρώην επαναστάτες του Μπααθικού κόμματος, πολλοί εκ των οποίων είχαν διατελέσει αξιωματικοί του καθεστώτος του Saddam Hussein, έπεισαν πολλούς εν ενεργεία τότε Ιρακινούς στρατιωτικούς και τοπικούς άρχοντες να λιποτακτήσουν. Όσοι δεν το έπραξαν απομονώθηκαν και έγιναν στόχοι βομβιστικών επιθέσεων ή δολοφονικών ενεργειών ή απήχθησαν και σφαγιαστήκαν ως προειδοποίηση για όσους παρέμεναν στις τάξεις των δυνάμεων ασφαλείας¹⁹².

Αφού το Φεβρουάριο του 2014 το ISIS κατέλαβε την πόλη Falluja του Ιράκ, η AQ, στις αρχές του επόμενου μήνα, ανακοίνωσε δημόσια τη διακοπή οιασδήποτε

¹⁸⁸ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π. Τόσο ο ίδιος όσο και άλλα ηγετικά μέλη του ISIS αμφισβητούσαν τη δικαιοδοσία του Al-Zawahiri στη βάση της Ισλαμικής νομολογίας, αλλά και για πρακτικούς λόγους. Επιπλέον, το Ισλάμ, σύμφωνα με τους ίδιους, δεν αναγνώριζε τα τεχνητά σύνορα που οριοθετήθηκαν με τη Συμφωνία Sykes-Picot που επέβαλαν οι Δυτικοί, μετά τον Α΄ Π.Π., μιας και διαχωρίζουν έκτοτε την Ισλαμική Ummah σε ξεχωριστά έθνη. Τέλος, δεν έβρισκαν κάποια χρησιμότητα στο να πολεμάνε οι jihadis διαιρεμένοι.

¹⁸⁹ Για το ρόλο τους στο ISIS βλέπε Tonnessen T.H., «Heirs of Zarqawi or Saddam? The relationship between al-Qaida in Iraq and the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 48-60.

¹⁹⁰ Η συγκεκριμένη καμπάνια επιθέσεων, η οποία ονομάστηκε «Breaking the Walls», περιλάμβανε είκοσι τέσσερις βομβιστικές επιθέσεις και οκτώ επιχειρήσεις απόδρασης από καταστήματα κράτησης του Ιράκ. Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», ό.π.

¹⁹¹ Σύμφωνα με Δυτικούς αναλυτές, το ISIS υποστηρίχτηκε και από κράτη του Κόλπου, όπως η Σαουδική Αραβία. Για μία συνολική εικόνα της οικονομίας του IS και τους τρόπους χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων του βλέπε Hansen-Lewis J., Shapiro J. N., «Understanding the Daesh Economy», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 142-155.

¹⁹² Για μία συνολική εικόνα του διεφθαρμένου καθεστώτος του Ιράκ, το οποίο εφάρμοσε πολιτικές που συνέβαλαν στην αναγέννηση του ISIS βλέπε Gerges F.A., *ISIS: A History*, ό.π., 2016, σελ. 11 επ.

σχέσεων με την οργάνωση του Al-Baghdadi. Η αποκήρυξη αυτή από πλευράς AQ συνιστούσε το αποκορύφωμα χρόνιων διαφωνιών και διενέξεων, ήδη από την εποχή που ο Bin Laden ήταν η ηγετική μορφή της, αλλά και ενδεικτική της πτωτικής πορείας της επιρροής της οργάνωσης στο διεθνές κίνημα της jihad, μετά το θάνατο του. Η οργάνωση του Al-Baghdadi, ωστόσο, συνέχισε την ανοδική πορεία της. Μετά την πρώτη επίθεση υποστηρικτή της οργάνωσης σε ευρωπαϊκό έδαφος το Μάιο του 2014¹⁹³, ακολούθησε η περιέργως εύκολη κατάληψη της πόλης Mosul του Ιράκ¹⁹⁴, την κατάληψη της οποίας εικάζεται ότι είχε ονειρευτεί ο ίδιος ο Al-Baghdadi¹⁹⁵. Εν συνεχεία, έλαβε χώρα η σφαγή τουλάχιστον χιλίων πεντακοσίων δοκίμων της Ιρακινής Αεροπορίας στη βάση Speicher, πλησίον της πόλης Tikrit¹⁹⁶.

Στις 29 Ιουνίου του 2014, ο Al-Baghdadi διακήρυξε τη δημιουργία του «ισλαμικού χαλιφάτου» και τον εαυτό του ως «χαλίφη», με την οργάνωση να μετονομάζεται σε Islamic State (IS)¹⁹⁷. Επρόκειτο για μία πραγματικά σημαντική

¹⁹³ Το Μάιο του 2014, ένας Γάλλος υπήκοος εν ονόματι Mehdi Nemmouche, άνοιξε πυρ με Καλάσνικοφ στο Εβραϊκό Μουσείο των Βρυξελλών, σκοτώνοντας τέσσερα άτομα. Λίγες μέρες μετά την επίθεση συνελήφθη στην πόλη Marseille της Γαλλίας, έχοντας στην κατοχή του υλικό του ISIS. Ο δράστης, ο οποίος είχε διαβιώσει στη Συρία για κάποιο χρονικό διάστημα, θεωρείται ο πρώτος αλλοδαπός μαχητής που επιτέθηκε σε ευρωπαϊκό έδαφος, ενώ, σύμφωνα με αναλυτές, διατηρούσε επαφές με τους δράστες της αιματηρής επίθεσης στο Παρίσι το Νοέμβριο του επόμενου έτους, που θα αναφερθεί παρακάτω.

¹⁹⁴ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π. Τον Ιούνιο του 2014, περίπου χίλιοι πεντακόσιοι με δύο χιλιάδες μαχητές του ISIS, συνεπικουρούμενοι από Σουνίτες διαφόρων φατριών της περιοχής, κατέλαβαν την πόλη Mosul του Ιράκ, μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, σχεδόν ανενόχλητοι. Ειδικότερα, η πλειοψηφία των Ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας, πλήρως εξοπλισμένη και εκπαιδευμένη από τους Αμερικανούς, εγκατέλειψε τις θέσεις της πριν λάβει χώρα οποιαδήποτε σύγκρουση, φοβισμένη μπροστά στην απίστευτη βιαιότητα που είχαν επιδείξει οι μαχητές του ISIS το προηγούμενο διάστημα, σπέρνοντας τον τρόμο στην περιοχή. Περίπου πεντακόσιες χιλιάδες άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις οικίες τους τόσο από τη Mosul όσο και από τις γύρω περιοχές. Μέσα σε μία ημέρα, η τρομοκρατική οργάνωση υπήρξε πρωτοσέλιδο σε παγκόσμιο επίπεδο, δίνοντας την εντύπωση ότι επρόκειτο για κάτι καινούριο, χωρίς ωστόσο αυτό να ισχύει.

¹⁹⁵ Edgar I.R., «The Dreams of Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 72-84.

¹⁹⁶ Ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα πολέμου που διέπραξε το ISIS έλαβε χώρα στις 12 Ιουνίου του 2014. Άνω των χιλίων πεντακοσίων δοκίμων της Ιρακινής αεροπορίας που πιάστηκαν αιχμάλωτοι στην εισβολή των μαχητών της οργάνωσης στη βάση Speicher κοντά στην πόλη Tikrit, εξοντώθηκαν λόγω Σιτικής καταγωγής τους. Μάλιστα, μέρος της πρωτοφανούς αυτής σφαγής κινηματογραφήθηκε και αποτέλεσε υλικό προπαγάνδας της οργάνωσης.

¹⁹⁷ Ο όρος «χαλιφάτο» είναι ιστορικής σημασίας για την Ισλαμική θρησκεία. Αυτή αναφέρεται σε ένα «Ισλαμικό Χαλιφάτο», ή «Βασίλειο», με τον ηγέτη αυτού («Χαλίφη») να κυβερνά σύμφωνα με τους Ισλαμικούς Κανόνες. Η ερμηνεία, ωστόσο, της τρομοκρατικής οργάνωσης IS αφορά στην αυστηρή εφαρμογή της Sharia, συμπεριλαμβανομένων σκληρών κυρώσεων σε περίπτωση παρέκκλισης σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη μοιχεία, το αλκοόλ και τους ενδυματολογικούς κώδικες. Πέραν αυτών, η επέκταση του «Χαλιφάτου» ήταν πρωταρχικής σημασίας για το IS, διακηρύττοντας ότι δεν έχει σύνορα παρά μόνο μέτωπα.

Περισσότερα για την σημασία του «χαλιφάτου» στο διεθνές κίνημα της jihad βλέπε Gregg H.S., «Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism», ό.π., 2014, σελ. 36-51.

διακήρυξη στα χρονικά του Μουσουλμανικού κόσμου, αλλά και στο διεθνές κίνημα της jihad. Ο Al-Baghdadi, αυτοανακηρυσσόμενος ως «χαλίφης», ουσιαστικά διακήρυξε την εξουσία του επί του ενάμισι δισεκατομμυρίου Μουσουλμάνων της υφηλίου, καλώντας τους να ταξιδέψουν και να ενταχθούν στις τάξεις του «χαλιφάτου»¹⁹⁸, η δημιουργία του οποίου είχε θέσει στο περιθώριο τη Συμφωνία Sykes-Picot. Μάλιστα, το κάλεσμα αυτό έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια σπάνιας δημόσιας εμφάνισης του στο κεντρικό τέμενος της Mosul.

Η συγκεκριμένη κίνηση του ηγέτη του IS προκάλεσε τεράστιο μένος εναντίον του από τους ανά τον κόσμο Μουσουλμάνους. Επιπλέον, οι αντιδράσεις στις τάξεις των τζιχαντιστών ήταν ανάμικτες. Από τη μία μεριά, οι Ταλιμπάν και η ηγετική ομάδα της AQ αποκήρυξαν τη δημιουργία του «χαλιφάτου», αρνούμενοι να δηλώσουν υποταγή στον Al-Baghdadi¹⁹⁹, ενώ από την άλλη, η προέλαση του τελευταίου σε σύντομο χρονικό διάστημα προσέλκυσε χιλιάδες εθελοντές, μικρής κυρίως ηλικίας, από όλα τα μέρη της υφηλίου, με αρκετούς μάλιστα Δυτικούς να μεταβαίνουν για να πολεμήσουν στις τάξεις του ή να αποτελέσουν μέρος του χαλιφάτου²⁰⁰.

Οι μήνες που ακολούθησαν σημάδεψαν την προέλαση των μαχητών του IS για την επέκταση του «χαλιφάτου» και χαρακτηρίστηκαν από, κατά περίπτωση, υπέρμετρη βιαιότητα, μιας και ορισμένες φυλές, υπό το δέος του «χαλιφάτου», παραδόθηκαν αμαχητί. Μετά την κατάληψη της Mosul, τα μέλη του IS προέλασαν στις Κουρδικές περιοχές του Ιράκ. Παρά την σαφώς μεγαλύτερη αντίσταση, σε σχέση με τις Ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας, των Κουρδικών πολιτοφυλακών Peshmerga, οι μαχητές του IS ήταν καλύτερα εξοπλισμένοι και αρκετά πιο οργανωμένοι, φθάνοντας στην περιοχή Sinjar της επαρχίας Nineveh του Ιράκ. Έχοντας παραλάβει τον, Αμερικανικής προέλευσης, οπλισμό που άφησαν πίσω τους κατά την άτακτη αποχώρησή τους από τη Mosul οι Ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας²⁰¹, οι μαχητές του IS

¹⁹⁸ CNN, «ISIS Fast Facts», ό.π.

¹⁹⁹ Η έννοια της υποταγής (bay'a) έχει μεγάλη σημασία στους ριζοσπαστικούς ισλαμιστικούς κύκλους. Για περισσότερα βλέπε Wagemakers J., «The Concept of Bay'a in the Islamic State's Ideology», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 98-106.

²⁰⁰ Για μία συνολική εικόνα των μαχητών που μετέβησαν σε Συρία και Ιράκ για να ενταχθούν στις τάξεις του IS και άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων βλέπε The Soufan Center, «Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 17/12/2018).

²⁰¹ S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», ό.π. Επρόκειτο για τουλάχιστον

στράφηκαν εναντίον των μεγάλων πληθυσμών Yazidi²⁰² που διαβιούσαν στις συγκεκριμένες περιοχές, μιας και τους θεωρούσαν αποστάτες.

Βλέποντας την προέλαση του IS στα εδάφη τους, οι πληθυσμοί των Yazidi, μαζί με Σιιτικούς πληθυσμούς, αποχώρησαν μαζικά και παγιδεύτηκαν στους ορεινούς όγκους της περιοχής. Οι μαχητές του IS ξεκίνησαν την εξόντωση όσων δεν υιοθετούσαν άμεσα την ερμηνεία του Ισλάμ που προωθούσε η ηγεσία του IS, με σχεδόν πενήντα χιλιάδες Yazidi να απειλούνται με εξόντωση. Επιπλέον, σύμφωνα με αναλυτές, πολλές γυναίκες της εν λόγω μειονότητας απήχθησαν και έγιναν αντικείμενο σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Οι αναφορές στα διεθνή μέσα ενημέρωσης ανάγκασαν το Δυτικό κόσμο, με πρωτεργάτη τον τότε Αμερικανό Πρόεδρο Barack Obama, να επέμβουν.

Ωστόσο, παρά τις αεροπορικές επιδρομές από την Ιρακινή, τη Βρετανική και την Αμερικανική Πολεμική αεροπορία, οι οποίες συνέβαλαν, σε συνδυασμό με την επέμβαση των Κουρδικών πολιτοφυλακών Peshmerga, στη φυγάδευση σχεδόν του συνόλου των πληθυσμών που είχαν παγιδευτεί, αρκετοί μελετητές κάνουν λόγο για γενοκτονία των Yazidi, εκτιμώντας ότι περίπου πέντε χιλιάδες γυναίκες και παιδιά Yazidi είχαν εξοντωθεί, ενώ ακόμη τρεις με τέσσερις χιλιάδες γυναίκες της φυλής είχαν απαχθεί για σεξουαλική εκμετάλλευση. Επιπλέον, υπήρξαν κατηγορίες από την πλευρά του Αραβικού Συνδέσμου σε βάρος του IS για «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας», όσον αφορά στα γεγονότα της περιοχής Sinjar, ενώ το 2015 ο Ο.Η.Ε. ανακοίνωσε ότι το IS ήταν πολύ πιθανόν να είχε διαπράξει γενοκτονία²⁰³. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι αρκετές χιλιάδες γυναίκες Yazidi μέχρι και σήμερα αγνοούνται.

Η βιαιότητα από πλευράς της οργάνωσης έλαβε μεγάλες διαστάσεις παγκοσμίως, με μηνύματα εικόνας και ήχου από εκτελέσεις Δυτικών πολιτών να δημοσιοποιούνται και να γίνονται πρώτο θέμα στα μέσα ενημέρωσης της Δύσης.

χίλια πεντακόσια θωρακισμένα οχήματα τύπου Humvee, μεγάλη ποσότητα όλμων και πυρομαχικών, συμπεριλαμβανομένων πενήντα δύο ολμοβόλων τύπου M198 155mm, δορυφορικής κατευθυνόμενων.

²⁰² Πρόκειται για μία αρχαία εθνο-θρησκευτική μειονότητα που ασπάζεται το Ζωροαστρισμό, συνδυάζοντας στοιχεία από τον Ιουδαϊσμό, το Ισλάμ και τον Χριστιανισμό.

²⁰³ Ο επικεφαλής της συγκεκριμένης έρευνας υποστήριξε ότι οι επιθέσεις εναντίον των μελών της φυλής των Yazidi δεν ήταν αυθόρμητες αλλά ενορχηστρωμένες. Οι γυναίκες και τα μικρά κορίτσια που απήχθησαν από τους μαχητές του IS πουλήθηκαν σε σκλαβοπάζαρα ή δόθηκαν σε μαχητές και νέους εθελοντές ως κίνητρα. Το IS ξεκάθαρα δημοσιοποίησε και δικαιολόγησε την υποδούλωση των γυναικών Yazidi σε προπαγανδιστικά περιοδικά μετά την επίθεση στην περιοχή Sinjar. Τέλος, όταν η περιοχή ανακαταλήφθηκε από τις Ιρακινές και τις Κουρδικές δυνάμεις, πολλοί ομαδικοί τάφοι μελών της εν λόγω φυλής ανακαλύφθηκαν.

Ειδικότερα, μεγάλη δημοσιότητα έλαβαν τα προπαγανδιστικά μηνύματα εικόνας και ήχου του IS, όπου αποκεφαλίζονταν ο Αμερικανός δημοσιογράφος James Foley, ο Αμερικανο-Ισραηλινός δημοσιογράφος Steven Sotloff και οι Βρετανοί πολίτες David Haines και Alan Henning, μέλη ομάδων ανθρωπιστικής βοήθειας²⁰⁴. Το IS, μάλιστα, είχε από καιρό ιδρύσει ειδική ομάδα που ήταν υπεύθυνη για τη διασπορά προπαγάνδας στο διαδίκτυο, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χρησιμοποιώντας κάθε πρόσφορο μέσο επικοινωνίας για ριζοσπαστικοποίηση και στρατολόγηση, όπως την εφαρμογή Telegram²⁰⁵. Στόχος της συγκεκριμένης ομάδας, η οποία στελεχώθηκε από άτομα με ιδιαίτερες γνώσεις στο αντικείμενο, ήταν η παρουσίαση της οργάνωσης και του «χαλιφάτου» ως μίας ουτοπίας για τους Μουσουλμάνους και όσους θα μετέβαιναν για να αποτελέσουν μέρος αυτού²⁰⁶.

Ο αντίκτυπος των προκλητικών αυτών μηνυμάτων από πλευράς της τρομοκρατικής οργάνωσης ανάγκασε τους Αμερικανούς, τον Σεπτέμβριο του 2014, να ανακοινώσουν τον σχηματισμό ενός διεθνούς συνασπισμού εναντίον του DAESH²⁰⁷. Ο συνασπισμός, πέραν των στρατιωτικών κριτηρίων, είχε στόχο την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης του IS, αλλά και της προπαγάνδας του, με παράλληλη σταθεροποίηση των περιοχών που θα ανακαταληφθούν από αυτό. Στην εν λόγω συμμαχία συμμετείχαν εξ ιδρύσεως της εξήντα κράτη, ενώ μέχρι το Φεβρουάριο του 2018 άλλα δέκα πέντε είχαν προστεθεί στον κοινό σκοπό της αποδόμησης και οριστικής εξόντωσης του IS.

Η αποτυχία του IS στην πόλη Kobane, η σταδιακή συρρίκνωση των εδαφών του και οι τρομοκρατικές επιθέσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος

Κομβική για την εξέλιξη της τρομοκρατικής οργάνωσης ήταν η μάχη για την πόλη Kobane στη βόρεια Συρία. Στα μέσα Σεπτεμβρίου του 2014, οι μαχητές του IS, έχοντας προελαύσει στις Κουρδικές περιοχές, έφτασαν στον κατεξοχήν Κουρδικό θύλακα, την πόλη Kobane. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή, τα μέλη του IS είχαν εστιάσει στην επέκταση των εδαφών που είχαν υπό τον έλεγχο τους,

²⁰⁴ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

²⁰⁵ Prucha N., «IS and the Jihadist Information Highway – Projecting Influence and Religious Identity via Telegram», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 48-58.

²⁰⁶ Richardson Institute, «The Nature of Affiliation: Daesh in Africa and the Middle East», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://wp.lancs.ac.uk/richardson-institute/files/2017/11/The-Nature-of-Affiliation-Daesh-in-Africa-and-the-Middle-East.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 15/02/2019).

²⁰⁷ Ο όρος προκύπτει από το Αραβικό ακρωνύμιο που αναφέρεται στο ISIS/ISIL.

στρεφόμενα εναντίον άλλων επαναστατικών φατριών που συμμετείχαν στον Συριακό Εμφύλιο, αλλά και εναντίον Κουρδικών πολιτοφυλακών, παρά στη μάχη ενάντια στο καθεστώς Assad.

Αν και ο Κουρδικός θύλακας της πόλης Kobane δεν είχε εμπλακεί στον εμφύλιο, οι πληθυσμοί της πόλης αναγκάστηκαν να αμυνθούν απέναντι στους τρομοκράτες του IS που ξεκίνησαν την πολιορκία της πόλης, έχοντας καταλάβει ωρύτερα χωριά και πόλης της περιοχής Rojava. Αρκετοί πληθυσμοί της πόλης, σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, αντικρύζοντας τις εχθροπραξίες, εγκατέλειψαν τις οικίες τους είτε διασχίζοντας τα σύνορα με την Τουρκία είτε μεταβαίνοντας σε γειτονικές περιοχές που δεν είχαν ακόμη καταληφθεί από τους τρομοκράτες μαχητές του IS²⁰⁸. Υπό την απειλή μίας ακόμη σφαγής, η Αμερικανική κυβέρνηση αποφάσισε να επεκτείνει τις αεροπορικές επιδρομές από το Ιράκ στην συγκεκριμένη περιοχή για να βοηθήσει τις Κουρδικές Πολιτοφυλακές του YPG²⁰⁹ στην άμυνα της πόλης.

Αν και οι μαχητές του IS κατέλαβαν στις αρχές του Οκτώβρη του 2014 μεγάλο μέρος της πόλης, με χιλιάδες εκτοπισθέντες κατοίκους της πόλης να παρακολουθούν τις μάχες από τα σύνορα με τη γειτονική Τουρκία, στις δυνάμεις που αμύνονταν προστέθηκαν αεροπορικές μονάδες Αραβικών κρατών που εντάχθηκαν στην συμμαχία, οι οποίες προέβησαν σε αεροεπιδρομές εναντίον των τρομοκρατών. Στο τέλος Οκτωβρίου του 2014, μονάδες του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (SDF), αποτελούμενες κυρίως από Άραβες, καθώς και δυνάμεις των Κουρδικών πολιτοφυλακών Peshmerga, σε συνεργασία με τις πολιτοφυλακές του YPG, κατάφεραν να εξωθήσουν τους μαχητές του IS, με τη συνδρομή αεροπορικών επιδρομών από τις συμμαχικές αεροπορικές δυνάμεις.

Τον ίδιο μήνα, το Αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας ανακοίνωσε την ίδρυση της Συνδυασμένης Διακλαδικής Δύναμης Κρούσης (Combined Joint Task Force) με

²⁰⁸ Οι τελευταίοι, σύμφωνα με τη διεθνή ορολογία, ήταν εσωτερικά εκτοπισθέντες (Internally Displaced Persons ή IDPs. Για περισσότερα βλέπε UNHCR, «IDP Definition», διαθέσιμο στη ιστοσελίδα: <https://emergency.unhcr.org/entry/250553/idp-definition> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019).

²⁰⁹ Πρόκειται για τις Μονάδες Προστασίας του Λαού ή Μονάδες Λαϊκής Προστασίας, όπως αποδίδεται ο όρος στην ελληνική γλώσσα. Τα αρχικά προκύπτουν από την ονομασία της πολιτοφυλακής στην Κουρδική γλώσσα, ήτοι: Yekîneyên Parastina Gel (YPG). Η συγκεκριμένη πολιτοφυλακή είναι εθνοτικά κυρίως κουρδική, ωστόσο περιλαμβάνει τόσο Άραβες όσο και εθελοντές από το εξωτερικό, ενώ αποτελεί την κύρια συνιστώσα των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων (SDF). Το YPG δημιουργήθηκε το 2004 ως ένοπλη πτέρυγα του κουρδικού αριστερού Κόμματος Δημοκρατικής Ένωσης. Επεκτάθηκε γρήγορα στον Εμφύλιο Πόλεμο της Συρίας και κατέληξε να κυριαρχεί σε σχέση με άλλες ένοπλες κουρδικές ομάδες.

την κωδική ονομασία Operation Inherent Resolve (CJTF-OIR²¹⁰) με στόχο την ευθυγράμμιση του συνόλου των τότε τρεχόντων επιχειρήσεων σε βάρος του IS σε Ιράκ και Συρία. Ουσιαστικά, πρόκειται για την έναρξη των επιχειρήσεων από πλευράς διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατικής απειλής από το IS, η οποία μετουσιώθηκε σε πραγματική απειλή με τις τρομοκρατικές επιθέσεις που ακολούθησαν σε ευρωπαϊκό έδαφος, όπως θα δούμε στις επόμενες παραγράφους.

Στα τέλη Ιανουαρίου του 2015, οι Κουρδικές δυνάμεις του YPG, σε συνεργασία με τις συμμαχικές δυνάμεις των Κούρδων Peshmerga και μελών του SDF, ανακοίνωσαν πως η πόλη Kobane απελευθερώθηκε πλήρως από το IS. Μάλιστα, η συγκεκριμένη μάχη αποδείχτηκε καταστροφική για την τρομοκρατική οργάνωση, μιας και, σύμφωνα με αναλυτές, χίλια διακόσια με δύο χιλιάδες μέλη του σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια των μαχών που κράτησαν τέσσερις ολόκληρους μήνες. Επιπλέον, η νίκη των Κουρδικών δυνάμεων επέτρεψε την αναδιοργάνωση τους, ώστε να συνεχίσουν την εξώθηση των μαχητών του IS από την περιοχή Rojava. Η έκβαση της συγκεκριμένης μάχης, αν και είχε ως αποτέλεσμα την ολοσχερή καταστροφή άνω του 70% της πόλης Kobane, αποτέλεσε την έναρξη της σταδιακής συρρίκνωσης των εδαφών του IS²¹¹.

Παράλληλα με τη μάχη για την πόλη Kobane, η προπαγάνδα του IS, η οποία ήταν έντονη ήδη από την αρχή της προέλασης του στα εδάφη της Συρίας, και οι δημόσιες κλήσεις για επιθέσεις εναντίον Δυτικών, ακόμη και στις χώρες διαμονής των υποστηρικτών της οργάνωσης, μέσω του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ξεκίνησε να παράγει αποτελέσματα²¹². Στις 7 Ιανουαρίου του 2015, τρεις Γάλλοι πολίτες, τα αδέρφια Kouachi και ο Amedy Coulibaly, προέβησαν παράλληλα σε επιθέσεις εναντίον στόχων στην πρωτεύουσα της Γαλλίας.

Τα αδέρφια Kouachi εισέβαλαν στα γραφεία του σατιρικού περιοδικού Charlie Hebdo, δολοφονώντας δώδεκα άτομα, ενώ ο Coulibaly πυροβόλησε αρχικά μία αστυνομικό, και στη συνέχεια προέβη σε ομηρεία σε σούπερ μάρκετ, κατά τη διάρκεια της οποίας τέσσερα άτομα έχασαν τη ζωή τους. Ο Coulibaly, σύμφωνα με πληροφορίες, είχε δηλώσει τη στήριξη του στο IS, αφού είχε ριζοσπαστικοποιηθεί στις φυλακές όπου εξέτισε την ποινή του, όπου και γνωρίστηκε με το ένα από τα

²¹⁰ Για περισσότερα βλέπε <http://www.inherentresolve.mil/>.

²¹¹ Lister C., «A Long Way from Success: Assessing the War on the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 3-13.

²¹² Gates S., Podder S., «Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 107-116.

αδέρφια Kouachi²¹³. Οι συγκεκριμένες επιθέσεις ανέδειξαν την απειλή των γηγενών τρομοκρατών, μιας και οι τρεις γεννήθηκαν, μεγάλωσαν και ριζοσπαστικοποιήθηκαν στο Παρίσι, και αποτέλεσαν έμπνευση για μετέπειτα φιλόδοξους υποστηρικτές της τρομοκρατικής οργάνωσης.

Συνεχίζοντας την προπαγάνδα τους και φιλοδοξώντας να εμπνεύσουν υποστηρικτές από όλο τον κόσμο, τόσο για επιθέσεις στις χώρες διαμονής τους όσο και για μετάβαση στις περιοχές των μαχών²¹⁴, μέλη του IS, στις αρχές Φεβρουαρίου του 2015, δημοσίευσαν μήνυμα εικόνας και ήχου, το οποίο εμφάνιζε τον πιλότο της Ιορδανικής πολεμικής αεροπορίας, Muath Al-Kasasbeh, να καίγεται ζωντανός μέσα σε κλουβί. Ο Al-Kasasbeh αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει το σύστημα εκτόξευσης του αεροσκάφους του και πιάστηκε αιχμάλωτος από μέλη του IS, μιας και πετούσε πάνω από εδάφη που ήλεγχε η τρομοκρατική οργάνωση²¹⁵.

Η Ιορδανία, η οποία είχε μόλις ενταχθεί στο διεθνή συνασπισμό εναντίον της τρομοκρατικής οργάνωσης, μετά το βίαιο αυτό μήνυμα και τις επακόλουθες διαμαρτυρίες των Ιορδανών πολιτών που απαιτούσαν εκδίκηση, προέβη στην εκτέλεση των φυλακισμένων μελών της οργάνωσης στις φυλακές της χώρας, αυξάνοντας παράλληλα τις αεροπορικές επιδρομές στα, ελεγχόμενα από το IS, εδάφη σε Συρία και Ιράκ.

Οι παρασκηνακές διεργασίες της ηγεσίας του IS προχωρούσαν παράλληλα με τις επιχειρήσεις του διεθνούς συνασπισμού εναντίον των εδαφών που είχε καταφέρει να πάρει υπό τον έλεγχο της. Το Μάρτιο του 2015, η περιβόητη τζιχαντιστική οργάνωση που δρούσε στη Βόρεια Νιγηρία και αποτελούσε παρακλάδι της AQ, Boko Haram, δήλωσε υποταγή στον ηγέτη του IS, Abu Bakr Al-Baghdadi. Στη συνέχεια, υποταγή στην ηγεσία του IS δήλωσαν ακόμη οι jihadis στις Φιλιππίνες, οι μαχητές της περιοχής του Sinai στην Αίγυπτο, παραστρατιωτικές ομάδες στη Λιβύη²¹⁶, ενώ

²¹³ The Guardian, «Charlie Hebdo attackers: born, raised and radicalised in Paris», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/-sp-charlie-hebdo-attackers-kids-france-radicalised-paris> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019).

²¹⁴ Σε βαθμό που ορισμένοι αναλυτές να αναφέρονται σε «πόλεμο των μέσων ενημέρωσης». Βλέπε Giusto H., *Daesh and the terrorist threat: from the Middle East to Europe*, ό.π., 2016, σελ. 15.

²¹⁵ Σύμφωνα με τους Hegghammer και Nesser, η προπαγάνδα της οργάνωσης παρακίνησε αρκετούς υποστηρικτές της να προβούν σε επιθέσεις, σε βαθμό που ήταν περισσότερες από εκείνες των επιστρεφόντων (returnees) μέχρι το 2015. Hegghammer T., Nesser P., «Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 14-30.

²¹⁶ Abderrahim K.A., *Libya, Daesh on Europe's doorstep*, σελ. 52 επ. στο Giusto H., *Daesh and the terrorist threat: from the Middle East to Europe*, ό.π., 2016, σελ. 52-57.

δημιουργήθηκε και ένα ακόμη παρακλάδι στο Αφγανιστάν, ως αντίπαλο δέος στους Ταλιμπάν²¹⁷.

Με αυτές τις εξελίξεις, δημιουργήθηκαν ουσιαστικά παρακλάδια του IS στις ανωτέρω περιοχές, τα οποία ονομάστηκαν «wilayats», αυξάνοντας την επιρροή της οργάνωσης στο διεθνές κίνημα της jihad, παραγκωνίζοντας περαιτέρω την επιρροή της AQ²¹⁸. Επιπλέον, ήδη δραστήριες στην Αφρική τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Boko Haram και η Ansar Bayt Al-Maqdis (ABM) είχαν ήδη προσχωρήσει στο IS²¹⁹.

Ένας ακόμη σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη, αλλά και στην προπαγάνδα της τρομοκρατικής οργάνωσης, ήταν η κατάληψη της πόλης Palmyra της Συρίας το Μάιο του 2015. Η συγκεκριμένη πόλη, πλησίον της οποίας βρίσκονται τα αρχαία ερείπια και μνημεία, εξ ου και η συμπερίληψη της στον κατάλογο με τα μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς του Εκπαιδευτικού, Επιστημονικού και Πολιτισμικού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization – UNESCO), λεηλατήθηκε από τα μέλη του IS.

Πέραν της χρήσης των αρχαίων μνημείων ως υλικού προπαγάνδας, σκηνικού για την κινηματογράφηση εκτελέσεων αιχμαλώτων, οι τρομοκράτες μαχητές της οργάνωσης προέβησαν στην καταστροφή μνημείων ανυπολόγιστης πολιτισμικής αξίας, όπως το Ναό του Bel, δείγμα του πολιτισμού της Αρχαίας Μεσοποταμίας. Μάλιστα, τον Αύγουστο του 2015 δολοφόνησαν τον αρχαιολόγο Khaled Al-Asaad, ο οποίος αρνήθηκε να τους παράσχει πληροφορίες για τον πολιτισμικό θησαυρό της πόλης²²⁰.

Μετά από επιθέσεις σε διάφορες περιοχές, όπως στη Λιβύη, στην Αίγυπτο, στην Τυνησία κ.α., την ευθύνη των οποίων εκ των υστέρων αναλάμβανε η τρομοκρατική οργάνωση με δημόσια μηνύματα, στις 31 Οκτωβρίου του 2015,

²¹⁷ Η δημιουργία «εμιράτων» στο κίνημα της jihad και η ιδεολογική δέσμευση στην κεντρική οργάνωση έχει ιδιαίτερη σημασία για τη λειτουργία, τη διαχείριση και την επιβίωση τους. Για περισσότερα βλέπε Lia B., «Understanding Jihadi Proto-States», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 31-41.

²¹⁸ Για μία πλήρη εικόνα των IS «wilayats» βλέπε Counter Extremism Project, «ISIS: Wilayat», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.counterextremism.com/threat/isis> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019).

Επίσης, για τα τρία «wilayats» που είχαν συσταθεί μέχρι το τέλος του 2016 στην περιοχή της υπο-Σαχάριας Αφρικής βλέπε Warner J., «Sub-Saharan Africa's Three "New" Islamic State Affiliates», *CTSENTINEL*, vol. 10, n. 1, 2017, σελ. 28-32.

²¹⁹ Richardson Institute, «The Nature of Affiliation: Daesh in Africa and the Middle East», ό.π.

²²⁰ Council on Foreign Relations, «Guest Post: Preventing Cultural Destruction by ISIS», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/blog/guest-post-preventing-cultural-destruction-isis> (τελευταία επίσκεψη: 20/02/2019).

αεροσκάφος των αερογραμμών MetroJet που απογειώθηκε από το αεροδρόμιο του τουριστικού θέρετρου Sharm el-Sheikh της Αιγύπτου με προορισμό την Αγία Πετρούπολη της Ρωσίας, κατέπεσε στην περιοχή του Sinai. Το IS, και συγκεκριμένα το παρακλάδι του στην περιοχή Sinai, ανέλαβε την ευθύνη, δημοσιεύοντας φωτογραφίες Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Μηχανισμών (ΑΕΜ)²²¹ που φέρεται να ενεργοποιήθηκαν στην καμπίνα του αεροσκάφους, αφού με κάποιο τρόπο εισήλθαν παρανόμως σε αυτήν²²². Από την πτώση του αεροσκάφους σκοτώθηκαν και οι διακόσιοι είκοσι τέσσερις επιβάτες, συμπεριλαμβανομένου του πληρώματος²²³.

Τον επόμενο μήνα, Νοέμβριο του 2015, η Γαλλική πρωτεύουσα βίωσε άλλη μία αιματηρή επίθεση. Βραδινές ώρες της 13^{ης} Νοεμβρίου, μία σειρά παράλληλων βομβιστικών και ένοπλων επιθέσεων έλαβε χώρα στο Παρίσι. Αρχικά, βομβιστές αυτοκτονίας επιτέθηκαν στο στάδιο Stade de France, κατά τη διάρκεια αγώνα μεταξύ των εθνικών ομάδων Γαλλίας και Γερμανίας, ενώ ταυτόχρονα ένοπλοι τρομοκράτες άνοιξαν πυρ σε διάφορες καφετέριες και δρόμους της πρωτεύουσας.

Επιπλέον, αρκετοί τρομοκράτες εισέβαλαν στη θεατρική – μουσική σκηνή Bataclan, όπου βρισκόταν σε εξέλιξη συναυλία Αμερικανικού ροκ συγκροτήματος. Οι δράστες πυροβόλησαν αδιακρίτως στο πλήθος που υπολογιζόταν σε χίλια πεντακόσια άτομα, ενεργοποιώντας παράλληλα χειροβομβίδες. Ακολούθησε ομηρεία όσων παρέμειναν εντός της σκηνής, αφού οι Γαλλικές δυνάμεις ασφαλείας έσπευσαν στο σημείο της επίθεσης περικυκλώνοντας το κτίριο. Αργά το βράδυ της ίδιας μέρας, μετά από επιχείρηση των τελευταίων, τρεις δράστες εξοντώθηκαν, ενώ υπήρξαν αναφορές και για ομήρους που έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια της επιχείρησης.

²²¹ Ο όρος που έχει επικρατήσει διεθνώς είναι Improvised Explosive Device (IED).

²²² Παρά τον σκεπτικισμό από πλευράς Αιγυπτιακών αρχών, οι Βρετανικές, Ρωσικές και Αμερικανικές αρχές ανακοίνωσαν ότι η πτώση του συγκεκριμένου αεροσκάφους οφειλόταν σε τρομοκρατική ενέργεια. Το συγκεκριμένο γεγονός ανέδειξε την απειλή «εκ των έσω», μιας και ορισμένοι αναλυτές υποστήριξαν ότι οι δράστες διευκολύνθηκαν από υπαλλήλους του αεροδρομίου για να περάσουν παρανόμως τους ΑΕΜ (IEDs) στην καμπίνα του αεροσκάφους. Από τότε μέχρι σήμερα, η απειλή «εκ των έσω» (διεθνώς έχει επικρατήσει ο όρος «insider threat») απασχολεί τους ειδικούς που ασχολούνται με την ασφάλεια των μεταφορών, ιδιαίτερα της πολιτικής αεροπορίας.

²²³ Ο εκρηκτικός μηχανισμός φέρεται να είχε τοποθετηθεί σε κουτάκι αναψυκτικού. Βλέπε International Institute for Counter-Terrorism, «Trends in Aviation Terrorism», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-trends-aviation-terror-aug-16.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 14/01/2019).

Σε κάθε περίπτωση, η συγκεκριμένη επίθεση κατέδειξε την πρόθεση του IS, όπως και της AQ, στην στοχοποίηση του τομέα της πολιτικής αεροπορίας. Δύο χρόνια μετά, η οργάνωση δημοσίευσε στο προπαγανδιστικό περιοδικό της οδηγίες για την κατασκευή εργαλείου εκτροχιασμού τρένων, στοχοποιώντας και άλλον τομέα των μεταφορών, καλώντας τους υποστηρικτές της ανά τον κόσμο να προβούν σε επιθέσεις είτε σε κινούμενα μέσα είτε σε σταθμούς εξυπηρέτησης κοινού.

Ο αριθμός των θυμάτων από την επίθεση στη σκηνή Bataclan ήταν ογδόντα ένα. Ο συνολικός αριθμός των θυμάτων από τις παράλληλες επιθέσεις στη Γαλλική πρωτεύουσα έφτασε τα εκατό τριάντα, ενώ περίπου πεντακόσια άτομα τραυματίστηκαν²²⁴. Οι συγκεκριμένες επιθέσεις, οι οποίες ήταν οι πιο θανατηφόρες στη Γαλλία μετά το Β΄ Π.Π., πραγματοποιήθηκαν από έναν τρομοκρατικό πυρήνα με έδρα το Βέλγιο. Στον εν λόγω πυρήνα συμμετείχαν Βέλγοι ή Γάλλοι πολίτες, οι οποίοι είχαν μεταβεί στο παρελθόν στη Συρία, παίρνοντας μέρος στις μάχες ως μέλη του IS. Σύμφωνα με αναλυτές, οι εν λόγω δράστες επέστρεψαν στην Ευρώπη μέσω των προσφυγομεταναστευτικών ροών. Η Γαλλία κηρύχτηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ενώ εντατικοποίησε τις αεροπορικές επιδρομές εναντίον των οχυρών του IS στην περιοχή Raqqa της Συρίας²²⁵.

Τέσσερις περίπου μήνες αργότερα, ήταν η πρωτεύουσα του Βελγίου που αποτέλεσε στόχο των τρομοκρατών. Στις 22 Μαρτίου του 2016, παράλληλες επιθέσεις έλαβαν χώρα στο αεροδρόμιο Zaventem των Βρυξελλών και στο σταθμό Maalbeek του μετρό της πόλης. Ειδικότερα, περίπου στις οκτώ το πρωί, δύο βομβιστές αυτοκτονίας επιτέθηκαν στους χώρους του αεροδρομίου, ενώ ένας τρίτος μηχανισμός που δεν ενεργοποιήθηκε βρέθηκε αργότερα από τις δυνάμεις ασφαλείας.

Ένας τρίτος βομβιστής αυτοκτονίας επιτέθηκε στο σταθμό Maalbeek περίπου μία ώρα μετά τις πρώτες επιθέσεις. Συνολικά τριάντα δύο άτομα έχασαν τη ζωή τους, μεταξύ των οποίων και οι τρεις δράστες, ενώ δύο ακόμη συνεργοί των δραστών συνελήφθησαν τις εβδομάδες που ακολούθησαν. Επιπλέον, διακόσια εβδομήντα περίπου άτομα ήταν ο αριθμός των τραυματιών από τις ανωτέρω επιθέσεις, ενώ την ευθύνη των επιθέσεων ανέλαβε με δημοσιευμένο μήνυμα το IS²²⁶.

Έναν χρόνο αργότερα, και ενώ στο μεσοδιάστημα είχαν προηγηθεί επιθέσεις σε περιοχές όπως στην Κωνσταντινούπολη, στην πρωτεύουσα Dhaka του Bangladesh, στη Βαγδάτη του Ιράκ, στο Πακιστάν κ.α., για τις οποίες το IS ανέλαβε την ευθύνη²²⁷, η πρωτεύουσα του Ηνωμένου Βασιλείου ξεκίνησε να δέχεται επιθέσεις από φερόμενους υποστηρικτές της τρομοκρατικής οργάνωσης.

²²⁴ CNN, «ISIS Fast Facts», ό.π.

²²⁵ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

²²⁶ CNN, «ISIS Fast Facts», ό.π.

²²⁷ Δεν έχει αποδειχτεί για το σύνολο των επιθέσεων, για τις οποίες το IS έχει ήδη αναλάβει την ευθύνη, η υπαιτιότητα της οργάνωσης. Αυτό αφορούσε κυρίως στην προπαγάνδα της οργάνωσης, μιας και εξυπηρετούσε η ανάληψη της ευθύνης για κάθε τρομοκρατική επίθεση που λάμβανε χώρα, ιδιαίτερα σε Δυτικό έδαφος, και από τη στιγμή που είχε ξεκινήσει η σταδιακή συρρίκνωση των εδαφών της.

Η πρώτη επίθεση έλαβε χώρα στις 22 Μαρτίου του 2017, με δράστη τον Khalid Masood, ο οποίος οδήγησε το όχημα του εναντίον των πεζών στη γέφυρα Westminster, και στη συνέχεια μαχαίρωσε μία αστυνομικό δίπλα από το Βρετανικό Κοινοβούλιο. Η επίθεση είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο τεσσάρων ατόμων, ωστόσο δεν έχει εξακριβωθεί η σύνδεση του δράστη με το IS. Το τελευταίο, ωστόσο, ανέλαβε την ευθύνη υποστηρίζοντας ότι οι επαναλαμβανόμενες κλήσεις για «χαμηλής φιλοσοφίας»²²⁸ επιθέσεις, χωρίς την έγκριση της κεντρικής ηγεσίας της οργάνωσης, ξεκίνησαν να αποδίδουν.

Δύο μήνες αργότερα, στις 22 Μαΐου, ένας βομβιστής αυτοκτονίας επιτέθηκε στη μουσική σκηνή Manchester Arena, όπου λάμβανε χώρα συναυλία γνωστής τραγουδίστριας, σκοτώνοντας είκοσι δύο άτομα, μεταξύ των οποίων και παιδιά, και τραυματίζοντας πενήντα εννέα²²⁹. Την ευθύνη και για αυτή την επίθεση ανέλαβε το IS, υποστηρίζοντας ότι ο δράστης, Salman Abedi, ήταν ένας εκ των «στρατιωτών» του, ενώ, σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο τελευταίος διατηρούσε επαφές με μαχητές της οργάνωσης στη Λιβύη.

Στις 3 Ιουνίου του 2017 μία ακόμη επίθεση έλαβε χώρα στην πρωτεύουσα του Ηνωμένου Βασιλείου. Τρεις δράστες, αφού οδήγησαν το όχημα τους εναντίον περαστικών στην ομώνυμη με την πρωτεύουσα γέφυρα, στη συνέχεια μαχαίρωσαν αθώους πολίτες στην κοντινή περιοχή περιμετρικά της αγοράς Borough. Ο απολογισμός της συγκεκριμένης επίθεσης ήταν οκτώ νεκροί. Το IS ανέλαβε εκ νέου την ευθύνη της επίθεσης, αν και οι δράστες δεν είχαν έλθει, σύμφωνα με πληροφορίες, σε φυσική επαφή με μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης²³⁰.

Τέλος, στις 15 Σεπτεμβρίου του 2017, στο σταθμό Parsons Green του μετρό, μία αυτοσχέδια βόμβα ενεργοποιήθηκε μερικώς, τραυματίζοντας σχεδόν τριάντα άτομα. Τις επόμενες ημέρες οι Βρετανικές δυνάμεις ασφαλείας συνέλαβαν πέντε άτομα ως υπόπτους, ενώ το IS ανέλαβε την ευθύνη, Ωστόσο, σύμφωνα με τις αρχές της χώρας, αλλά και την Αμερικανική κυβέρνηση, το περιστατικό δεν είχε άμεση σχέση με κάποια τρομοκρατική οργάνωση²³¹.

Οι ανωτέρω επιθέσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο εντός του 2017 κατέδειξαν την ικανότητα της τρομοκρατικής οργάνωσης να εμπνέει και να κατευθύνει

²²⁸ Έχουν επικρατήσει διεθνώς οι όροι «low tech» ή «low sophisticated», και αναφέρονται σε επιθέσεις με οχήματα ή ευρέως προσβάσιμα όπλα όπως μαχαίρια κλπ.

²²⁹ Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», ό.π.

²³⁰ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

²³¹ Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», ό.π.

τρομοκρατικές ενέργειες, παρά τις εδαφικές της απώλειες την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Επιπλέον, οι επιθέσεις αυτές υπογράμμισαν ότι δεν απαιτείται άμεση σύνδεση με την ηγεσία της οργάνωσης για την ανάληψη δράσης, από τη στιγμή μάλιστα που η τελευταία έχει προβεί σε αρκετές κλήσεις προς τους υποστηρικτές της για επιθέσεις με δική τους πρωτοβουλία χωρίς την ανάγκη εκπαίδευσης, οδηγιών ή υποστήριξης²³². Η προπαγάνδα, περαιτέρω, της οργάνωσης στο διαδίκτυο, παρά τη σημαντική μείωση που είχε υποστεί λόγω της απώλειας δομών και λειτουργικών βάσεων της οργάνωσης, είχε ακόμη δυνατότητες για ριζοσπαστικοποίηση και στρατολόγηση ατόμων²³³.

Παράλληλα με τις επιθέσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος, η προέλαση των συμμαχικών δυνάμεων ενάντια στους μαχητές του IS για την ανακατάληψη των εδαφών που η τρομοκρατική οργάνωση διατηρούσε υπό τον έλεγχο της συνεχιζόταν. Στα μέσα περίπου Μαΐου του 2016, οι Ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας ανακατέλαβαν την πόλη Rutbah, ενώ τέλος Ιουνίου του ίδιου έτους πήραν τον έλεγχο της πόλης Fallujah, εξωθώντας τους τρομοκράτες του IS. Επιπλέον, στα μέσα Οκτωβρίου του 2016 ξεκίνησε η επιχείρηση ανακατάληψης της Mosul, από πλευράς Ιρακινών, με την υποστήριξη Αμερικανικών και άλλων συμμαχικών δυνάμεων. Η μάχη για την ανακατάληψη της πόλης διήρκεσε μέχρι το τέλος Ιουλίου του 2017. Στο μεσοδιάστημα αυτό, επιχειρήσεις έλαβαν μέρος εναντίον πυρήνων του IS και στη Λιβύη, όπου οι φιλοκυβερνητικές δυνάμεις ανακατέλαβαν την περιοχή της Sirte από τους τρομοκράτες.

Οι επιθέσεις μελών και υποστηρικτών του IS ανά τον κόσμο τα έτη 2016 και 2017 ήταν αρκετές, με την τρομοκρατική οργάνωση να αναλαμβάνει την ευθύνη για αυτές, και για λόγους προπαγάνδας. Ιδιαίτερες κλήσεις έγιναν από πλευράς του IS για επιθέσεις κατά τη διάρκεια εορτών, με ορισμένες επιθέσεις στη Δύση να λαμβάνουν χώρα τις μέρες των Χριστουγέννων των ανωτέρω ετών²³⁴. Αντίθετα, μετά από πέντε σχεδόν μήνες επιχειρήσεων των δυνάμεων του SDF, υποστηριζόμενων από Αμερικανικές χερσαίες δυνάμεις, και αεροεπιδρομές από άλλες συμμαχικές, ανακατέλαβαν την πόλη Raqqa της Συρίας, οχυρό και πρωτεύουσα του «χαλιφάτου» μέχρι τότε. Οι τρομοκράτες, για να καθυστερήσουν την προέλαση των αντιπάλων

²³² Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

²³³ International Center for the Study of Violent Extremism, «Is ISIS still Alive and Well on the Internet?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.icsve.org/is-isis-still-alive-and-well-on-the-internet/> (τελευταία επίσκεψη: 28/02/2019).

²³⁴ CNN, «ISIS Fast Facts», ό.π.

τους, άφησαν κατά την αποχώρηση τους βομβιστές αυτοκτονίας, AEM (IEDs) και ελεύθερους σκοπευτές στα συντρίμια της πόλης²³⁵.

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 2017, ο Ιρακινός στρατός ανακοίνωσε ότι η χώρα, μετά από τρία χρόνια εχθροπραξιών και το θάνατο χιλιάδων ατόμων, μεταξύ των οποίων γυναικών και παιδιών, είχε πλήρως απελευθερωθεί από τους τρομοκράτες του IS. Το τελευταίο είχε απωλέσει τα δύο μεγαλύτερα οχυρά του, τη Mosul στο Ιράκ και τη Raqqa στη Συρία. Τα τελευταία χωριά και πόλεις που διατηρούσε υπό τον έλεγχο του στη Συρία η τρομοκρατική οργάνωση τα απώλεσε σταδιακά μέχρι τις αρχές του 2019. Μάλιστα, τις στιγμές ολοκλήρωσης της παρούσας μελέτης, οι δυνάμεις του SDF ανακοίνωσαν την πλήρη ήττα του IS στη Συρία²³⁶, απελευθερώνοντας το τελευταίο προπύργιο της οργάνωσης στην πόλη Baghouz²³⁷.

Ωστόσο, θύλακες της οργάνωσης επί του παρόντος υφίστανται στο Αφγανιστάν, καθώς και σε Λιβύη, Αίγυπτο, Νοτιοανατολική Ασία, Δυτική Αφρική, ενώ μικρότεροι πυρήνες εντοπίζονται σε Σομαλία, Υεμένη, στην περιοχή Sinai και Sahel. Επιπλέον, αρκετά μεγάλος αριθμός μελών της οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων γυναικών και παιδιών, καθώς και αλλοδαπών μαχητών, προερχόμενων από χώρες της Δύσης, βρίσκονται αιχμάλωτοι σε Συρία και Ιράκ.

Πέραν των ανωτέρω, αρκετά μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης, προερχόμενα από Ευρώπη και Αμερική, έχουν ήδη επιστρέψει στις χώρες καταγωγής τους, ενώ αρκετοί από τους προαναφερόμενους αιχμαλώτους εκδήλωσαν την επιθυμία τους να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους. Τέλος, παρά τις επίσημες ανακοινώσεις περί οριστικής ήττας του IS, σύμφωνα με εκτιμήσεις, περίπου δέκα πέντε με είκοσι χιλιάδες μαχητές βρίσκονται σε Συρία και Ιράκ, αρκετοί σε πυρήνες «εν υπνώσει»²³⁸, ενώ οι υποστηρικτές της οργάνωσης ανά τον κόσμο και φιλόδοξοι τρομοκράτες δε μπορούν να υπολογισθούν.

²³⁵ Since 9/11, «History of ISIS», ό.π.

²³⁶ BBC, «Islamic State group defeated as final territory lost, US-backed forces say», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47678157> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019).

²³⁷ CNN, «ISIS has lost its final stronghold in Syria, the Syrian Democratic Forces says», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2019/03/23/middleeast/isis-caliphate-end-intl/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019).

²³⁸ BBC, «Caliphate defeated but IS remains a threat», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ – ΕΝΑ «ΠΕΜΠΤΟ» ΚΥΜΑ;

Έχοντας εξετάσει τις δύο μεγαλύτερες τρομοκρατικές οργανώσεις που έδρασαν τα τελευταία 30 χρόνια, στο τελευταίο κεφάλαιο θα προβούμε σε μία συνοπτική εκτίμηση του τι μέλλει γενέσθαι στον τομέα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Παράλληλα, θα εξετάσουμε τους νέους τρόπους τρομοκρατικής δράσης που έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια, αλλά και το φαινόμενο των μεμονωμένων δραστών και των επιστρεφόντων μαχητών από τα πεδία μαχών Συρίας και Ιράκ.

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω στοιχεία, η μελέτη θα κλείσει με την παρουσίαση του debate που βρίσκεται σε εξέλιξη στον ακαδημαϊκό τομέα που ασχολείται με την τρομοκρατία, σχετικά με το αν βιώνουμε ακόμη το «τέταρτο» κύμα της θεωρίας του Raporport, ή οι διαφορετικοί τρόποι δράσης, οι τεχνολογικές εξελίξεις και η διαφορετική σε σχέση με το παρελθόν φιλοσοφία και προέλευση των δραστών επιτρέπουν να γίνεται λόγος για ένα «πέμπτο» κύμα της σύγχρονης τρομοκρατίας.

Το μέλλον των AQ και IS

Οι δύο μεγαλύτερες τρομοκρατικές οργανώσεις σήμερα, θα παραμείνουν ως σημαντική απειλή ασφαλείας, τόσο για το Δυτικό κόσμο όσο και για τις χώρες όπου διατηρούν τις βάσεις τους αλλά και τις γειτονικές σε αυτές, για τα επόμενα χρόνια²³⁹. Όσον αφορά στην AQ, η ηγεσία της οργάνωσης, εφαρμόζοντας τρεις στρατηγικές κινήσεις, έχει καταφέρει να αναγεννήσει το παγκόσμιο δίκτυο της²⁴⁰. Ειδικότερα, ο Al-Zawahiri, πρώτον, κατόρθωσε να ενισχύσει την αποκεντρωμένη προσέγγιση της οργάνωσης, ήτοι τη δημιουργία παρακλαδιών της, η οποία διευκόλυνε σε μεγάλο

²³⁹ Office of the Director of National Intelligence, «Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community, 13th February 2018», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Testimonies/2018-ATA---Unclassified-SSCI.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 20/03/2019).

²⁴⁰ Bruce Hoffman, «The resurgence of Al-Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/resurgence-al-qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018).

βαθμό την επιβίωση του κινήματος της jihad, όπως η ίδια η AQ ορίζει. Με την πάροδο των ετών, οι ηγέτες των εν λόγω παρακλαδιών της οργάνωσης, μαζί με τις ομάδες συμβούλων τους, έχουν ενσωματωθεί στις διαβουλευτικές και συμβουλευτικές διεργασίες της οργάνωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η AQ σήμερα να έχει δύο πτυχές, μία τοπική και μία παγκόσμια²⁴¹. έχοντας ενσωματώσει με αποτελεσματικό τρόπο τις τοπικές διενέξεις και ανησυχίες σε ένα παγκόσμιο αφήγημα που συνιστά τη βάση μιας συνολικής στρατηγικής.

Η δεύτερη στρατηγική κίνηση του Al-Zawahiri ήταν οι οδηγίες του για αποφυγή επιχειρήσεων που θα επέφεραν μαζικές απώλειες ιδίως όσων θα μπορούσαν να σκοτώσουν Μουσουλμάνους πολίτες. Κατ' αυτό τον τρόπο, η AQ μπόρεσε να παρουσιαστεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ενημέρωσης ως, παραδόξως, φαινομενικά «μετριοπαθής εξτρεμιστική οργάνωση», υπερτερώντας ουσιαστικά του IS στα μάτια των Μουσουλμάνων, τους οποίους το τελευταίο είχε βαλθεί να διχάσει με τη βιαιότητα που επιδείκνυε σε βάρος Σιιτικής καταγωγής Μουσουλμάνων και άλλων φυλών στα πεδία των μαχών.

Η τρίτη στρατηγική κίνηση της ηγεσίας της AQ, η οποία αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης, αφορά στην εξυπνάδα του Al-Zawahiri να αφήσει το IS να στρέψει όλα τα φώτα της δημοσιότητας επάνω του, και να απορροφήσει ουσιαστικά όλα τα χτυπήματα από το διεθνή συνασπισμό δυνάμεων που διαμορφώθηκε από το 2015 με πρωτοβουλία των Αμερικανών και περιλάμβανε Βρετανικές, Γαλλικές και Κουρδικές δυνάμεις (Peshmerga και SDF). Οι τελευταίες βάλθηκαν να εξοντώσουν την αυξανόμενη απειλή της οργάνωσης του Al-Baghdadi, αφού είχαν προηγηθεί οι τρομοκρατικές επιθέσεις μελών και υποστηρικτών της σε ευρωπαϊκό έδαφος, επιτρέποντας στην AQ να ανασυνταχθεί με διακριτικότητα στρατιωτικά και όχι μόνο.

Η αποφυγή, τέλος, επιχειρήσεων εναντίον της Δύσης, με ορισμένες εξαιρέσεις, που αποφασίσθηκε από τον Al-Zawahiri, συνέβαλε στη χωρίς διακοπή αναδιοργάνωση της οργάνωσης, ώστε σήμερα να αποτελεί τον πιο κερδισμένο παίκτη από την Αραβική Άνοιξη, σύμφωνα με τον Hoffman²⁴². Οι πιστές στην ηγεσία της AQ δυνάμεις, και τα παρακλάδια αυτής, αριθμούν σήμερα δεκάδες χιλιάδες μαχητές, αριθμός ικανός να διαταράξει την τοπική και περιφερειακή σταθερότητα, καθώς και να διεξάγει επιθέσεις εναντίον των δηλωμένων εχθρών της οργάνωσης στη Μέση Ανατολή, στην Αφρική, στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, στην Ευρώπη, αλλά

²⁴¹ Bruce Hoffman, «The resurgence of Al-Qaeda», ό.π. Ο Hoffman την ονομάζει «glocal».

²⁴² Στο ίδιο.

και στη Ρωσία. Από τη Βορειοδυτική Αφρική μέχρι τη Νότια Ασία συνολικά, η ΑQ έχει ενώσει ένα παγκόσμιο κίνημα με περισσότερα από είκοσι παρακλάδια. Τέλος, ενώ στη Συρία, στις αρχές του 2018, η οργάνωση αριθμούσε πάνω από είκοσι χιλιάδες άνδρες, στην Υεμένη και στη Σομαλία διέθετε περίπου άλλες τέσσερις και επτά χιλιάδες αντίστοιχα.

Από την άλλη, το IS, έστω και αν εδαφικά προσφάτως εκμηδενίστηκε, δεν αποκλείεται ανά πάσα στιγμή, ακόμη και στο άμεσο μέλλον, να επανεμφανιστεί με οποιαδήποτε μορφή²⁴³. Παρά το σκληρό πλήγμα που δέχτηκε, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την ιδεολογική και επιχειρησιακή της υποβάθμιση, η οργάνωση δεν εξοντώθηκε πλήρως, με το δίκτυο εξτρεμιστών της να λειτουργεί ακόμη. Από τη στιγμή μάλιστα που οι αιτίες οι οποίες συνέβαλαν στην ανάδειξη της τρομοκρατικής οργάνωσης, όπως η διεφθαρμένη πολιτική σκηνή στον Αραβικό και Ισλαμικό κόσμο, η απουσία ή/και απονομιμοποίηση των κρατικών θεσμών και λειτουργιών, καθώς και οι συνεχιζόμενες γεωστρατηγικές αντιπαλότητες και παρεμβάσεις ξένων κρατών, θα παραμείνουν ως έχουν, όπως διαφαίνεται, είναι σίγουρο ότι θα υπάρξουν ευκαιρίες για την ανάκαμψη του IS και άλλων τζιχαντιστικών οργανώσεων.

Ειδικότερα, οι παράγοντες που καταδεικνύουν ότι η απειλή από το IS είναι υπαρκτή, και θα παραμείνει, σχετίζονται άμεσα με την (επαν)εμφάνιση του²⁴⁴. Ο πρώτος παράγοντας αφορά στην οργανική κρίση της διακυβέρνησης και στους ακυβέρνητους χώρους που υφίστανται σε Συρία, Ιράκ, Λιβύη, Υεμένη, χερσόνησο του Σινά στην Αίγυπτο, Δυτική Αφρική και Αφγανιστάν. Περιοχές στις οποίες οι κρατικές και οι τοπικές αρχές έχουν ελάχιστη ή καθόλου παρουσία, παρέχοντας ελάχιστη ή μηδαμινή υποστήριξη συνιστούν είναι εύφορες αναπαραγωγικές βάσεις για εξτρεμιστικές οργανώσεις.

Ο δεύτερος παράγοντας αφορά στον έντονο Ψυχρό Πόλεμο μεταξύ της κυριαρχούμενης από Σουνίτες Μουσουλμάνους, Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν της Σιιτικής πλειοψηφίας. Παρόλο που η μεταξύ τους σύγκρουση οδηγείται από γεωστρατηγικούς υπολογισμούς, έχει αποκτήσει τοπικούς σχεταριστικούς τόνους όπως καταδεικνύει η καθημερινότητα στους δρόμους του Ιράκ, της Συρίας, του

²⁴³ CNN, «Trump's national security adviser: 'The ISIS threat will remain'», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2019/03/10/politics/john-bolton-isis-president-trump/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

²⁴⁴ The New York Times, «Opinion: «The Islamic State Has Not Been Defeated»», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/opinion/isis-defeated.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

Λιβάνου, της Υεμένης και αλλού. Αυτήν ακριβώς την έντονη αντιπαλότητα έχει αξιοποιήσει το IS, απεικονίζοντας τον εαυτό του ως υπερασπιστή και προστάτη των διωκόμενων Σουνιτών Μουσουλμάνων.

Αξίζει εδώ να τονιστεί ότι τη γεωστρατηγική σύγκρουση μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν επικαλύπτουν οι μηχανορραφίες άλλων περιφερειακών και ξένων δυνάμεων που χρησιμοποιούν τοπικές ριζοσπαστικές ομάδες προς εκπλήρωση των πολιτικών τους σκοπών. Για παράδειγμα, η Συρία, το Ιράκ, η Υεμένη και η Λιβύη είναι περιοχές όπου άλλες διεθνείς δυνάμεις, όπως η Τουρκία, η Ρωσία και οι Η.Π.Α., μάχονται για επιρροή και έλεγχο· αυτήν ακριβώς την κατάσταση έχουν εκμεταλλευτεί τόσο η AQ όσο και το IS προς όφελός τους, εξ ου και η πιθανότητα αναγέννησης του τελευταίου.

Τέλος, ο τρίτος παράγοντας αφορά στη διασπορά των μαχητών της οργάνωσης, οι οποίοι θέτουν μία συνεχή απειλή. Χιλιάδες μαχητές έχουν διασκορπιστεί, σύμφωνα με πληροφορίες, ανάμεσα σε πολίτες στο Ιράκ και τη Συρία και κρύβονται επί του παρόντος σε κρησφύγετα. Μάλιστα, τις συγκεκριμένες εξελίξεις σχεδίαζαν ήδη από το 2016 η ηγετική ομάδα του IS, όταν ξεκίνησε η σταδιακή απώλεια των εδαφών και του ελέγχου μεγάλων αστικών κέντρων. Οι εν λόγω θύλακες έχουν ήδη πραγματοποιήσει εκατοντάδες καταστροφικές επιθέσεις και στις δύο χώρες, λειτουργώντας ως παραστρατιωτικές ομάδες με τη λογική του κλεφτοπολέμου.

Η οργάνωση, επιπλέον, έχει εξαπλωθεί κατά μήκος και πλάτος, αποστέλλοντας εκατοντάδες βετεράνους μαχητές σε νέα μέτωπα, όπως στην Τουρκία, στην Αίγυπτο, στη Λιβύη, στην Υεμένη, στη Δυτική Αφρική, στο Αφγανιστάν και πέραν αυτού. Όπως και η AQ, αν και σε μεγαλύτερη και πιο θανατηφόρα κλίμακα, το IS συνιστά ένα διακρατικό δίκτυο με βάσεις και εν υπνώσει πυρήνες σε περισσότερες από δώδεκα χώρες²⁴⁵, καθιστώντας ουσιαστικά την εδαφική του ήττα ως μετάβαση σε μία νέα φάση της εξέλιξης του, η οποία μέλλει να φανεί ποια θα είναι.

²⁴⁵ The New York Times, «The Islamic State Has Not Been Defeated», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/opinion/isis-defeated.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

Οι νέες μέθοδοι τρομοκρατικής δράσης, οι μεμονωμένοι δράστες (lone actors) και οι επιστρέφοντες (returnees)

Το IS, ανεξάρτητα από το ποιο θα είναι το μέλλον του, αποτέλεσε την τρομοκρατική οργάνωση που εκμεταλλεύτηκε τις τεχνολογικές εξελίξεις προς όφελος των επιχειρήσεων του. Η οργάνωση, ειδικότερα, είχε θέσει σε λειτουργία πρόγραμμα εξέλιξης UAVs (Unmanned Aerial Vehicles ή drones) με στόχο, πέραν της χρήσης τους για παρακολούθηση, επιτήρηση και αναγνώριση εδαφών, την προσαρμογή σε αυτά μικρών οπλικών συστημάτων ή AEM (IEDs) για επιθέσεις²⁴⁶. Το εν λόγω πρόγραμμα, περαιτέρω, αναπτύχθηκε και για λόγους προπαγάνδας, εξ ου και το μήνυμα εικόνας και ήχου που δημοσιεύτηκε το Φεβρουάριο του 2017, το οποίο απεικόνιζε drones της οργάνωσης, παράλληλα με εύκολες στη διαχείριση τους οδηγίες για συναρμολόγηση και εξέλιξη συσκευών, διαθέσιμων στην αγορά, αλλά και κλήσεις για πραγματοποίηση επιθέσεων με αυτές²⁴⁷. Αν και το πρόγραμμα αυτό, το οποίο σύμφωνα με αναλυτές, αποτέλεσε πρωτοβουλία της ίδιας της τρομοκρατικής οργάνωσης χωρίς καμία εξωτερική υποστήριξη, σταμάτησε λόγω των εδαφικών απωλειών της οργάνωσης, η τύχη αρκετών μελών του μέχρι σήμερα είναι άγνωστη.

Το IS κατόρθωσε να διαμορφώσει και να θέσει σε λειτουργία ένα στόλο από drones²⁴⁸, συνδυάζοντας ευρέως διαθέσιμες στο εμπόριο συσκευές, ακόμη και πολύ μικρού μεγέθους, με εξίσου διαθέσιμα, ιδιαίτερα χαμηλής αξίας, αξεσουάρ και παρελκόμενα. Αυτή η καινοτόμα δραστηριότητα της τρομοκρατικής οργάνωσης κατέδειξε στους υποστηρικτές και φιλόδοξους δράστες, τη δυνατότητα αρκετά εύκολης τροποποίησης διαθέσιμων στην αγορά συσκευών, μιας και οδηγίες για τροποποίηση και διαμόρφωση drones είτε με προσαρμογή οπλισμού είτε με AEM

²⁴⁶ International Center for the Study of Violent Extremism, «ISIS Drones: Evolution, Leadership, Bases, Operations and Logistics», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.researchgate.net/publication/316679605_ISIS_Drones_Evolution_Leadership_Bases_Operations_and_Logistics (τελευταία επίσκεψη: 20/02/2019).

²⁴⁷ Combating Terrorism Center at West Point, «The Islamic State and Drones: Supply, Scale, and Future Threats», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2018/07/Islamic-State-and-Drones-Release-Version.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 21/01/2019).

²⁴⁸ Ορισμένες συσκευές κατασχέθηκαν από αποτυχημένες επιχειρήσεις των δυνάμεων του διεθνούς συνασπισμού. Αρκετές, δε, αποκτήθηκαν εύκολα, μιας και είναι ευρέως διαδεδομένες στην αγορά του διαδικτύου. Η πλειοψηφία αυτών, σε κάθε περίπτωση, μελετήθηκε και εξελίχθηκε με την προσαρμογή στις συσκευές αυτές όπλων, AEM (IEDs) και χημικών ή βιολογικών ουσιών.

Βλέπε HomelandSecurityToday.US, «Terrorists' Use of Drones Promises to Extend Beyond Caliphate Battles», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/terrorism-study/terrorists-use-of-drones-promises-to-extend-beyond-caliphate-battles/> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

(IEDs) βρίσκονται διάσπαρτες στο διαδίκτυο²⁴⁹. Η προπαγάνδα της οργάνωσης στον τομέα αυτό κρίνεται ιδιαίτερα επιτυχημένη, ενώ, αν και μέχρι στιγμής δεν έχουν σημειωθεί επιθέσεις με χρήση τέτοιων συσκευών στη Δύση, οι προειδοποιήσεις των ειδικών του συγκεκριμένου τομέα μαρτυρούν το μέγεθος της απειλής²⁵⁰.

Επιπλέον, η απειλή από τα drones σχετίζεται άμεσα με την απειλή από PBX (CBRN) ουσίες. Το IS, στα πλαίσια του προγράμματος drones που διατηρούσε σε λειτουργία, μελετούσε την προσαρμογή σε αυτές τις συσκευές και PBX (CBRN) ουσιών, για μία τέτοιου είδους επίθεση. Ενώ κατά τη διάρκεια του Συριακού εμφυλίου υπήρξαν πληροφορίες για επιθέσεις με χημικές ουσίες από πλευράς καθεστώτος Assad, αναλυτές έχουν επισημάνει ότι τουλάχιστον τέσσερις τρομοκρατικές οργανώσεις στη Μέση Ανατολή προσπαθούν εδώ και αρκετό χρονικό διάστημα να εξελίσσουν drones στα οποία δύνανται να προσαρμοστούν χημικά όπλα²⁵¹.

Αν οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα drones του IS έχουν ήδη μελετήσει την προσαρμογή της συγκεκριμένης κατηγορίας ουσιών στις συγκεκριμένες συσκευές, τυχόν επίθεση με χημικές και άλλες ουσίες στη Δύση, λόγω της διασποράς αυτών μετά την πτώση του «χαλιφάτου» δε μπορεί να αποκλειστεί²⁵². για την ακρίβεια, το ζητούμενο είναι το πότε αυτή θα λάβει χώρα. Την ανησυχία αυτή έχει υιοθετήσει και η Ε.Ε., όπως καταδεικνύει η προσπάθεια της Επιτροπής να δώσει κατευθυντήριες

²⁴⁹ International Center for the Study of Violent Extremism, «ISIS Drones: Evolution, Leadership, Bases, Operations and Logistics», ό.π.

²⁵⁰ NBCNews, «U.S. Fears New Threat From ISIS Drones», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/u-s-fears-new-threat-isis-drones-n764246> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

NBCNews, «Terrorists likely to attack U.S. with drones, says FBI director», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/terrorists-likely-attack-u-s-drones-says-fbi-director-n918586> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

The Washington Post, «Are drones the new terrorist weapon? Someone tried to kill Venezuela's president with one.», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/08/10/are-drones-the-new-terrorist-weapon-someone-just-tried-to-kill-venezuelas-president-with-a-drone/?noredirect=on&utm_term=.bd3cd92ec696 (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

Horowitz M. C., Kreps S. E., Fuhrmann M., «Separating Fact from Fiction in the Debate over Drone Proliferation», *International Security*, vol. 41, n. 2, 2016, σελ. 7-42.

Rassler D., «Drone, Counter Drone: Observations on the Contest Between the United States and Jihadis», *CTCSENTINEL*, vol. 10, n. 1, 2017, σελ. 23-28.

²⁵¹ CNN, «Report warns of ISIS developing drones for chemical attacks», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2016/10/20/politics/terrorist-groups-and-drones/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

²⁵² David Hastings Dunn, «Small drones and the use of chemical weapons as a terrorist threat», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.birmingham.ac.uk/research/perspective/small-drones-chemical-weapons-terrorist-threat.aspx> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

οδηγίες προς τα κράτη – μέλη για προετοιμασία για απειλές προερχόμενες από PBX (CBRN) ουσίες²⁵³.

Οι ανωτέρω επιθέσεις, πέραν των μελών του IS που έχουν διασκορπιστεί λόγω της πτώσης του «χαλιφάτου», μπορούν να πραγματοποιηθούν και από μεμονωμένους δράστες (lone actors)²⁵⁴ που διαβιούν σε χώρες της Δύσης και όχι μόνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι αν και ο εν λόγω όρος χρησιμοποιήθηκε εκτενώς από τους ακαδημαϊκούς για να περιγράψουν μία σειρά επιθέσεων από δεύτερης και τρίτης γενιάς μετανάστες σε ευρωπαϊκές χώρες τα τελευταία τέσσερα με πέντε χρόνια, στην πραγματικότητα δεν είναι νέος. Για την ακρίβεια, μεμονωμένοι δράστες εμφανίστηκαν και στα τέσσερα κύματα του Rapoport, όπως αυτά περιγράφονται στο πρώτο κεφάλαιο²⁵⁵. Επιπλέον, δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός για τους μεμονωμένους δράστες, με διάφορους ορισμούς να εξυπηρετούν την εκάστοτε ερευνητική σκοπιά²⁵⁶.

Ανεξάρτητα από τα ανωτέρω ζητήματα, υπάρχει η αίσθηση ότι η απειλή από τους μεμονωμένους δράστες έχει επανεμφανιστεί, και μάλιστα αυξάνεται συνεχώς. Ορισμένες μελέτες υποδεικνύουν ακόμη ότι οι εν λόγω επιθέσεις συνιστούν τακτική προσαρμογή στην εξωτερική πίεση από τις προσπάθειες καταπολέμησης της τρομοκρατίας, ενώ αναλυτές κάνουν λόγο για σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με την τρομοκρατία²⁵⁷. Με τις υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας να έχουν αναπτύξει εξελιγμένα μέσα για την αποτροπή τρομοκρατικών σχεδιασμών, οι τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως το IS και η AQ, έχουν αναγκαστεί να προσαρμοστούν, καλώντας όσους μοιράζονται την ιδεολογία τους να δράσουν μόνοι τους, χωρίς κατεύθυνση ή υποστήριξη²⁵⁸.

²⁵³ European Parliament, «Member States' Preparedness for CBRN Threats», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604960/IPOL_STU\(2018\)604960_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604960/IPOL_STU(2018)604960_EN.pdf) (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019).

²⁵⁴ Στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιείται εκτενώς και ο όρος lone wolf. Για μία εκτενή μελέτη του όρου βλέπε Gordon T., Sharan Y., Florescu E., «Prospects for Lone Wolf and SIMAD terrorism», *Technological Forecasting & Social Change*, vol. 95, n. 6, 2015, σελ. 234-251.

²⁵⁵ Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, «Lone-Actor Terrorism: Literature Review», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/Literature_Review.pdf (τελευταία επίσκεψη: 27/02/2019).

²⁵⁶ Στο ίδιο.

²⁵⁷ Basra R., Neumann P.R., «Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 25-40.

²⁵⁸ Για μία εικόνα των επιθέσεων των μεμονωμένων δραστών στην Ευρώπη, βλέπε Nesser P., Stenersen A., Oftedal E., «Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 3-24.

Από την άλλη, είναι πιθανή η ύπαρξη ενός ακόμη στρατηγικού στοιχείου που αφορά στην ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση, με σκοπό την σύγχυση και τον αποπροσανατολισμό των ανωτέρω υπηρεσιών, προκειμένου να αποφευχθεί η εξάλειψη των τρομοκρατικών οργανώσεων από αυτές. Επιπρόσθετα, οι εξελίξεις στον τομέα των πληροφοριών και επικοινωνιών συνιστούν ένα ακόμη παράγοντα αύξησης των μεμονωμένων δραστών. Το διαδίκτυο, συγκεκριμένα, έχει καταστήσει ευκολότερη από ποτέ τη διάδοση και πρόσβαση σε υλικό ριζοσπαστικοποίησης και καθοδήγησης διεξαγωγής επιθέσεων. Η συγκεκριμένη τάση, μάλιστα, αναμένεται να συνεχιστεί²⁵⁹.

Μεγαλύτερες πιθανότητες να αποτελέσουν τους επόμενους μεμονωμένους δράστες έχουν όσοι προσπάθησαν να μεταβούν στα πεδία των μαχών και δε μπόρεσαν είτε γιατί αποτράπηκε η μετάβαση τους από τις αρχές ασφαλείας και πληροφοριών είτε γιατί η μετάβαση αυτή καθαυτή ποινικοποιήθηκε λόγω τροποποίησης της νομοθεσίας²⁶⁰. Μία εγχώρια επίθεση από τα συγκεκριμένα άτομα θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως εναλλακτικό μέσο υποστήριξης της αιτίας ικανοποιώντας τις φιλοδοξίες τους.

Εξίσου αρκετές πιθανότητες έχουν, βεβαίως, και όσοι επέστρεψαν από τα πεδία των μαχών Συρίας και Ιράκ, ή πρόκειται να επιστρέψουν (returnees). Χιλιάδες αλλοδαποί μαχητές (FTFs) από χώρες της Δύσης αλλά και όλης της υφηλίου²⁶¹, έχοντας λάβει εκπαίδευση στο πεδίο της μάχης, θα μπορούσαν να σχεδιάσουν και να

²⁵⁹ Για μία συνολική μελέτη των μεμονωμένων δραστών βλέπε Spaaij R., *Lone Actors: Challenges and Opportunities for Countering Violent Extremism*, σελ. 120 επ. στο NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics (vol. 123), *Lone Actors – An Emerging Security Threat* (επιμ. A. Richman, Y. Sharan), Amsterdam, IOS Press, 2015, σελ. 120-131.

²⁶⁰ Μετά τα πρώτα κύματα μαχητών που μετέβησαν από χώρες της Δύσης σε Συρία και Ιράκ για να ενταχθούν στο IS και σε άλλες οργανώσεις που εμπλέκονταν στο Συριακό εμφύλιο, αρκετές από τις χώρες αυτές τροποποίησαν τη νομοθεσία τους, ποινικοποιώντας τη μετάβαση αυτή καθαυτή αλλά και θεσπίζοντας μέτρα για όσους αναμενόταν να επιστρέψουν. Ωστόσο, αρκετοί που επέστρεψαν πριν τη θέσπιση της εν λόγω νομοθεσίας δεν ήρθαν αντιμέτωποι με τη δικαιοσύνη, αποτελώντας σοβαρό μπελά για τις αρχές ασφαλείας και πληροφοριών.

²⁶¹ Περίπου σαράντα χιλιάδες μαχητές από εκατό δέκα χώρες έχουν ταξιδέψει στα πεδία των μαχών σε Συρία και Ιράκ. Από αυτούς, περίπου εννέα χιλιάδες προέρχονταν από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, επτά χιλιάδες από τη Μέση Ανατολή, έξι χιλιάδες περίπου από τη Δυτική Ευρώπη, χίλιοι πεντακόσιοι από Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, οκτακόσιοι από τα Βαλκάνια και τετρακόσιοι πενήντα από τη Βόρεια Αμερική. The Soufan Center, «Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees», ό.π.

Επιπλέον, τα τρία τέταρτα εκ των μαχητών που μετέβησαν από τη Δυτική Ευρώπη σε Συρία και Ιράκ προέρχονταν από τέσσερις κυρίως χώρες, ήτοι τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία και το Βέλγιο. RAND Corporation, «The Terrorist Diaspora After the Fall of the Caliphate» (Colin P. Clarke), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT480.html> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2018).

οργανώσουν μια επίθεση χωρίς οδηγίες ή συνδρομή από κάποιο ευρύτερο δίκτυο, με την επάνοδο τους στη χώρα καταγωγής τους.

Οι ανωτέρω, σε συνδυασμό με τις γυναίκες που μετέβησαν και εντάχθηκαν στο «χαλιφάτο», είτε μαζί με τους συζύγους τους είτε ως ανύπαντρες που νυμφεύθηκαν μαχητές εκ των υστέρων, μαζί με τα παιδιά τους, τα οποία γεννήθηκαν στα πεδία των μαχών και βίωσαν εικόνες βίας, συνιστούν σε περίπτωση επιστροφής, πέρα από πρόκληση για τις κοινωνικές υπηρεσίες ένταξης των χωρών καταγωγής τους, σημαντική απειλή ασφαλείας. Για ορισμένους αναλυτές, μάλιστα, οι γυναίκες που έζησαν στις τάξεις του «χαλιφάτου» πιθανόν να ορίσουν το μέλλον της οργάνωσης²⁶², ενώ για άλλους, τα «μωρά του χαλιφάτου» έχουν πολλές πιθανότητες να αποτελέσουν την επόμενη γενιά τρομοκρατών²⁶³.

Το debate περί «πέμπτου» κύματος της σύγχρονης τρομοκρατίας

Όταν ο Rapoport δημοσίευσε τη θεωρία του, λίγο μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ήταν αβέβαιο το πόσο θα διαρκέσει το «θρησκευτικό» κύμα. Ο ίδιος τόνισε ότι ο κύκλος ζωής των προηγούμενων κυμάτων πιθανόν να παραπλανήσει, υπογραμμίζοντας ότι η αντοχή των θρησκευτικών κοινοτήτων μπορεί να προκαλέσει την παράταση του τέταρτου κύματος, σε σχέση με τα προηγούμενα. Μάλιστα, μεταγενέστερες αναλύσεις της θεωρίας του Rapoport έχουν αναγνωρίσει την άνευ προηγουμένου δύναμη και μοναδικές ιδιότητες του «θρησκευτικού» κύματος. Η προέλευση της AQ και η σχετικά πρόσφατη άνοδος του IS σε Ιράκ και Συρία υποδηλώνουν ότι η βία που προκαλείται από τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό δεν έχει απωλέσει τη δυναμική της, με πιθανή την κυριαρχία της ως κινητήρια δύναμη της διεθνούς τρομοκρατίας, δίνοντας πιθανόν στο «τέταρτο» κύμα την ανθεκτικότητα να παραταθεί έως/πέρα από το 2025.

Σημαντικό ρόλο στη δυναμική αυτή έδωσε ο Cronin και στην παγκοσμιοποίηση, από την οποία το εν λόγω κύμα διευκολύνθηκε, παρά αποτέλεσε

²⁶² The New York Times, «Is the Future of ISIS Female?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nytimes.com/2019/02/20/opinion/islamic-state-female-fighters.html> (τελευταία επίσκεψη: 23/02/2019).

²⁶³ Μεταξύ των ετών 2014 και 2016, το IS εκτιμάται ότι στρατολόγησε και εκπαίδευσε περισσότερα από δύο χιλιάδες παιδιά ηλικίας εννέα έως δεκαπέντε ετών. Για περισσότερα βλέπε The Soufan Center, «Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees», ό.π.

αντίδραση σε εκείνη²⁶⁴. Κάθε πτυχή της παγκοσμιοποίησης, όπως η εκκοσμίκευση, ο καπιταλισμός και ο εκδημοκρατισμός, αντιμετωπίστηκαν εχθρικά από συντηρητικές κοινωνίες της Μέσης Ανατολής και του Αραβικού κόσμου, είτε γιατί αισθανόντουσαν μειονεκτικά απέναντι τους είτε γιατί τα φονταμενταλιστικά στοιχεία εντός αυτών τις θεωρούσαν απειλές για τα θεμέλια της πίστης τους. Επιπλέον, η ανάπτυξη της τεχνολογίας συνέβαλε στη διάδοση της τρομοκρατικής ιδεολογίας, στη ριζοσπαστικοποίηση και στρατολόγηση νέων μελών²⁶⁵.

Ωστόσο, ορισμένοι ακαδημαϊκοί, μελετητές της θεωρίας του Raporort, παρά την υποστήριξη της πλειοψηφίας των μελετητών της τρομοκρατίας στην παράταση του «θρησκευτικού» κύματος, έχουν διατυπώσει τις απόψεις τους για ύπαρξη ενός «πέμπτου» κύματος σύγχρονης τρομοκρατίας, στηριζόμενοι ο καθένας από αυτούς σε διαφορετικά επιχειρήματα και δίνοντας του διαφορετικό κάθε φορά όνομα. Αν και έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις περί του νέου κύματος, ακολούθως παρατίθενται οι τρεις αντιπροσωπευτικότερες:

Η πρώτη από αυτές διατυπώθηκε από τον Jeffrey Kaplan, ο οποίος υποστήριξε την ύπαρξη «πέμπτου» κύματος, ονομάζοντας το «νέο φυλετισμό»²⁶⁶. Ο Kaplan, αν και αποδέχτηκε το πλαίσιο του Raporort, υπογράμμισε την στατικότητα του σε σχέση με τη δυναμική φύση της τρομοκρατίας. Ορισμένες τρομοκρατικές οργανώσεις, σύμφωνα με τον ίδιο, μπορεί να εξελιχθούν και να επιβιώσουν πέρα από το αρχικό τους κύμα. Συγκεκριμένα, έχοντας ακμάσει κατά τη διάρκεια μιας παλαιότερης εποχής, μπορούν να αποσυνδεθούν και να απομακρυνθούν από το προϋπάρχον κύμα, στρεφόμενες στο εσωτερικό τους και διακόπτοντας τις σχέσεις τους με τις σύγχρονες οργανώσεις με τις οποίες μοιράζονται την ίδια ιδεολογία.

Η αποκοπή από τον σύγχρονο κόσμο θα λάβει χώρα προς αναζήτηση ενός ουτοπικού οράματος που αφορά στη δημιουργία μίας τελειοποιημένης κοινωνίας στις τοπικές περιοχές. Στόχος των οργανώσεων του πέμπτου κύματος είναι η δημιουργία μίας νέας εθνότητας ή φυλετικής κοινωνίας, προϊόν ανακατασκευής ενός χαμένου μοντέλου, ή ακόμη η καθιέρωση μίας εντελώς νέας παγκόσμιας τάξης. Ωστόσο, για την εκπλήρωση αυτού του οράματος, μοναδικός τρόπος είναι η γενοκτονία, ώστε να

²⁶⁴ Cronin A.K., «Behind the Curve: Globalization and International Terrorism», *International Security*, vol. 27, n. 3, 2002, σελ. 30-58.

²⁶⁵ Στο ίδιο.

²⁶⁶ Kaplan J., *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism's Fifth Wave*, London & New York, Routledge, 2010, σελ. 46.

εξαλειφθούν οι υπάρχουσες εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες που κρίνονται ανεπιθύμητες στο νέο τους κόσμο²⁶⁷.

Η δεύτερη διατυπώθηκε από τον Anthony Celso, ο οποίος συμπεριέλαβε στη θεωρία του Kaplan τις υπάρχοντες ομάδες τακφιστών jihadis, όπως τη Boko Haram και το ISIS (νυν IS), που σύμφωνα με τον Celso διαθέτουν τα χαρακτηριστικά του μοντέλου του Kaplan²⁶⁸. Ειδικότερα, ενώ ο τελευταίος εξαίρεσε τις ισλαμιστικές εξτρεμιστικές οργανώσεις από τη θεωρία του, λόγω της διεθνοποίησης τους, η οποία έρχεται σε αντίθεση με τις προτεινόμενες τάσεις του πέμπτου κύματος περί τοπικών αυτοσυντηρούμενων οντοτήτων, υπογράμμισε ότι αν και υπάρχει φυλετικός μυστικισμός στο σύστημα των πεποιθήσεών τους, δεν είναι αρκετά ισχυρός ώστε να εμπνεύσει τη γενοκτονική βία που έθεσε ως χαρακτηριστικό γνώρισμα των οργανώσεων του «πέμπτου» κύματος του.

Ο Celso, ωστόσο, υποστήριξε ότι η κυρίαρχη επιθυμία των ανωτέρω οργανώσεων για απομόνωση από την κοινωνία θα μπορούσε να εξηγήσει την ένταξή τους σε ένα «πέμπτο» κύμα. Ο διαχωρισμός από τον σύγχρονο κόσμο και η καταστροφή κάθε Δυτικής επιρροής είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη του τελικού σκοπού τους: τη δημιουργία «χαλιφάτου». Επιπλέον, ο Celso τόνισε ότι το θεωρητικό πλαίσιο του «πέμπτου» κύματος του Kaplan κάλυψε το κενό που άφηναν ορθολογικά μοντέλα τα οποία αδυνατούσαν να εξηγήσουν τις τρομοκρατικές οργανώσεις με παράλογους, ουτοπικούς στόχους²⁶⁹.

²⁶⁷ Kaplan J., «The Fifth Wave: The New Tribalism?», *Terrorism and Political Violence*, vol. 19, n. 4, 2007, σελ. 545-570. Ο Kaplan, περαιτέρω, απέκλεισε την ύπαρξη ενός καταλυτικού γεγονότος, διεθνούς συνήθως, ως παράγοντα έναρξης ενός νέου κύματος, όπως υποστήριξε ο Rapoport. Και αυτό γιατί οι οργανώσεις του πέμπτου κύματος προϋπάρχουν και κατά συνέπεια μοιράζονται τα γεγονότα που πυροδότησαν το προηγούμενο κύμα στο οποίο γεννήθηκαν. Για τη θεωρία του ο Kaplan βασίστηκε στην ανάλυση των Ερυθρών Χμερ (Khmer Rouge), στην Καμπότζη, χαρακτηρίζοντας τους ως την πρόδρομη οργάνωση του «πέμπτου» κύματος, αλλά και του Στρατού Αντίστασης του Κυρίου (Lord's Resistance Army – LRA), που έδρασε στην Ουγκάντα, για την οποία υποστήριξε ότι συνιστά την πρώτη πλήρη οργάνωση του νέου αυτού κύματος. Και στις δύο παραπάνω οργανώσεις, οι οποίες γεννήθηκαν σε προηγούμενα κύματα, εντόπισε μία ομάδα συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, η οποία θα πρέπει να εντοπίζεται σε κάθε οργάνωση που εμπίπτει στο νέο κύμα.

Βλέπε επίσης Kaplan J., «Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma», *Perspectives on Terrorism*, vol. 2, n. 2, 2008, σελ. 12-24.

²⁶⁸ Celso A.N., «The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups», *Orbis (Foreign Policy Research Institute)*, vol. 59, n. 2, 2015, σελ. 249-268.

²⁶⁹ Στο ίδιο. Οι μελέτες των τρομοκρατικών οργανώσεων γίνονται συνήθως βάσει ορθολογικών αναλυτικών μοντέλων, τα οποία δε μπορούν πλέον να εφαρμοστούν σε εξτρεμιστικές ομάδες ισλαμιστών. Βραχυπρόθεσμα, ωστόσο, αυτές οι ομάδες έχουν ορθολογικά επιχειρησιακά πλάνα, αλλά οι μακροπρόθεσμοι στόχοι και η απόλυτη επιθυμία τους να δημιουργήσουν μια νέα ουτοπική κοινωνία είναι παράλογοι και ανέφικτοι.

Η τρίτη άποψη διατυπώθηκε από τον Jeffrey Simon, ο οποίος παρουσίασε μια θεωρία περί «πέμπτου» κύματος, η οποία απέκλινε σημαντικά από τα προηγούμενα κύματα του Rapoport. Ο Simon ισχυρίστηκε ότι δεν υπάρχει κανένας κυρίαρχος τύπος τρομοκρατικής ιδεολογίας στο πέμπτο κύμα, όπως κυριάρχησε ο αναρχισμός, η αντι-αποικιοκρατία, η «Νέα Αριστερά»/Μαρξισμός και ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός στα προηγούμενα τέσσερα κύματα της θεωρίας του Rapoport. Ενώ η θεωρία του τελευταίου επικεντρώνεται σε ιδεολογίες που αφορούν συγκεκριμένες εποχές, για τον Simon κυρίαρχο χαρακτηριστικό του «πέμπτου» κύματος θα είναι η τεχνολογία²⁷⁰.

Για το λόγο αυτό, ο Simon ονόμασε το «πέμπτο» κύμα ως «τεχνολογικό», καθιερώνοντας το διαδίκτυο ως απαραίτητη προϋπόθεση, ισοδύναμη με το δυναμική που αποτέλεσε την προϋπόθεση για την έναρξη της σύγχρονης τρομοκρατίας και του «αναρχικού» κύματος. Επισήμανε, τέλος, ότι κανένας τύπος τρομοκρατικού κινήματος δεν έχει το μονοπώλιο στη χρήση της τεχνολογίας, και ότι οι ανταγωνιζόμενες ιδεολογίες μεταξύ των τρομοκρατικών οργανώσεων πιθανόν θα δημιουργήσουν ένα πιο ισότιμο πεδίο ώστε η τεχνολογία να καταστεί το καθοριστικό χαρακτηριστικό του μοντέλου του²⁷¹.

Εκτιμώντας ότι το «θρησκευτικό» κύμα του Rapoport θα επεκταθεί για ορισμένο χρονικό διάστημα, ανεξάρτητα αν οι επιθέσεις ή ο σχηματισμός νέων θρησκευτικών τρομοκρατικών οργανώσεων μειωθεί αισθητά, ο Simon επέκτεινε το μοντέλο του Rapoport ώστε να συμπεριλάβει όλο το φάσμα τρομοκρατικής και αντιτρομοκρατικής δραστηριότητας, για να υποστηρίξει ότι είμαστε προ των πυλών ή διανύουμε ήδη το «πέμπτο» κύμα της θεωρίας του. Παράλληλα, στο πλαίσιο αναφοράς του σε κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες, ο Simon έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στους μεμονωμένους δράστες (lone operators), παράγοντα τον οποίον συχνά αγνόησαν οι μελετητές των προηγούμενων κυμάτων, ενώ συμπεριέλαβε νέες μεθόδους τρομοκρατικής δράσης, όπως αυτές που αναφέραμε σε προηγούμενο υποκεφάλαιο (UAVs, PBX (CBRN) κλπ.)²⁷².

Πέραν των τριών προαναφερθέντων θεωριών περί «πέμπτου» κύματος τρομοκρατίας, υπάρχουν και άλλες απόψεις που υποστηρίζουν ότι πράγματι έχουμε

²⁷⁰ Simon J.D., *Technological and lone operator terrorism: prospects for a Fifth Wave of global terrorism*, σελ. 48 στο Rosenfeld J.E., *Terrorism, Identity and Legitimacy: The Four Waves Theory and Political Violence*, London & New York, Routledge, 2011, σελ. 44-65.

²⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 48.

²⁷² Στο ίδιο, σελ. 53 επ.

εισέλθει σε ένα «νέο» κύμα σύγχρονης τρομοκρατίας²⁷³, ή άλλες που δίνουν μία διαφορετική εκδοχή των «τεσσάρων» κυμάτων²⁷⁴. Ωστόσο, από τη στιγμή που βρίσκεται σε εξέλιξη μία αναδιοργάνωση του διεθνούς κινήματος της jihad, όπως περιγράψαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, κρίνεται σκόπιμη η αναμονή για ωρίμανση των συνθηκών, ώστε να εξεταστούν πλήρως τα κριτήρια της θεωρίας του Rapoport.

Εξάλλου, η επέκταση του «θρησκευτικού» κύματος που ο ίδιος ο Rapoport προέβλεψε στη διατύπωση της θεωρίας του, μας επιτρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας είτε στο 2025 που αρκετοί θεωρητικοί της τρομοκρατίας έχουν βάλει ως όριο, είτε ακόμη πιο μελλοντικά για μία ενδεχόμενη συμπλήρωση ή πλήρη αναθεώρηση της θεωρίας των κυμάτων της σύγχρονης τρομοκρατίας. Σε κάθε περίπτωση, η ισλαμιστική τρομοκρατία θα συνεχίσει να αποτελεί σημαντική απειλή για την ασφάλεια της Δύσης²⁷⁵ αλλά και ολόκληρης της υφελίου, χωρίς κανένας να μπορεί να εγγυηθεί τη μη εμφάνιση ενός νέου ισλαμικού «χαλιφάτου» σε διαφορετική περιοχή (ή και ήπειρο) από την προηγούμενη.

²⁷³ Για παράδειγμα ο Neumann ενέταξε το IS, τους FTFs και τη νέα γενιά jihadis που δρουν στην Ευρώπη ως το νέο κύμα τρομοκρατίας. Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), ό.π., 2016, σελ. 79 επ.

Οι Honig και Yahel υποστήριξαν ότι η εμφάνιση Terrorist Semi-States (TSS) στην περιοχή MENA και στο Πακιστάν του 21^{ου} αιώνα πιθανόν σημαίνουν την έναρξη ενός «πέμπτου» κύματος. Honig O., Yahel I., «A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States», *Terrorism and Political Violence*, published online, 2017.

Ο Post, επιπλέον, αναφέρθηκε στην επανάσταση των επικοινωνιών και στην τρομοκρατία των μεμονωμένων δραστών (lone wolf terrorism) που μέσω του διαδικτύου ριζοσπαστικοποιούνται και ανήκουν στην εικονική κοινότητα μίσους. Post J.D., «Terrorism and Right-Wing Extremism: The Changing Face of Terrorism and Political Violence in the 21st Century: The Virtual Community of Hatred», *International Journal of Group Psychotherapy*, vol. 65, n. 2, 2015, σελ. 243-271.

²⁷⁴ Parker T., Sitter T., «The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains», *Terrorism and Political Violence*, vol. 28, n. 2, 2016, σελ. 197-216.

²⁷⁵ Ενδεικτική ήταν το 2016 η ανησυχία του Hegghammer για την ισλαμιστική απειλή στην Ευρώπη. Hegghammer T., «The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 156-170.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

ΒΙΒΛΙΑ

- Byman D., *Al Qaeda, The Islamic State, and The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*, New York, Oxford University Press, 2015
- Cronin A.K., Ludes J.M., *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, Washington, Georgetown University Press, 2004
- Gerges F.A., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005
- Gerges F.A., *The Rise and Fall of Al-Qaeda*, New York, Oxford University Press, 2011
- Gerges F.A., *ISIS: A History*, Princeton, Princeton University Press, 2016
- Gerges F.A., *Making the Arab World: Nasser, Qutb, and the Clash that shaped the Middle East*, Princeton & Oxford, Princeton University Press, 2018
- Giusto H., *Daesh and the terrorist threat: from the Middle East to Europe*, Brussels, Foundation for European Progressive Studies, 2016
- Hegghammer T., *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010
- Jackson R., Sinclair S. J., *Contemporary Debates on Terrorism*, New York, Routledge, 2012
- Kaplan J., *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism's Fifth Wave*, London & New York, Routledge, 2010
- NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics (vol. 123), *Lone Actors – An Emerging Security Threat* (επιμ. A. Richman, Y. Sharan), Amsterdam, IOS Press, 2015
- Ould Mohamedou M.-M., *A Theory of ISIS: Political Violence and the Transformation of the Global Order*, London, Pluto Press, 2018

- Rosenfeld J.E., *Terrorism, Identity and Legitimacy: The Four Waves Theory and Political Violence*, London & New York, Routledge, 2011

ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Al-Tamini A., «The Evolution in Islamic State Administration: The Documentary Evidence», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 117-129
- Basra R., Neumann P.R., «Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 25-40
- Celso A.N., «The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups», *Orbis (Foreign Policy Research Institute)*, vol. 59, n. 2, 2015, σελ. 249-268
- Cronin A.K., «Behind the Curve: Globalization and International Terrorism», *International Security*, vol. 27, n. 3, 2002, σελ. 30-58
- Edgar I.R., «The Dreams of Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 72-84
- Farrall L., «Revisiting al-Qaida's Foundation and Early History», *Perspectives on Terrorism*, vol. 11, n. 6, 2017, σελ. 17-37
- Gates S., Podder S., «Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 107-116
- Gordon T., Sharan Y., Florescu E., «Prospects for Lone Wolf and SIMAD terrorism», *Technological Forecasting & Social Change*, vol. 95, n. 6, 2015, σελ. 234-251
- Gregg H.S., «Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism», *Perspectives on Terrorism*, vol. 8, n. 2, 2014, σελ. 36-51
- Gupta D.K., «Accounting for the Waves of International Terrorism», *Perspectives on Terrorism*, vol. 2, n. 11, 2008, σελ. 3-9
- Hansen-Lewis J., Shapiro J. N., «Understanding the Daesh Economy», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 142-155
- Hegghammer T., Nesser P., «Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 14-30

- Hegghammer T., «The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 156-170
- Honig O., Yahel I., «A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States», *Terrorism and Political Violence*, published online, 2017
- Horowitz M. C., Kreps S. E., Fuhrmann M., «Separating Fact from Fiction in the Debate over Drone Proliferation», *International Security*, vol. 41, n. 2, 2016, σελ. 7-42
- Kaplan J., «Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma», *Perspectives on Terrorism*, vol. 2, n. 2, 2008, σελ. 12-24
- Kaplan J., «The Fifth Wave: The New Tribalism?», *Terrorism and Political Violence*, vol. 19, n. 4, 2007, σελ. 545-570
- Lia B., «Understanding Jihadi Proto-States», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 31-41
- Lister C., «A Long Way from Success: Assessing the War on the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 3-13
- Nesser P., «Chronology of Jihadism in Western Europe 1994–2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks», *Studies in Conflict & Terrorism*, vol. 31, n. 10, 2008, σελ. 924-946
- Nesser P., Stenersen A., Oftedal E., «Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 3-24
- Parker T., Sitter T., «The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains», *Terrorism and Political Violence*, vol. 28, n. 2, 2016, σελ. 197-216
- Post J.D., «Terrorism and Right-Wing Extremism: The Changing Face of Terrorism and Political Violence in the 21st Century: The Virtual Community of Hatred», *International Journal of Group Psychotherapy*, vol. 65, n. 2, 2015, σελ. 243-271
- Prucha N., «IS and the Jihadist Information Highway – Projecting Influence and Religious Identity via Telegram», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 6, 2016, σελ. 48-58
- Ressler D., «Drone, Counter Drone: Observations on the Contest Between the United States and Jihadis», *CTCSENTINEL*, vol. 10, n. 1, 2017, σελ. 23-28

- Right J.D., «Why is Contemporary Religious Terrorism Predominantly Linked to Islam? Four Possible Psychosocial Factors», *Perspectives on Terrorism*, vol. 10, n. 1, 2016, σελ. 19-31
- Stenersen A., «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», *Perspectives on Terrorism*, vol. 11, n. 6, 2017, σελ. 5-16
- Tonnessen T.H., «Heirs of Zarqawi or Saddam? The relationship between al-Qaida in Iraq and the Islamic State», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 48-60
- Wagemakers J., «The Concept of Bay‘a in the Islamic State’s Ideology», *Perspectives on Terrorism*, vol. 9, n. 4, 2015, σελ. 98-106
- Warner J., «Sub-Saharan Africa’s Three “New” Islamic State Affiliates», *CTSENTINEL*, vol. 10, n. 1, 2017, σελ. 28-32

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Abdul - Karim Khan, «Gerges, Fawas A. The Rise and Fall of Al-Qaeda New York: Oxford University Press, 2011.», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.lindenwood.edu/files/resources/85-88.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- BBC, «7 July London bombings: What happened that day?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bbc.com/news/uk-33253598> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- BBC, «Profile: Ayman al-Zawahiri», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13789286> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- BBC, «Islamic State group defeated as final territory lost, US-backed forces say», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47678157> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019)
- BBC, «Caliphate defeated but IS remains a threat», », διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019)
- Bruce Hoffman, «The resurgence of Al-Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/resurgence-al-qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)

- Combating Terrorism Center at West Point, «The Islamic State and Drones: Supply, Scale, and Future Threats», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2018/07/Islamic-State-and-Drones-Release-Version.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 21/01/2019)
- CNN, «September 11th Terror Attacks Fast Facts», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- CNN, «A gripping glimpse into bin Laden's decline and fall», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2015/03/10/opinions/bergen-bin-laden-al-qaeda-decline-fall/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- CNN, «ISIS Fast Facts», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2014/08/08/world/isis-fast-facts/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 12/01/2019)
- CNN, «ISIS has lost its final stronghold in Syria, the Syrian Democratic Forces says», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2019/03/23/middleeast/isis-caliphate-end-intl/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 23/03/2019)
- CNN, «Trump's national security adviser: 'The ISIS threat will remain'», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2019/03/10/politics/john-bolton-isis-president-trump/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
- CNN, «Report warns of ISIS developing drones for chemical attacks», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://edition.cnn.com/2016/10/20/politics/terrorist-groups-and-drones/index.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
- Colin P. Clarke, «The Moderate Face of Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/blog/2017/10/the-moderate-face-of-al-qaeda.html> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- Council on Foreign Relations, «al-Qaeda (a.k.a. al-Qaida, al-Qa'ida)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/al-qaeda-aka-al-qaida-al-qaida> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- Council on Foreign Relations, «Guest Post: Preventing Cultural Destruction by ISIS», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<https://www.cfr.org/blog/guest-post-preventing-cultural-destruction-isis>

τελευταία επίσκεψη: 20/02/2019)

- Council on Foreign Relations, «Al-Qaeda's Resurrection», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/expert-brief/al-qaedas-resurrection> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- Council on Foreign Relations, «Finding a Place for the 'Sons of Iraq'», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/finding-place-sons-iraq> (τελευταία επίσκεψη: 12/01/2019)
- Council on Foreign Relations, «Abu Hamza al-Muhajir, Zarqawi's Mysterious Successor (aka Abu Ayub al-Masri)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/abu-hamza-al-muhajir-zarqawis-mysterious-successor-aka-abu-ayub-al-masri> (τελευταία επίσκεψη: 03/12/2018)
- Council on Foreign Relations, «Profile: Ayman al-Zawahiri», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/profile-ayman-al-zawahiri> (τελευταία επίσκεψη: 22/12/2018)
- Council on Foreign Relations, «Profile: Abu Musab al-Zarqawi», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cfr.org/backgrounder/profile-abu-musab-al-zarqawi> (τελευταία επίσκεψη: 29/12/2018)
- Counter Extremism Project, «ISIS: Wilayat», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.counterextremism.com/threat/isis> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019)
- David Hustings Dunn, «Small drones and the use of chemical weapons as a terrorist threat», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.birmingham.ac.uk/research/perspective/small-drones-chemical-weapons-terrorist-threat.aspx> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
- Encyclopaedia Britannica, «Al-Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.britannica.com/topic/al-Qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- Encyclopaedia Britannica, «Osama bin Laden», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.britannica.com/biography/Osama-bin-Laden> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)

- European Parliament, «Member States' Preparedness for CBRN Threats», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604960/IPO_L_STU\(2018\)604960_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604960/IPO_L_STU(2018)604960_EN.pdf) (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
- GCSP, «ISIS and the Deceptive Rebooting of Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Publications/ISIS-and-the-Deceptive-Rebooting-of-Al-Qaeda> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- HomelandSecurityToday.US, «Terrorists' Use of Drones Promises to Extend Beyond Caliphate Battles», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/terrorism-study/terrorists-use-of-drones-promises-to-extend-beyond-caliphate-battles/> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
- International Institute for Counter-Terrorism, «Trends in Aviation Terrorism», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-trends-aviation-terror-aug-16.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 14/01/2019)
- International Center for the Study of Violent Extremism, «Is ISIS still Alive and Well on the Internet?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.icsve.org/is-isis-still-alive-and-well-on-the-internet/> (τελευταία επίσκεψη: 28/02/2019)
- International Center for the Study of Violent Extremism, «ISIS Drones: Evolution, Leadership, Bases, Operations and Logistics», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.researchgate.net/publication/316679605_ISIS_Drones_Evolution_Leadership_Bases_Operations_and_Logistics (τελευταία επίσκεψη: 20/02/2019)
- Middle East Eye, «Are we witnessing a new wave of the Arab Spring?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.middleeasteye.net/opinion/are-we-witnessing-new-wave-arab-spring> (τελευταία επίσκεψη: 22/03/2019)
- Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, «The Rise and Fall of Al Qaeda: Lessons in Post-September 11 Transnational Terrorism», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

- <https://www.files.ethz.ch/isn/131483/Geneva%20Paper%203%20-%20Research%20Series.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- NBCNews, «U.S. Fears New Threat From ISIS Drones», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/u-s-fears-new-threat-isis-drones-n764246> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
 - NBCNews, «Terrorists likely to attack U.S. with drones, says FBI director», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/terrorists-likely-attack-u-s-drones-says-fbi-director-n918586> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
 - Office of the Director of National Intelligence, «Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community, 13th February 2018», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Testimonies/2018-ATA---Unclassified-SSCI.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 20/03/2019)
 - Paul R. Pillar, «Counterterrorism after Al Qaeda», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/96/964DB89474934C6BC85486F270560A58_04summer_pillar.pdf (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
 - Richardson Institute, «The Nature of Affiliation: Daesh in Africa and the Middle East», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://wp.lancs.ac.uk/richardson-institute/files/2017/11/The-Nature-of-Affiliation-Daesh-in-Africa-and-the-Middle-East.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 15/02/2019)
 - RAND Corporation, «The Terrorist Diaspora After the Fall of the Caliphate» (Colin P. Clarke), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT480.html> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2018)
 - Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, «Lone-Actor Terrorism: Literature Review», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/Literature_Review.pdf (τελευταία επίσκεψη: 27/02/2019)

- Seth G. Jones, «Rebuilding the Base: How Al-Qaida Could Resurge», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT479.html> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- Since 9/11, «History of ISIS», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://since911.com/explore/history-isis> (τελευταία επίσκεψη: 11/01/2019)
- S. Rajaratman School of International Studies, «From Al-Qaida Affiliate to the rise of the Islamic Caliphate: The Evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2014/12/PR141212_The_Evolution_of_ISIS.pdf (τελευταία επίσκεψη: 09/01/2019)
- The Atlantic, «9/11: The Day of the Attacks», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theatlantic.com/photo/2011/09/911-the-day-of-the-attacks/100143/> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- The Guardian, «Bin Laden: the war in his words», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2011/may/02/bin-laden-war-words-quotes> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- The Guardian, «A history of terror: Al Qaeda 1988-2008», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/13/history.alqaida> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- The Guardian, «London bombings: the day the anti-terrorism rules changed», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/uk/2010/jul/07/london-bombings-anti-terrorism> (τελευταία επίσκεψη: 29/11/2018)
- The Guardian, «Ayman al-Zawahiri: from doctor to Osama bin Laden's successor», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/16/ayman-al-zawahiri-osama-bin-laden> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- The Guardian, «'We will get him': the long hunt for Isis leader Abu Bakr al-Baghdadi», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

- <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/15/long-hunt-for-isis-leader-abu-bakr-al-baghdadi> (τελευταία επίσκεψη: 28/10/2018)
- The Guardian, «Isis: the inside story», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/11/-sp-isis-the-inside-story> (τελευταία επίσκεψη: 15/01/2019)
 - The Guardian, «Charlie Hebdo attackers: born, raised and radicalised in Paris», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/12/-sp-charlie-hebdo-attackers-kids-france-radicalised-paris> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019)
 - The New York Times, «The Islamic State Has Not Been Defeated», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/opinion/isis-defeated.html> (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
 - The New York Times, «Is the Future of ISIS Female?», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.nytimes.com/2019/02/20/opinion/islamic-state-female-fighters.html> (τελευταία επίσκεψη: 23/02/2019)
 - The Soufan Center, «Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 17/12/2018)
 - UNHCR, «IDP Definition», διαθέσιμο στη ιστοσελίδα: <https://emergency.unhcr.org/entry/250553/idp-definition> (τελευταία επίσκεψη: 24/02/2019)
 - The Washington Post, «Are drones the new terrorist weapon? Someone tried to kill Venezuela's president with one.», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/08/10/are-drones-the-new-terrorist-weapon-someone-just-tried-to-kill-venezuelas-president-with-a-drone/?noredirect=on&utm_term=.bd3cd92ec696 (τελευταία επίσκεψη: 24/03/2019)
 - The Washington Post, «U.S. military announces start of Syria withdrawal», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/us-military-announces-start-of-syria-troop-withdrawal/2019/01/11/77455bda-1585-11e9-90a8-136fa44b80ba_story.html?utm_term=.f3a11edd2624

(τελευταία επίσκεψη: 14/02/2019)

- Wilson Center, «Timeline: the Rise, Spread and Fall of the Islamic State», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state> (τελευταία επίσκεψη: 11/01/2019)

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://www.inherentresolve.mil/>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΑ

- Cockburn P., *Η Επιστροφή των Τζιχαντιστών: Το Ισλαμικό Κράτος και η νέα Εξέγερση των Σουνιτών* (μτφρ. Κ. Γεώργιας), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2014
- Lewis B., *Ισλάμ: Η Πολιτική Γλώσσα*, Αθήνα, Το Βήμα, 2019
- Νόιμαν Π. Ρ., *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας* (μτφρ. Π. Δηράνη), Αθήνα, Διάμετρος, 2016

ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

-

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

-

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

-